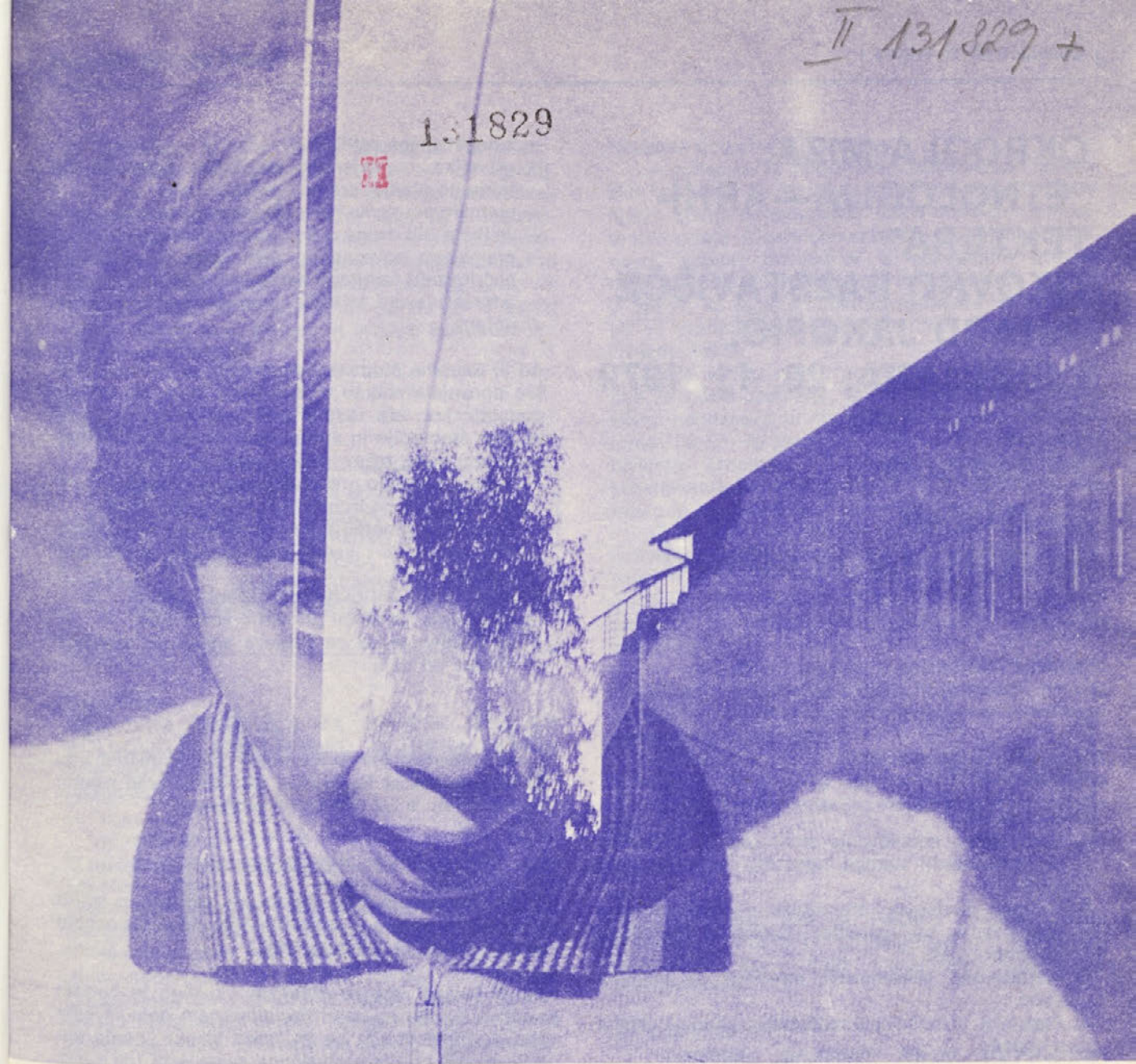

II 131829 +

131829

1 | GLASNIK SLOVENSKEGA ETNOLOŠKEGA DRUŠTVA

BULLETIN OF SLOVENE
ETHNOLOGICAL SOCIETY

UDK 39 /497.12//05/

GLASNIK SED LETO 20/1980 ŠT. 1 STR. 1-34 LJUBLJANA APRIL 1980

OKROGLA MIZA: "ETNOLOGIJA—ARHI- TEKTURA" LIKOVNO RAZSTAVIŠČE RIHARD JAKOPIČ, LJUBLJANA, 20. 11. 1979

- zapisnik
- referati
- diskusija in odmevi

zapisnik

Dnevni red:

1. Predstavitel sodelovanja etnologov in arhitektov pri revitalizaciji starega mestnega jedra Izole leta 1978.
2. Mnenja študentov etnologije o medsebojnem sodelovanju po opravljeni praksi v Radovljici novembra 1979.
3. Predstavitel posameznih referatov in diapozitivov.
4. Razgovor in načrti za sodelovanje med strokama v bodoče.

Ad 1) Delo na skupni akciji so predstavili predstavniki obeh strok, podano pa je bilo tudi poročilo predstavnice sodelujočih etnologov—študentov.

Za skupno akcijo so se odločili, ker se arhitektom pogosto očita nehumanost v poseganju v človekov prostor. Tako je jasno, da morajo arhitekti pri svojem delu razmišljati in vedeti tudi o človeku in njegovem načinu življenja. Ker jim sociologija ni dala popolnih, vsebinskih odgovorov, je bila akcija zamišljena v sodelovanju z etnologi. Uspeh in rezultati tega sodelovanja so bili predstavljeni z dveh vidikov:

— s pozitivnega vidika:

- interdisciplinarna etnološko-arhitektonska raziskava se je uveljavila in tako zastavljeno delo je dobilo družbeno vrednost (arhitekti kot izvajalci lahko zahtevajo sodelovanje etnologov),
- čeprav je bilo pred akcijo rečeno, da informatorji niso pripravljeni in da nočejo sodelovati, je bilo po etnološki anketi jasno, da z veseljem sodelujejo,
- s pomočjo etnološkega vprašalnika so bili dobljeni novi podatki o kvaliteti bivanja (tukajšnja arhitektura je vplivala na način bivanja prebivalcev, ki so sicer v glavnem priseljenci, prej vajeni drugačnega načina bivanja);

— z negativnega vidika:

- prevelika usmerjenost etnološke raziskave na trenutno stanje, premalo razvojno,
- premalo poudarka na vsebinskih raziskavah,
- vedi sta bili druga o drugi premalo seznanjeni,
- premajhna povezanost obeh strok ob končnem načrtovanju (arhitekti načrtovali brez etnologov),
- arhitekti svoje kriterije premalo uskladili z etnologi.

Ad 2) Skupina študentov etnologije je novembra letos opravljala prakso v Radovljici. Delo naj bi bilo podobno kot leta 1978 v Izoli, saj je šlo za sodelovanje etnologije in arhitekture. Študentje so imeli na terenu nekaj težav in zato nekaj pripomb:

- nujno bi se bilo pred začetkom akcije zbrati in si medsebojno podrobno predstaviti obe stroki,
- študente bi morali pred odhodom na teren temeljito seznaniti z vsemi okoliščinami in možnimi problemi,
- informatorji naj bi bili obveščeni o akciji,
- vprašalnik naj bi bil primerno sestavljen,
- od študentov pa se zahteva zrelost in samokritičnost pri delu.

V opravičilo tem pripombam je bilo rečeno, da so se priprave za Radovljico pričele že pred kakimi sedmimi leti, a žal le s strani arhitektov.

Ad 3) Prikazani so bili diapozitivi dveh arhitektov.

Predlagano je bilo, naj bi bili referati in sploh vse gradivo tega posvetovanja objavljeno v posebni tematski številki Glasnika SED.

Ad 4) Pojavili sta se vprašanji, kakšen je bodoči profil etnologa pri interdisciplinarnem delu in kakšna je možnost, da ne bi vsaka stroka "padla nazaj", da ne bi bila prepuščena sama sebi (da sama razišče vse); se pravi, gre za vprašanje medsebojnega informiranja.

Kot je bilo že rečeno, se je sodelovanje med strokama v glavnem izkazalo kot uspešno. Omenjeno je bilo, da pa bo absolutno uspešno le, če bo delo plod skupne metodologije, ki bo prilagojena posameznemu kraju raziskave, če bomo spraševali le stvari, ki lahko dajo le relevantne odgovore, če bo poleg jedra (npr. starega mestnega jedra Izole) zajeto tudi širše področje, če bo poleg ankete uporabljena tudi raziskava arhivov in predvsem, če se interdisciplinarno delo razširi tudi na druge stroke, ki naj imajo v naprej zastavljen skupni cilj raziskave, ta pa naj ne bo le seštevek rezultatov dela posameznih strok, pač pa sinteza. Splošno mnenje je bilo, naj bi se takšno sodelovanje razširilo na vso Jugoslavijo.

Na primeru Izole se je pokazalo, da se ob pravilno zastavljenem in opravljenem delu pri revitalizaciji da doseči dvoje:

1. dati ljudem ustrezne pogoje za življenje in
  2. ohraniti staro jedro (spomeniško-varstveni vidik).
- Oboje ima v vidiku bodoči izvajalec Zavod za spomeniško varstvo v Piranu, ki je želel dobiti predvsem odgovor na vprašanje, kakšen je odnos človeka do arhitekture.

Povedano je bilo, da se etnologija kot enakovredna varstvena zvrst pri nas pojavi že zgodaj, takoj po vojni. Sedaj pa bi pri tem potrebovali etnologa — konservatorja nove vrste, ki bi raziskoval odnose med ljudmi in njihove odnose do objektov (human vidik), ki bi ga spomenik ne zanimal le kot spomeniško-varstveni objekt, pač pa širše. In pri takem delu je naloga etnologa, da ne le beleži stanja, ampak tudi aktivira in ima pri tem družbeno pomembno vlogo.

referati

REFERATA MAG. JOŽETA MARINKA IN MAG. VLADIMIRJA-BRACA MUŠIČA ZARADI TEHNIČNIH OVIR NISMO UVRSTILI V TO ŠTEVILKO IN BOSTA OBJAVLJENA V NASLEDNJI AVTORJA IN BRALCE GLASNIKA PROSIMO ZA RAZUMEVANJE NASTALE SPREMENBE.

Uredništvo

Peter Fister:

NEKATERA IZHODIŠČA ZA ODNOS MED ETNOLOGIJO IN ARHITEKTURO, GLEDANA S STALIŠČA ARHITEKTA
(sinopsis)

Mnenja ali ugotovitve so podani v obliki tez in ocen, za katere menim, da bi morale dati vsaj nekatere odgovore o vzrokih, možnostih ter bodočnosti odnosov med obema strokama. Zajeti sta predvsem dve temi: ocena praktičnih rezultatov sodelovanja obeh ved v Izoli ter raziskave možnih prvih sodelovanja v splošni nalogi ocenjevanja, raziskovanja ali načrtovanja novega ali že ustvarjenega bivalnega okolja. Izpuščena je posebna teoretična ocena dosedanjega znanja o obravnavani temi — predvsem o poznavanju razvojnih zakonitosti arhitekture kot samostojne ali kot bistvene etnološke prvine.

I. IZOLA

Pozitivni rezultati in izkušnje:

— to je bil prvi primer pri nas (kljub prejšnjim poskusom v Koštaboni, Kropi itd.) resničnega sodelovanja ne le v okviru raziskovalne ampak tudi aplikativne naloge; etnološka študija se je uveljavila kot nujna sestavina vsakega načrta prenove;

— v veliki meri je bilo doseženo: informiranje in delna vzgoja prebivalcev (anketirancev in drugih), to je bila pomoč pri pridobivanju javnega mnenja na vseh ravneh, nastale so nove ugotovitve o vsebini (moč vpliva arhitekturne dediščine na nove naseljenke, nekatere prostorske vrednote so se pokazale kot možne nove kvalitete v odnosih med prebivalci, ugotovljene so bile nekatere posebnosti v načinu življenja, strukturi prebivalcev, mnenju posameznikov ali skupin itd.), — kar vse je v precejšnji meri vplivalo tudi na načrtovanje prenove;

— zagotovljeno je bilo sodelovanje med bodočimi strokovnjaki obeh strok (pedagoški vpliv ...); tako zastavljeno delo je bilo tudi družbeno uveljavljeno (razstava, Glasnik ...).

Nekatere negativne ugotovitve:

— pokazala se je prevelika usmerjenost etnoloških raziskav v razpoznavanje trenutnega (sedanjega) stanja na račun zelo slabo obdelanih zakonitosti razvoja (historično-razvojno pogojene značilnosti, vzroki, primerjave z nekdanjimi medsebojnimi vplivi med človekom in arhitekturo — vsaj iz časov, ko je ta arhitektura nastajala, se razvijala ali se preoblikovala, o kontinuiteti razvoja načina življenja itd.);

— še vedno so se ponavljala vprašanja, ki so bila že bolje obdelana, vzrok temu je bilo medsebojno nepoznavanje med obema strokovnima profila (npr.: vprašanja o številu ali razporeditvi bivalnih prostorov, o mestu vhoda, o raznih prostorsko-tehničnih podatkih itd., kar je bilo vse razvidno s topografskih kartonov ...);

— premalo so bile še poudarjene "vsebinske" raziskave: ne le o odnosih do spomeniških arhitektonskih vrednosti, temveč bi morale govoriti tudi o odnosih med ljudmi, načinu življenja in vse to povezati z razvojnimi posebnostmi mesta in arhitekture;

— premajhna je bila angažiranost etnologije (etnologov) v snovanju programa (projekta, načrta) in morda preveč v poskus čistega raziskovalnega rezultata (publikacije ...);

— pokazala se je nesposobnost velike večine arhitektov, da bi svoje ugotovitve ali predvidevanja (in seveda že prej kriterije) uskladili ali vsaj primerjali z etnologi.

II. NEIZRABLJENE ALI LE REDKO UPORABLJANE PRVINE V ŠTUDIJU, OCENJEVANJU, PRENOVI, VARSTVU ALI NOVI GRADNJI "LJUDSKE" ARHITEKTURE

Študijski okvir:

— problem zakonitosti razvoja (kontinuitete, določene oblike) načina življenja v okviru relativne (časovne) nespremenljivosti arhitekture;

— problematika medsebojnih vplivov: človeka na spreminjanje arhitekture — arhitektura na spreminjanje ali kontinuiteto načina življenja;

— iskanje, raziskave vzrokov pozitivnega, negativnega ali indiferentnega odnosa do "kvalitetne" arhitekture, s tem v zvezi vprašanja: kaj je to kvalitetna arhitektura in v koliki meri jo lahko ocenjuje, opredeljuje tudi etnologija kot veda;

— problem tipoloških zakonitosti arhitekture, oblikovanega prostora, kulturne krajine, likovnih značilnosti in njihov vpliv na uporabnika; problem časovnih, prostorskih in vsebinskih definicij tipologije, predvsem pa njihove medsebojne povezave ali odvisnosti.

Možnosti uporabe:

— skupne raziskave;

— skupne arhitektonsko-etnološke informacije o možnostih in kvalitetah prenove arhitekturne dediščine;

— načrtovanje, varstvo in obnova nove arhitekture ter arhitekturne dediščine ob usmeritvah, ki jih dajejo tudi "vsebinske" (etnološke) raziskave in ugotovitve;

— vloga etnologije (kot vede) in etnologa (kot specializiranega strokovnjaka) v izvedbi tako

PO 2.820/83

načrtovanega bivalnega prostora naj bi bila v bodoče stalno prisotna. S tem v zvezi je vprašanje, kakšen profil etnologa ali arhitekta si predstavlja ena ali druga veda.

Kritika stanja:

— nepovezanost obeh ved v dosedanem delu je dala med seboj skoraj neprimerljive rezultate v razpoznavanju tipologije, zanikanju ali prevrednotenju vsebinskih (ne le funkcionalnih!) sestavin arhitekture — tu gre predvsem za krivdo arhitektov (dehumanizacija moderne arhitekture ...), zanikanje prostorskih in deloma konstruktivno-materialnih zakonitosti "ljudske" arhitekture — gre predvsem za krivdo etnologov, rezultat nepovezanosti je v neupravičeni večkratnosti istega dela, v medsebojni nedosegljivosti rezultatov (ljubosumno hranjenje gradiva ...) itd.;

— odnos do vsebinskih prvin arhitekture je družbeno neuveljavljen, lahko bi rekli celo družbeno nekritičen, kar je ustvarjalo slabe pogoje za sodelovanje med vedama, predvsem pa preozke usmeritve; s tem v zvezi je vprašljiva velika nedorečenost tudi v merilih o kulturno-zgodovinskih spomenikih ljudske arhitekture;

— nedorečenost v odnosih med "sociološko" in "etnološko" vsebino arhitekture, čeprav morda za stroki le navidezna, vendar pa dejansko obstoječa, se kaže v tem, da je imela doslej absolutno prednost v raziskavah odnosov človek—arhitektura le sociologija;

— obstoja veliko pomanjkanje specializiranih (ali vsaj usmerjenih) strokovnjakov obeh strok; tu je še vedno prisoten problem vzgoje, specializacije, delovnih mest, družbenih zahtev itd.;

— opazna je prevelika usmerjenost etnoloških raziskav o arhitekturi bodisi v preteklost z iskanjem ekstremnih posebnosti ali tipoloških vzorcev, bodisi v sedanjost; med skrajnostima ni (vsaj vidne ...) povezanosti, ki bi morala dati odgovor arhitektom o zakonitostih kontinuitete razvoja odnosov med človekom, načinom življenja in arhitekturo (razvojem arhitekture ...);

— s strani arhitektov je vedno prisotno zanemarjanje prave vsebine arhitekture, čeprav arhitekture brez vsebine ni: **projektiranje se omejuje le na funkcijo ne pa na človeka kot osnovno sestavino v oblikovanem prostoru.**

Ivan Sedej:

VLOGA IN POLOŽAJ ETNOLOGA V VARSTVU KULTURNIH SPOMENIKOV

V svojem razmišljanju o novi vlogi etnologa v konservatorstvu izhajam iz sodobnih etnoloških izhodišč, hkrati pa zastopam tudi tezo, da so tako imenovani etnološki spomeniki, kot jih pojmuje spomeniška služba danes, tako pomembna sestavina slovenske kulturne dediščine, da zaslužijo posebno obravnavo. Na tem mestu prihajam verjetno v konflikt z arhitekti, ki predpostavljajo, da je razčlenjevanje in vrednotenje arhitekture kot likovne strukture zgolj njihova domena in da etnolog na tem področju nima kaj iskati. Žal (ali pa k sreči) moramo vedno izhajati iz realnosti in realnega razmerja sil — to pa kaže, da so se etnologi spuščali

na to področje dokaj uspešno. Res pa je tudi, da bi temu, kar so počeli, težko rekli — etnologija. Šlo je (verjetno) za poseben, z etnološkim interesom pogojen in vzpodbujen pristop k zgodovini in oblikovanju kulturnega elementa, ki je po svojem bistvu bližje folklorističnim pogledom na materijo (recimo: na ljudsko stavbarstvo).

Poglavitna pomanjkljivost dosedanega dela etnologov v spomeniški službi je temeljila v dejstvu, da so se preveč izključno posvečali ljudski arhitekturi in rurizmu. Saj moramo ugotoviti, da sodobna etnologija pojmuje narod dosti širše, bolj kot predmet pa jo zanimajo relacije, predvsem pa človeške dimenzije in vsebina. Kljub temu pa bomo morali še vedno posvečati kar največjo pozornost ljudski arhitekturi in urbanizmu, saj gre za področje varstva, kjer so spomeniki najbolj ogroženi. Hkrati pa bomo morali ugotoviti tudi etnološke dimenzije vseh ostalih spomenikov in, kar je še pomembneje, pokazati na možnosti etnologije, da razišče odnose med ljudmi in staro arhitekturo in da odgovori na vprašanje, ali lahko človek 20. stoletja sprejme staro arhitekturo kot kvaliteto in kot sestavni del svojega načina življenja. To pa gotovo ne velja le za kmečke hiše, marveč tudi za palače, cerkve in kulturno krajino. Arhitekturna lupina je namreč del prostora, ki ga ocenjuje, varuje in uničuje človek. Končno je arhitektura tudi lik, ki dobiva v vsakem času novo vsebino. Arheološka rekonstrukcija mesta ali vasi je v skrajni posledici tudi nova prostorska stvaritev, lahko bi rekli celo moderna kreacija, ki govori sebe in novo resnico. Govorimo torej o novi vsebini v stari obliki in o novi formi, ki izvira iz stare.

Način življenja, ki ga dokumentirajo in izražajo spomeniki, je zgodovinska kategorija, hkrati pa je spomenik tudi bistveni sestavni del našega načina življenja, kot realnost in kot posebna duhovna vrednota. Zato je postalo vprašanje relacij — objekt in način življenja — aktualno predvsem v zvezi s prenovo (ki ima tudi malce modni zven). Za prenovo stavbne dediščine lahko prav zato rečemo, da so jo interpretirali preveč tehnokratsko kot obnavljanje starih zgradb in manj kot ustvarjanje pogojev za boljše kulturnejše in polnejše življenje ter doživljanje.

Zato je postalo za etnologa, raziskovalca načina življenja vseh razredov v preteklosti in danes, zanimivo celotno varstveno področje in ne le ozko pojmovani "etnološki spomeniki". Ko govorimo o etnoloških spomenikih pri nas navadno mislimo na arhitekturo in naselja, ki so jih v preteklosti gradili in uporabljali ljudje iz nižjih socialnih grupacij. V bistvu pa pojem zajema celotno stavbno tkivo, ki ga danes opredeljujemo z izrazom — stavbna (kulturna) dediščina.

Zaradi resnice moramo ugotoviti, da prenova stavbne dediščine in njeno opredeljevanje vendarle ne pomeni nič novega. Pri nas smo varovali stavbno tkivo v naseljih in minorno arhitekturo pod nazivom etnoloških spomenikov. Sam pojem "kulturni (ali etnološki) spomenik" pa smo v naši praksi pojmovali mnogo širše kot drugod. Nedvomno pa je nov interdisciplinarni pristop, ki vsebuje tudi načrtovanje prenove.

V slovenski praksi etnolog — konservator že dobiva nove naloge. Spomnimo se le Koštabone, Tržiča ali Izole, čeprav bomo še vnaprej potrebovali

tudi etnologa s klasičnim profilom in delovnim področjem — torej konservatorja za varstvo spomenikov ljudske arhitekture in urbanizma. Gre za podoben profil kot pri konservatorjih umetnostnih zgodovinarjih ali konservatorjih arhitektih. Predmet obravnave raziskujejo namreč na zelo podoben ali celo enak način. Le da gre v prvem primeru za bolj ambiciozno, v drugem pa za tako imenovano ljudsko stavbarstvo. Hkrati pa ne smemo pozabiti, da je pri nas največ prav tistega gradiva, ki bi ga lahko ocenili kot vmesni sloj, seveda pa je v širših evropskih relacijah taka delitev zelo relativna. Kvalitetna slovenska gotska podružnica s freskami, ki je pri nas opredeljena kot umetnostni spomenik I. kategorije, bi imela v nekaterih italijanskih ali pa francoskih okoljih pomenj čistega etnološkega spomenika — torej spomenika ljudske umetnosti!

Skromna arhitektura, torej tista, ki ali nima vrhunske likovne vrednosti ali pa predstavlja le neizrazito vezno tkivo med pomembnejšimi individualnimi spomeniki, ima po etnoloških kriterijih drugačno vrednost — predvsem zaradi dokumentaristične vrednosti in zaradi raziskovanja resnice o življenju človeka v preteklosti.

Etnološki pogled pa zajema tudi današnjega človeka — lastnika in uporabnika. Zato gre za novo specializirano dejavnost, ki jo lahko primerjamo (v načelu seveda) s kompleksom tehničnih posegov na spomenikih, kjer je povsem nebitveno, kateri socialni kategoriji je nek predmet (ki ga je treba sanirati ali restavrirati) pripadal. Zato je etnologov delež v varstvu prav v tem, da razišče možnosti za to, da bo prenova in konservacija rezultat človekovih želja in da bo v skladu z njegovimi predstavami o lepi hiši in o udobnem stanovanjskem prostoru ali širšem okolju.

Če hočemo razumeti možnosti in limite, ki jih ima tako imenovano varstvo etnoloških spomenikov, pa moramo ugotoviti, da ob masovni kulturi in pod njenim vplivom cvete tudi ljudska kreativnost, v to kategorijo lahko uvrstimo večino stanovanjskih in drugih stavb, ki rastejo na robu urbanih aglomeracij in na podeželju. To so spontane stvaritve, ki zrcalijo svojevrstno kulturno raven in dokaj natančno definirano odnos do oblik in do umetnosti, ki v tem kontekstu pomeni najbrž nekaj drugega kot v drugih družbenih stratih. Bodočnost bo verjetno tudi v teh kreacijah odkrila pozitivne trende, tako kot jih odkrivamo danes v stari kmečki arhitekturi in slikarstvu. Prav te silnice pa bi moral etnolog tudi odkriti že zato, da bi mu pomagale oblikovati primerno metodo za varstvo stare arhitekture, urbane aglomeracij in kulturne krajine.

Zato se bo moral ob klasičnem konservatorju — etnologu, poznavalcu ljudske kulture, afirmirati tudi tip konservatorja — raziskovalca odnosov do kulturne dediščine.

Tone Cevc:

O SODELOVANJU ARHITEKTA IN ETNOLOGA PRI RAZISKOVANJU LJUDSKEGA STAVBARSTVA

Povabljen sem bil, da naj bi spregovoril o svojih izkušnjah, ki sem si jih pridobil, ko sem del svojih raziskovalnih prizadevanj posvetil tudi štu-

diju ljudske arhitekture. Ker bi moje izkušnje morda le delno ustregle razmišljanju, ki si ga zastavljam v naslovu, se poskusimo te naloge lotiti s teoretičnega izhodišča, ki ga pa vendar podpirajo tudi nekatere moje dosedanje izkušnje.

Če hočemo govoriti o sodelovanju arhitekta in etnologa, potem se najprej vprašajmo, kaj hoče arhitekt in kaj pričakuje etnolog od raziskav ljudske arhitekture. Nazorno je zajel odgovor na to vprašanje R. Weiss, ko je zapisal misel, da etnologija preučuje stavbe zaradi pomena, ki ga imajo za človeka. Etnologija torej poskuša odgovoriti na vprašanje, kako okolje pogojuje stavbe in njihove prvine in kaj stavbe človeku pomenijo.

Kako naj se etnolog loti raziskav ljudskega stavbarstva, je poskušal pred časom odgovoriti K. Bedal v svojem članku O izhodišču in delovni metodi pri raziskovanju hiše, ki ga je objavil leta 1976 v Zeitschrift für Volkskunde. Ta prispevek se mi zdi primeren za osvetlitev vprašanja, kakšno vlogo naj ima arhitekt pri etnološki raziskavi (dokumentiranju) ljudske arhitekture. K. Bedal postavlja zahtevo, da naj etnolog obravnava stavbo kot celovit organizem, ki je sestavljen iz stavbne, prostorske, funkcionalne in socialne strukture.

S študijem **stavbne strukture** bo osvetlil stavbna gradiva, načine gradenj ter konstrukcijske tehnike, kar vse je mogoče predstaviti tudi z načrti. Ob študiju **prostorske strukture** naj bi spoznal odnose med posamičnimi prostori, velikost stavbe in njeno oblikovanost. Pri obravnavanju **funkcionalnosti** naj ugotavlja, kako se ujema prostorska namembnost in praktična uporabnost različnih prostorov, oziroma, ali se funkcija in namembnost ujemata, kako ena prerašča drugo ali jo ne dosega. Temeljne funkcije bivališča pri nas so kuhanje, uživanje hrane in spanje. Študij **socialne strukture** stavbe se dotika socialnih odnosov uporabnikov stavbe. Tako naj bi raziskave zajele vse o stalnih prostorih posameznih oseb v hiši (kje, na primer, sedijo pri mizi družinski člani, kje starši), orisale naj bi socialno diferenciacijo uporabnikov stavbe, predstavile naj bi funkcijo prostorov glede na različnost spola, npr. mesto žene je v kuhinji, moža v delavnici itn. Naj na tem mestu posebej opozorim na misel Tokareva, ki opozarja na nasprotje med rabo notranjih in zunanjih prostorov, kar se kaže na primer tudi v zaklepanju prostorov, v ograjevanju, v posebnih pravicah, ki jih imajo gosti v hiši itn. Če torej gledamo na stavbo kot organsko celoto, se nam pokaže kot indikator gospodarskih razmer, socialnih razmerij in tudi pokazatelj kulturnih prizadevanj nekega časa, neke pokrajine ali socialne plasti.

Eden temeljnih pogojev za etnološko preučevanje stavbarstva je torej neposredno opazovanje, ki mu pa stoji ob strani stavbna in prostorska analiza. Le-to pa nam omogoča **arhitektonsko tehnična dokumentacija**, torej narisani načrti preučevanih stavb. Izdelava teh načrtov presega strokovni okvir etnološke stroke, zato je nujno in potrebno sodelovanje arhitekta, ki obvlada tehnične zahteve, ki jih postavlja pred nas študij stavbnega organizma. Sodelovanje med arhitektom in etnologom pa vendar ni omejeno le na izkoriščanje arhitektoviskih risarskih uslug, pač pa gre za sinhrono sodelovanje dveh strokovnjakov, pri čemer se etnolog zaveda, da je tehnično popolna dokumentacija **predpogoj** za uspešno izpolnitev njegove naloge.

Seveda pa se začno interesi obeh strok in njihovih sodelavcev razhajati pri obdelavi dokumentiranega gradiva. Naj omenim tu nekatere cilje, ki si jih zastavljajo arhitekti. Njim predstavlja študij ljudske arhitekture spodbudo za iskanje zakonitosti razvoja arhitekture (Soeder!), študij arhitekture jim odkriva likovne vrednote (Mušič!), širi jim vednost o prostorskih in konstrukcijskih zasnovah (Fister!), iz katerih naj bi arhitekt črpal pobude za načrtovanje novih arhitekturnih rešitev (Kopač!). Čeprav etnolog neposredno ne sodeluje pri tem snovanju, — to bi presegalo njegove strokovne zahteve —, pa se **posredno** aktivno vključuje v ta načrtovalni proces s tem, ko arhitekti upoštevajo njegova spoznanja o proučevanih stavbah ali skupini stavb, naseelijah ali mestnih četrtih. Gre torej za skupne napore dveh različnih strok, katerih prizadevanja je mogoče marsikdaj zlit v celoto, tako na primer tudi pri dogovarjanju o izbiri študijske obdelave predmeta, pri izbiri stavb, ki naj jih zajamejo raziskave pa tudi takrat, kadar zorijo dogovori o obnavljanju naše arhitekturne dediščine. Potrebe in zahteve našega časa bodo klic po medsebojnem sodelovanju še okrepile in pokazale kot koristen za uspeh ene in druge stroke in tudi družbe kot celote.

Fanči Šarf:

ETNOLOGIJA — ARHITEKTURA

Če se vprašamo, zakaj Slovenci do danes na področju raziskovanja ljudskega stavbarstva nimamo nobenega temeljitejšega preglednega dela kljub temu, da se nam pred očmi spreminjajo stavbe, vasi in pokrajina, bo odgovor lahko precej preprost: zato, ker takega dela ne morejo opraviti niti etnologi sami, niti arhitekti sami. O sodelovanju se šele začnemo pogovarjati.

Etnolog ne more in ne zna raziskati in dokumentirati vrste podatkov, ki so za nadaljnje delo in dokončne izsledke na področju proučevanja stavbarstva nujno potrebni (npr. tehnične gradbene značilnosti, razširjenost in starost določenih pojavov, vplivi, tipizacija itd.). Na drugi strani pa bo arhitekt pri vrsti ugotovitev ostal brez odgovora na vprašanje "Zakaj?", če ne bo posegel v etnologijo. To velja za preteklost.

Za enega od vmesnih členov med preteklostjo in sedanostjo lahko štejemo posege in naloge spomeniškega varstva. Ob teh nalogah naj bi se že doslej arhitektura in etnologija tesno povezovale. Dobro premišljen predlog za varstvo določenega objekta je brez dvoma zahteval tako utemeljitev arhitekta kot etnologa.

Arhitekti pa načrtujejo tudi prihodnost. S tem, da se današnji načrti za novogradnje in adaptacije razlikujejo od nekdanjih tudi po tem, da arhitekti danes vrisujejo notranjo opremo prostorov, vidimo, da jim "način življenja" — etnologija ni več tako tuja. Približati se ji želijo tudi z upoštevanjem krajevnih značilnosti in še drugače.

Arhitekta in etnologe pa razdvaja metoda dela enim in drugih. O tem bi se kazalo pogovoriti.

Zofia Mavar (Zagreb):

ISKUSTVA REPUBLIČKOG ZAVODA ZA ZAŠTITU SPOMENIKA KULTURE HRVATSKE NA DOKUMENTIRANJU RURALNE ARHITEKTURE

Svjedoci smo zastrašujućeg tempa nestajanja i degradiranja objekata narodne arhitekture. Zamjena stare arhitekture novom posljedica je prirodnog procesa koji zahvaća naša sela. Seoska kultura i tradicijski način života se gube; narodne nošnje, predmeti svakodnevne upotrebe, arhitektura kao i narodni običaji. Ako se taj proces nastavi, buduće generacije poznavat će prostornu organizaciju i arhitekturu sela jedino iz dokumentacije. No, ni fotodokumentacija ni spis nisu dovoljni da prenesu bit narodnog graditeljstva jer se ne radi samo o raznovrsnosti građevnih oblika i njihovom regionalnom karakteru, nego prije svega o funkcionalnosti i jednostavnosti ruralne arhitekture u prostornom i konstruktivnom pogledu, a to je moguće očitati jedino sa arhitektonskih snimaka.

Stoga se ukazala neminovna potreba uključivanja arhitekta u rad na terenu. Njegova uloga, barem za sada, ograničava se na pružanje tehničke pomoći etnologu. Ima nekoliko uzroka tome. Prvi i osnovni problem je u tome što ruralna arhitektura kod nas još uvijek nisu u području interesa arhitekta, a razlozi tome bili bi predmet posebne rasprave. Kadrovske poteškoće u službi zaštite potenciraju takovo stanje. Bilo kako bilo, uz niz problema u istraživanju i dokumentiranju možemo govoriti o određenim rezultatima.

Izabrali smo nekoliko primjera dokumentacije sa ciljem prezentiranja metoda rada na snimanju ruralne arhitekture u okviru akcije Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture Hrvatske "Istraživanje i fiksiranje stanja etnoloških spomenika u cilju prikupljanja dokumentacije i proučavanja mogućnosti njihove zaštite na području SRH".

Izabrani primjeri prezentiraju tri tipa arhitektonskih snimaka. To su:

1. Evidencioni snimci drvene arhitekture
2. Evidencioni snimci zidane arhitekture u kamenu
3. Arhitektonska inventarizacija (inventarski snimci)

Izbor objekata za snimanje kao i način arhitektonske obrade diktirao je etnolog

Arhitektonske detalje snimao je arhitekt prema vlastitom nahodjenju. To su najčešće konstruktivni i arhitektonski detalji karakteristični za određene građevne materijale. Kad je u pitanju drvo — način vezanja greda, krova konstrukcija, tesarski ukrasi (profilacije stropnih i zidnih greda, rogova, stupova i sl.). Kad se radi o objektima građanim u kamenu snimani su portali, doprozornici, konzole, žljebovi i dr.

Evidenciono snimanje obuhvaćalo je prenošenje aproksimativnih mjera — dužine, širine glavnih građevno prostornih elemenata objekta na shematski snimak tlocrta u približnom mjerilu 1:100 i bilježenje na nacrtu lokalnih naziva prostorija, građevinskih i konstruktivnih elemenata, te prikazivanje organizacije karakteristične okućnice. S obzirom da je format nacrtu bio diktiran dimenzijama registratora (A-4) situacija je prikazivana u različitim mjerilima ovisno od veličine snimanog prostora.

ra: 1:200, 1:400, ili 1:500, a u slučaju snimanja skupine objekata u mj. 1:1000. Situacija prikazuje raspored stambenog i gospodarskih objekata na okućnici, donekle organizaciju okućnice i u iznimnim slučajevima karakteristične elemente neposredne okoline (potek, cesta i dr.)

Uočljive su razlike u snimcima, bilo drvene bilo kamene arhitekture zbog nedostatka jedinstvene metodologije, neusklađenih stavova u načinu rada pojedinaca i ekipa.

Kamena arhitektura je teže saglediva bez dodatnih mjerenja jer dobiva komplicirane oblike u tlocrtu. Pretežno je to skup nekoliko objekata nanizanih jedan na drugi koji se prilagođavaju okolini i konfiguraciji tla. Stoga se ukazala potreba uvođenja dodatnih kota, a važan elemenat dokumentacije je presjek objekata, posebno onih koji se nalaze na terenima složene konfiguracije tla.

Nedovoljna sredstva i vrijeme kojima raspolažemo te nedovoljna ekipiranost ne dozvoljava primjenu treće metode snimanja tzv. arhitektonske inventarizacije. Arhitektonska inventarizacija daje najviše mjerodavnih podataka o objektu i njegovoj okolini. Trebala bi obuhvatiti dva osnovna zadatka: izradu nacrtu situacije terena sa kojim je neposredno povezan objekt, te izradu arhitektonskog građevinskog nacrtu samog objekta. Nacrt situacije trebao bi obuhvatiti reljef terena, organizaciju prostora, konture pojedinih objekata, infrastruktura, arhitektonsko pejzažne podatke i druge bitne detalje. Na taj plan unose se također karakteristične visinske točke. Plan situacije izrađuje se najčešće u mjerilu 1:500 ili 1:1000. Arhitektonsko građevinski nacrti prezentiraju arhitektonski oblik i konstrukciju, obuhvaćaju vertikalne i horizontalne presjeke, pročelja, te karakteristične detalje. Nacrti se izrađuju u mjerilu 1:50, a u slučaju velikih tlocrtnih dimenzija u mjerilu 1:100. Svi detalji koji su nečitki u tlocrtu, nacrtima presjeka i fasada prikazuje se posebno u mjerilu 1:20, 1:10, 1:5, 1:2, a u posebnim slučajevima u mjerilu 1:1. Sva mjerenja vrše se pomoću određenih instrumenata. Tu metodu primijenili smo djelomično za snimanje jednog drvenog objekta u selu Žreme u Posavini u akciji 1973. i na nekoliko stambenih objekata na otoku Mljetu u ovogodišnjoj akciji.

Određenim sistemom od nulte-točke (početna kota) u smjeru mjerenja naznačenim strelicom, unose se crvenom olovkom na vanjsku liniju mjerenja sve promjene u snimanoj površini — smještaj prozora i drugih arhitektonsko građevinskih elemenata. Paralelno vanjskoj liniji mjerenja odgovara unutarnja linija na kojoj registriramo sve elemente unutarnog zidnog plašta. Pomoću dijagonala provjeravaju se svi eventualni otkloni. Na taj način eliminirane su do minimuma eventualne greške u točnosti snimaka, a što je najbitnije, jedino ovakva dokumentacija može poslužiti kao precizan nacrt rekonstrukcije, te osnovni materijal za izradu tehničko-konzervatorske dokumentacije i baza za znanstvena i tehnička ispitivanja objekta i njegove okoline kojima bi trebala rezultirati suradnja arhitekta i etnologa. Ovakav terenski snimak pohranjuje se kao osnovni arhivski materijal koji služi za iscrtaavanje matrica arhitektonske dokumentacije kotirane uobičajenom metodom, te može poslužiti za različite svrhe.

Posebni problem je suradnja arhitekt-etnolog u oblasti prostornog planiranja. Konzervatorske službe rijetko kada su uključivane u proces prostornog planiranja kao ravnopravni partneri. Stoga i nije došla do izražaja potreba zajedničkog rada etnologa i arhitekta u toj oblasti. No, jedan od rijetkih primjera zajedničke skladne suradnje je rad Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture Hrvatske na izradi elaborata za utvrđivanje zona zaštite, te ispostavljanja režima zaštite i donošenja drugih mjera unutar sveukupnog područja Spomen-parka Kumrovec.

Zajednički cilj je bio veridiranje zaštićene zone Starog sela uzimajući u obzir ne samo arhitektonsko-etnološke karakteristike objekta nego i okoline naselja, a posebno vrijednosti koje se nalaze u zaštićenom području — vrijednosti vidika i ekspozi-cija. S tim u vezi objekti koji su već bili etnografskoarhitektonski valorizirani, valorizirani su nanovo kao objekti u prostoru, a na temelju studije vrijednosti neposredne okoline. Pošto je namjena Starog sela određena (muzejski sadržaji) program namjene i sheme funkcioniranja muzeja je bio rad etnologa. Kako je od izrade tog programa prošlo podosta vremena neophodno je bilo unijeti funkcionalne ispravke u cilju prilagođavanja programa korisnoj površini objekata i prostora. Funkcionalna shema diktirala je određivanje smjera kretanja posjetilaca, te potrebne korekcije saobraćajne mreže. Sve prethodne analize utvrdile su precizno zone područja zaštite, te uvjete za prostorno i arhitektonsko oblikovanje zaštićenog područja, neposredne i daljnje okoline. Ovaj rad je jedna etapa za određivanje konzervatorskih smjernica za potrebe provedbenog urbanističkog plana naselja Kumrovec.

Prikazani oblici suradnje, iako za sada u vrlo skromnim razmjerima, ne bi se smjeli nikako zadržati samo na izradi arhitektonske dokumentacije. Nužno je potrebno proširiti suradnju na proučavanje sakupljene dokumentacije u cilju izrade modaliteta zaštite i prijedloga oblikovanja arhitekture i prostora današnjeg sela. Posao etnologa bio bi izrada tipologije prostora u širem smislu proučavanja života u njegovim najrazličitijim manifestacijama kao baza za izbor najprikladnijeg prijedloga za oblikovanje arhitekture i naselja koje se razvija iz stare jezgre. Izrada arhitektonskih propozicija, rješavanje problema kompozicije i funkcioniranja naselja bio bi zadatak arhitekta i planera. Sadašnja situacija u tretiranju sela proizlazi iz pomanjkanja planskog pristupa razvoju sela koje se odvija stihijski, kako u prostornom tako i oblikovnom pogledu, ne poštujući uopće pri tome tradiciju. Zato je krajnje vrijeme da se osposobe kadrovi etnologa i arhitekta koji bi prišli rješavanju složene problematike zaštite i izgradnje sela bazirane na ruralističkim planovima izvedenim na osnovi provedenih kompleksnih interdisciplinarnih analiza i studija. Garancija za uspješan rad sastoji se isključivo u uskoj stručnoj suradnji arhitekta i etnologa čiji se rad mora međusobno nadopunjavati.

diskusija in odmevi

Slavko Kremenšek:

Nisem se nameraval oglasiti, vsaj ne vnaprej pripravljen, ker se s problematiko, ki je danes na dnevnem redu, nisem kaj več ukvarjal. Res je, da vprašanja tako imenovanega ljudskega stavbarstva in arhitekture nasploh zadevajo tudi občo etnologijo in etnološko metodologijo, za kateri sem nekako posebej zadolžen. Toda ta vidik utegne biti bolj interne narave in se zato odpira vprašanje, ali kaže z njim obremenjevati kolege, ki jih notranja vprašanja etnologije nedvomno manj zanimajo. Vendar se mi je zdelo potrebno ob prispevkih, ki so jih — to kaže posebej pohvaliti — nekateri tovariši pripravili vnaprej, nekaterih stvari dotakniti tudi z omenjenega zornega kota.

Mislím, da nam še ni povsem jasno, kaj sta tako imenovani način življenja in tako imenovana ljudska kultura, ki ju razgllašamo za predmet preučevanja današnje, sodobne slovenske etnologije. Predvsem nam še vedno dela težave zadnje omenjena kategorija, tako imenovana ljudska kultura (in z njo seveda tako imenovana ljudska arhitektura), ki bi jo nekateri sploh najraje kar odpisali, ki jo drugi, kot pravimo, relativiziramo in se tretji spet ob vsem tem vdejejo, kot bi živeli v časih, ko je še Rajko Ložar urejal Etnologa. Priznam, da sem se doslej v ta problem še premalo poglobljajal, bi pa si vendarle upal (ne prvič) tako imenovano ljudsko kulturo istovetiti s tako imenovano množično kulturo določenih stopenj v razvoju razredne družbe; to brez ostankov. Lahko bi rekli, da je tako imenovana ljudska kultura avtentično, čeprav ne edino, kulturno okolje 90% (odstotek na tem mestu in kasnejé pomeni le nadomestilo za pojem "daleč največji del") prebivalstva časovno najdaljšega dela razrednih družbenih struktur. Ker ljudski kulturi nismo dali imena šele v spremenjeni družbeni konstelaciji, jo je treba tudi v smislu strokovnega opredeljevanja povezati z omenjenimi strukturami. Tako bi si dovolil naslednjo hipotezo: pojem "ljudska kultura" (iz njo "ljudska arhitektura") je v bistvu izum meščanskega parceliranja problematike družbenih znanosti (meščanskih, seveda), pri čemer je izredno simptomatično že to, da je kulturno okolje 10% prebivalstva "zaslužilo" obravnavo vrste zgodovinskih znanstvenih disciplin, na primer umetnostne zgodovine, literarne zgodovine, zgodovine glasbe, zgodovine filozofije itd. Za kulturno okolje 90% prebivalstva, pač "folka" (od tod folkloristika, Volkskunde, pa seveda tudi etnografija ali narodopisje), "pofla" in kar je še takih izrazov, pa je zadostovala, pač v skladu z meščanskim razrednim prepričanjem in interesom, ena sama veda. Pa še za to znanost, to etnografijo, je meščanska družba navadno kaj slabo skrbela. V ilustracijo: če praznuje letos ljubljanska univerza svojo 60-letnico, velja ta starost, na primer na Filozofski fakulteti, za filozofijo, zgodovino, umetnostno zgodovino, za več jezikov in več

književnosti, velja tudi za Fakulteto za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo, ne velja pa na primer za etnologijo, ki je začela z delom celih dvajset let kasneje, pravzaprav šele po osvoboditvi. Tega se je treba zavedati; ne sicer zavoljo opravičevanja metodološke dezorientacije, ki je med nami odločno preveč pogosta, temveč zaradi vrste neizpolnjenih nalog, ki smo jih podedovali iz preteklosti, ko je bil položaj etnologije takšen, kot sem ga skušal vsaj bežno nakazati.

Torej — ljudska kultura ni nikakršen poseben fenomen, ki bi zahteval neko posebno metodiko dela ali posebno metodologijo. Metodika in metodologija sta v osnovi za vse zgodovinske vede isti. Ljudska kultura (in z njo ljudska arhitektura) je le parcela, ki so jo meščanski intelektualci oddelili od tako imenovane visoke kulture, so se ob njenih razgonih tudi pogosto solzili, zelo malo pa jih je običajno brigalo, kaj je z resničnim (ne po njihovih ideoloških predstavah krojenim, t. j. folklorističnim) življenjem vsakokratnih nosilcev tako imenovane ljudske kulture. Kot smo videli, pa meščanstvo tudi za razvoj vede, ki naj bi se posebej edina pečala z ljudstvom in ljudsko kulturo, čeprav po meščanski maniri "sfrizirano", ni imelo pravega posluha.

In ljudska oblast? Približno podobno. Razlog utegne biti razmeroma preprost. Tisti, ki so po posameznih razdobjih o tem odločali, so bržčas instinktivno čutili, da je s to podedovano "ljudsko kulturo" nekaj narobe, da je pridevnik "ljudski" pri "ljudski kulturi", kot jo je pojmovalo meščansko narodopisje, le nekoliko drugačen od pridevnika "ljudski" npr. pri "ljudski oblasti". Ali pa tudi ne; lahko, da je bila bolj sporna od podedovane "ljudske kulture" podedovana meščanska pozitivistična razparceliranost družbenih znanosti, ki se po osvoboditvi tudi pri nas ni v ničemer spremenila. Zastavlja se vprašanje, kdo bo krivično razmerje v zanimanju za obe kulturni "sferi", tako imenovano ljudsko in tisto "visoko", popravil? Kakšna je v tem pogledu praksa še danes, se kaže, na primer v številu etnologov v Zavodih za spomeniško varstvo, v skrbi za varovanje spomenikov "ljudske", recimo množične kulture, v primerjavi s spomeniki "visoke" kulture in družbe. Tu bo do drugačne razporeditve kadrov in sredstev, po mojem mnenju, moralo priti; vsaj do določene mere. To ne toliko zavoljo nekih posebnih estetskih vrednosti tako imenovane ljudske arhitekture, tudi ne zaradi njenega "zgodovinskega" pomena v zastarelem historiografskem smislu, ko "zgodovinskih" vrednot v t. i. ljudskem stavbarstvu (kot v t. i. ljudski kulturi nasploh) historiografi običajno pač niso videli, temveč zavoljo načina življenja kot posebne kvalitete, ki jo je treba upoštevati ne le na ravni tako imenovane ljudske kulture, temveč v vseh kulturnih okoljih. "Zato je postalo za etnologa, raziskovalca načina življenja vseh razredov v preteklosti in danes, zanimivo celotno varstveno področje in ne le ozko (dejali bi: "po starem") pojmovani etnološki "spominki", pravi dr. Sedej. Lahko mu samo pritrdimo. Način življenja izenačuje s predmetom etnologije ob razmišljanju o odnosu etnologija — arhitektura, kot kaže, tudi kolegica Šarfova. Še zlasti pa je za nas etnologue v okvirih, v katerih se pogovarjamo, spodbudno, da so s to kvaliteto

začeli računati arhitekti, da pričajuju, kot piše v svojem prispevku dr. Fister, da bodo dobili od etnologov odgovor "o zakonitostih kontinuitete razvoja odnosov med človekom, načinom življenja in arhitekturo". Prav za to gre; zakonitosti v razvoju tako imenovanega vsakdanjega življenja, načina življenja ali življenjskega stila vseh društvenih razredov in plasti, seveda v kontekstu z drugimi historiografskim vprašanji, so problem, ki se ga zavedamo in mu odmorejamo v naši etnološki vedi osrednje mesto. Res pa je, da v tem pogledu še nismo napravili mnogo. Razlog je v mladosti tovrstne orientacije, čeprav je treba reči, da se je etnologija iz tovrstnega zanimanja pod konec 18. stol. pravzaprav rodila. Pa so to usmeritev drugačni interesi meščanske družbe, ki je prihajala na oblast, pokopali.

Ob nakazanem razlogu za zaostajanje nas kritične misli, ki se pojavljajo ob prvih poskusih sodelovanja med arhitekti in etnologi na podlagi teamskega dela, glede nakazane osrednje naloge samo spodbujajo. Zanje smo hvaležni; govorijo nam, da smo na pravi poti.

Lasta Đapović (Beograd):

Na sastanku u Ljubljani, održanom krajem novembra 1979. godine, raspravljalo se o saradnji etnologa i arhitekata kao i o poboljšanju etnološkog ispitivanja kulture stanovanja, koja mogu poslužiti arhitektima. Kao osnova za sastanak poslužila je prva takva saradnja etnologa i arhitekata na konkretnom zadatku revitalizacije starog jezgra Izole. Razgovaralo se o sličnim problemima i u drugim republikama. O dosadašnjem ispitivanju kulture stanovanja u Srbiji, gde su etnolozi i arhitekti, svaki za sebe, radili na tom poslu, biće reči u ovom prilogu.

Duga je tradicija ispitivanja kuće i okućnice u Srbiji, još s početka ovog veka, od prvih monografskih studija objavljenih u Srpskom etnografskom zborniku. Međutim, usled privrednog razvitka promene u tradicionalnoj kulturi su sve značajnije pa se ukazala potreba za intenzivnijim istraživanjem. Podstaknut Etnografski institut SANU je, pored monografskih istraživanja, otpočeo sa radom na projektu Promene u tradicionalnoj kulturi. Tako se 1971. godine pristupilo proučavanju izvesnog broja (24) seoskih naselja na teritoriju uže Srbije.

Sačinjena je anketa koja se sastojala iz dva dela: prvog, opšteg dela koji je obuhvatao pitanja za naselje kao celinu; i drugog, posebnog dela koji je sadržavao pitanja za domaćinstvo. U svakom naselju ispitivano je deset domaćinstva. Znatno deo posebnog upitnika odnosio se na kuću i pomoćne zgrade kao i na unutrašnje uređenje kuće i život njenih članova. Prednacrt tog dela dao je arhitekta prof. akad. Branislav Kojić.

Ispitivanja su vršena od 1971—1975. godine.

Ispostavilo se da sačinjena anketa nije najpodesnija za etnološka ispitivanja. Jedan od razloga je i taj što kodifikovana anketa nije pružala mogućnosti za opis same kuće, njenog spolnjeg i unutrašnjeg izgleda i rasporeda prostorija, kao ni njene neposredne okoline, tj. dvorišta i pomoćnih zgrada. Ukoliko bi anketer i uočio neke posebnosti npr. ukrašavanje, on to nije imao gde da unese.

Na kraju istraživanja kada je građa sredena ispostavilo se da se raspolaže velikim brojem podataka od čega su kuće građene, u kojim prostorijama članovi domaćinstva najviše borave danju, u koliko ležajeva spavaju itd. ali je uočeno da se specifičnosti pojedinih krajeva, odnosno pojedinih kuća iz tih podataka ne mogu sagledati. Dobijeni podaci su bili pogodni jedino za jednu opštu sliku stanja i promena. Pokazalo se da dobijena građa pruža veoma male mogućnosti za sagledavanje stanja i promene na određenom području (a krajevi su i geografski i privredno veoma raznoliki); samim tim teško je uočavanje uzroka, kao i zakonitosti u tim procesima. Jednom rečju, podaci dobijeni anketom jedva da su bili operativni za etnološke sinteze. Slično je i sa podacima dobijenim za druge oblasti kulture koje su ispitivane.

U okviru istog projekta u periodu 1976—1980. godine ispituju se prigradska naselja industrijskih centara. Kako se pokazalo da anketno ispitivanje sa omeđenim odgovorima nije dalo željene rezultate, saradnici Instituta su zaključili da je za etnološka istraživanja podesniji metod intervjua. Da bi svih pet prigradskih zona bile ispitivane na isti način i u istom obimu napravljen je potsetnik za pojedine oblasti pitanja, a jedna od njih je i kultura stanovanja. Koliko je, za sada, moguće sagledati, jer je rad još uvek u toku, podaci sakupljeni na terenu na ovaj način daleko su konkretniji i pružaju mogućnost za etnološku obradu. Takav materijal može poslužiti i kao polazna tačka za druge discipline, u ovom slučaju arhitektu.

Kolege iz Slovenije su radile, zajedno s arhitektima, na projektu Revitalizacije starog jezgra Izole. U okviru toga etnolozi su proučavali uslove stanovanja. U toliko je taj projekat sličan onom delu projekta Etnografskog instituta SANU koji se odnosio na istraživanja kulture stanovanja. Naravno da između ta dva projekta postoje i znatne razlike: Institut je proučavao više seoskih i prigradskih naselja s ciljem da uoči i objasni promene koje su nastale u tradicionalnoj gradnji; slovenački projekat je ispitivao stanovanje u jednom određenom mestu, gradiću, s ciljem da ustanovi stvarne uslove stanovanja i da pokuša da iznađe rešenja za njihovo poboljšanje na osnovu želja samih stanovnika.

Zanimljivo je da su ova dva, delimično raznorodna projekta dovela do istog zaključka: da je za terenska etnološka ispitivanja daleko pogodniji metod intervjua nego ankete. Etnolozi ispituju neku pojavu u životu u svoj njenoj obuhvatnosti, a život je pun različitosti i varijacija. Omeđeni odgovori u anketi sprečavaju da se ta različitost uoči pa se tako ne dobija prava, adekvatna, slika ispitivane pojave. Verovatno je zato intervjui koji dozvoljava slobodne odgovore daleko pogodniji metod. Podaci sakupljeni intervjujem pružaju mogućnost analize, sagledavaju se sličnosti i zakonitosti. Do takvog zaključka su, potpuno nezavisno, došle obe pomenute istraživačke grupe.

Nepomenuli bismo, da je u Srbiji izvestan broj arhitekata ispitivao kulturu stanovanja na selu. Rezultati tih istraživanja bliski su etnološkim, ali prave saradnje između etnologa i arhitekata još nema. Tako se, na primer, pre izvesnog vremena, pojavio konkurs za projektovanje, između ostalog, i seoske kuće za određeni region. Uslovi konkursa nisu bili usklađeni sa tradicionalnom gradnjom

toga kraja, premda su težili poboljšanju uslova stanovanja. No, pitanje je da li bi se ljudi u takvoj kući dobro osećali. Čini nam se da bi bilo dobro da takvih konkursa ima više, za posebna područja, ali da se uslovi konkursa, bar delimično, oslanjaju na tradicionalnu gradnju područja za koje se kuća projektuje, a osnovu za to pruža etnologija.

Dakle, saradnja etnologa i arhitekata ima široko polje rada i mogla bi doprineti lepšem izgledu naših sela i udobnijem životu njegovih stanovnika kao i humanijem životu u gradskim naseljima.

Skupina študentov etnologije, ki je sodelovala v Radovljici (v imenu študentov Roman Gašperin):

1. Ko akcija začne teči — pa naj bo to kjerkoli, je prva stvar, da se zberejo predstavniki vseh strok, ki sodelujejo pri prenovi in se medsebojno dogovorijo že na samem začetku, kaj hoče arhitekt in kaj pričakuje etnolog. Treba je postaviti skupni cilj, da ne pride kasneje do obtoževanja enih ali drugih, kaj je bilo premalo poudarjenega, česa ni bilo narejenega ipd...
2. Študente je treba, pa naj bo to arhitekt, etnolog ali kdorkoli, temeljito seznaniti s celotnim potekom akcije, njenimi cilji, možnostmi, vsekakor čimbolj realno sliko, predvsem pa z njegovim konkretnim delom, da ne pride do izjav študentov svojim informatorjem, kot je npr. dejal študent-arhitekt v Radovljici: "Ja, veste, to delam za diplomsko nalogo, drugega pa ne vem!" ali pa etnolog, ki ne ve, kdo bo prenovi financiral, kdaj se bo začela, če se bo res izvajala, itd... Kako naj stopi informatorju drugič pred oči, če od visokoletečih obljub ne bo ničesar!
To pravzaprav meče slabo luč in nezaupanje na vso stroko.
3. Arhitekti ste nam zagotavljali, da so prebivalci o akciji, o našem prihodu in naši nalogi obveščeni, kar pa ni bilo niti najmanj res. Nekje so nas skoraj metali ven, šele po našem temeljitim razlaganju namena pogovora so bili pripravljene sodelovati.
Kot smo na predhodnjih predavanjih slišali, je za vsako hišo narejena mapa z načrti vseh prostorov in možnosti prenovitve, ki ga bo vsaka hiša dobila v bližnji prihodnosti. Zakaj se nam z akcijo mudi za vsako ceno? Najprej naj vsaka hiša dobi svojo mapo, obvestilo o njej in prihodu študenta. Tako bo odnos do lastne hiše, vsega mesta popolnoma drugačen, kot trenutno je. Prebivalci bodo imeli dovolj časa pogovoriti se s prijatelji, sosedi itd. Tako pa so predvsem starejši ljudje neobčutljivi za vse.
Imamo radio Jesenice, imalo lokalni časopis, vendar vse tiho in gluho.
Vsekakor premajhna propaganda in informiranost.
4. Mogoče se najprej glede vprašalnika ponuja vprašanje, kdo naj bi vprašalnik sestavil in seveda — kako. Vprašalnik bi bilo nujno najprej testirati, sondirati v določenem mestu in potem popraviti. Sodeloval naj bi tudi človek, etnolog po možnosti, ki kraj pozna. Konkretno menta-

liteta ljudi v Radovljici je bistveno drugačna od izolske. Zato ne moremo istega vprašalnika uporabljati zdaj v vsakem mestu ali vasi, radovljiški pa se bistveno ne razlikuje od izolskega, vsaj v pozitivnem smislu ne. Vprašanja so postavljena zelo nesistematično, sama vprašanja se ponavljajo, so tudi vprašanja, ki so popolnoma nepotrebna, ali pa se odgovori dobijo drugje. Informator dobi vtis, da se za vso stvarjo še nekaj skriva. Nekaj negotovega, nekakšen "hakel", ki ga bo slej ali prej lopnil po glavi.

Po našem mnenju, naj bo vprašalnik v prvi vrsti namenjen etnologu, seveda pa prirejen tako, da ima tudi arhitekt bistveno pomoč. V Radovljici so arhitekti delo že končali, ko smo na teren šele prišli etnologi. Torej naše delo ne more biti več arhitektu v pomoč!

Etnolog naj bi sodeloval dvakrat: najprej z razpisovalcem dela, s sondažno študijo, kjer se pokaže, kje in kako je arhitekt najbolj potreben, in nato še enkrat etnolog z izvajalcem.

5. Potrebna je zrelost in samokritičnost študentov (tudi), odnos do prebivalcev in ne nazadnje odnos med nami samimi.

Bogdan Gradišnik:

Na kratko želim opozoriti etnologue, kot tudi strokovnjake v nekaterih drugih znanostih, na prikrite posledice etnološke raziskave v obrežnem mestu Izoli. Ta raziskava pomeni praktičen začetek na široko zasnovane družbene akcije in je dosegla svoj pravi namen; vse to že vemo iz nazornega orisa v 1. številki (79) Glasnika. Glede na to, bi bil daljši uvod povsem odveč.

Odmev v javnosti očitno narašča v skladu z izjemnostjo dogodka. Več kot prikazana pozornost, ki so jo tej raziskavi namenila občila vseh vrst, je samo še okrepila živahno zanimanje bolj ali manj sorodnih znanosti. Tak interes so pred kratkim pokazali psihologi — na svoje srečanje v Portorožu so povabili (16. XI.) štiri etnologue. Le nekaj dni zatem ste etnološki strokovnjaki sodelovali za okroglo mizo arhitektov v novem Jakopičevem razstavišču v Ljubljani. V začetku naslednjega leta bo potekalo srečanje etnologov in slavistov... Zdi se torej, da je slovenska etnologija (v drugih republikah je ta znanost obtičala na ravni etnografije ali folklorističnega zanesenjaštva) pred zmagoslavnim pohodom proti... čemu?

Vsaj nekaj je na dlani: odgovor na to vprašanje je vse prej kot preprost. Opreti se je mogoče na naslednji dejstvi, ki dramita ambicije sorazmerno mlade znanstvene discipline:

- a) na njeno bliskovito in krepko afirmacijo v družbenem in kulturnem smislu ter na
- b) njeno praktično uporabnost, ki (med drugim) napoveduje, da bo kot bistveno nova kvaliteta obračunala z izoliranostjo v lastnih institucijah.

Vsiljujejo se mi dodatna vprašanja:

1. Kaj so resnični, ustrezni in kaj domnevni cilji etnologije?
2. Kako si oboje razlaga etnolog, kako si jih predstavljajo v drugih strokah?

3. V kolikšni meri jih je v sedanjih razmerah mogoče uresničiti?

Če se bo komu posrečilo najti prave odgovore na ta vprašanja, bo smer, v katero jo ubira etnologija, postala očitna. Pokazalo se bo tudi, ali njene zdajšnje silovite premike spremlja nesebična podpora v drugih strokah ali pa si jo te želijo podrediti in izrabiti njene praktične možnosti. Druga alternativa se mi je vrnila med debato ob že omenjeni okrogli mizi v Jakopičevem razstavišču 20. novembra letos. Morda ne bo napak, da na kratko orišem tisto, kar se mi zdi v ostrem nasprotju z namenom te razprave.

Poglavitni namen srečanja je bil namreč v tem, da bi predstavniki obeh strok poiskali nekakšna 'stičišča', torej skupne interese in cilje. Ko sem (povsem nehote) slišal napotek obema etnologinjam, naj svoja govora stlačita v pičlih deset minut, sem, blago rečeno, osupnil. In ko sem pred začetkom prebiral predloženo gradivo, sem se nehote zamislil. Referati so drseli po ozkih tirnicah nadrobne problematike, za navrh so se pajdašili z zverženimi razglabljanji o povsem nebistvenih temah. Drži, da sta jih zaljšali dve svetli izjemi, vse skupaj pa se je bolj malo skladalo z zastavljenim ciljem.

Razprava je potekala v znamenju apriornih razločkov — dejanskih in namišljenih — v družbenem statusu obeh strok. V ozračju je brnela hierarhična miselnost, marsikdo je govoril ex cathedra, ne da bi se trudil prikriti svoje lažno superiorno stališče. Formulacije v stilu: "...in tu si lahko pomagamo z etnologijo..."; v tem nam bi mogel pomagati etnolog..."; so se ponavljale v neskončnost. Nič čudnega, da je ena od etnologinj zastavila arhitektom tehtno vprašanje: "Kaj pa naj etnologija pričakuje od sodelovanja z arhitekturo?" Odgovorili so ji z logičnim molkom (zdi se, da stvarne reči zbegajo še tako bujno domišljijo).

Po tem, brzkone odločilnem trenutku, so se fantazmagorije večine navzočih etnologov začele razblinjati. To je začutil tudi arhitekt, ki je srečanje vodil, saj je dosledno poudarjal potrebo po obojestranskem sodelovanju. Vendar med razbiranjem njegovih zamisli (razen morda "nezaslišanega" vprašanja kolegom, ali bi bili voljni opravljati terenske raziskave — vprašanja, ki so ga večidel razumeli kot provokacijo) nisem našel ničesar takega, kar bi mi omajalo domnevo, kako gre pri njem pač za formalno ljubeznivost v besedah ali pa za premišljeno maniro. Tudi po njegovem "sodelovanju" je trdno udarjal pečatnik enostranskosti.

Zanimivo je, kakšno moč ima navadno naključje, s kolikšno lahkoto zna vsak položaj postaviti na glavo. Domneval sem namreč, da bo bistveni del okrogle mize potekal po odmoru, a neki povabljeni arhitekt (bržda iz Zagreba) je poprosil, ali bi smel pokazati nekaj diapozitivov, in razprava se je sprevrgla v ogledovanje barvnih sličic. Pred očmi so se nam nizale dosledno simetrično podravinske hišice, kot si jih je zamislilo tamkajšnje podeželsko stavbeništvo — na splošno vzeto, ob kakih drugih priložnosti in na drugačni ravni bi vse to bilo prav lično in prikupno.

(Gostoljubnost je nekaj, s čemer se Slovenci ne moremo ravno postavljati, in če se primeri, da ustrezemo želji gosta iz kake bratske republike, je to preklemsko imenitna reč. Prav nič pa ni bilo

treba izgubljati časa na ljubo nekemu našemu arhitektu, ki je zapustil paviljon z obljubo, da se kmalu vrne — z diapozitivi... Povrhu so njegovi pogledi na etnološko dejavnost — v že značilnem "servisnem" pomenu — skorajda ginljivi. Sodobnega etnologa prav malo zanima, čemu je oblika strehe kake hišice takšna in ne drugačna; to morda zanima folklorista ali umetnostnega zgodovinarja, pa naj se arhitekt obrne nanju. Etnologu gre pri konkretnem primeru za to, da ugotovi, ali je taka streha hišnemu prebivalcu povšeči pa zakaj je — ali ni — tako; skratka, za osvetlitev **prebivalčevega odnosa** do kulturne zupščine ljudskega stavbeništva. Vsi drugi podatki so za njegovo sodbo o tem, ali naj kako stavbo podrejo ali jo prenovijo, popolnoma nebistveni! Če pristavim, da so arhitektova izvajanja zasegla poldrugo uro časa, je o tej plati srečanja povedano vse.)

Pred sklepnimi namigi, ki jih bom rajši zapisal v obliki vprašanj, opozarjam na tri nespodbitna dejstva:

Prvič, sodobni etnologi so pri nas redka pasma. To velja za trenutne razmere, ki jih bodo razmahujoče se potrebe (tudi v državnem merilu) olepšale s pristno konjunkturo, — če se to že ni zgodilo.

Drugič, etnologi do zdaj še niso uskladili raznovrstnih metod svoje dejavnosti — ne samo v smislu konfrontacije etnologija — folkloristika, temveč glede na razhajanja med sodobnimi etnologi samimi. Nadrobneje tega pravzaprav ni treba dokazovati. Zadostovalo bo naslednje. Med razpravo v Jakopičevem razstavišču so se njihovi nazori o sodelovanju z arhitekti gibali od preudarne pomoči na podlagi dokumentacije do vesoljnega (kulturološkega?) aktivizma v imenu "osveščanja".

In tretjič. Arhitektura se po številnih usodnih zmotah bojuje za svojo **prihodnost**. Etnologija poglobljeno raziskuje vsakdanje življenje — že to ji zagotavlja **budočnost**. Nekaj je namreč povsem jasno. Dokler bo ethnos, bo tudi etnologija in zatorej se nima bati ničesar (z izjemo kataklizme, kajpada).

V tem kontekstu naj zazvene vprašanja:

I. Prav mogoče je, da bo etnologija postala nič več kot uporabno orodje (z imenitno besedo "instrument", z bolj pohlevnim izrazom "servisna delavnica"), tako rekoč pomožna znanost drugih strok. Drži, da bi se ob vsakovrstnih na ta način "interdisciplinarnih" raziskavah sicer izmaknila sponam domačih institucij. Pa vendar: Mar ji ob tem ne grozi nevarnost, da jo uklenejo tuje?

II. Ali si sorazmerno mlada znanost more privoščiti, da bi razvoj njene teorije (metod) zavrla kakršna koli ideologija? Pa čeprav še tako plemenito družbeno osveščanje, ki je navsezadnje nevarno blizu polznanstvenemu aktivizmu?

III. In naposled — ali ni misel neke etnologinje ob že omenjeni okrogli mizi, da je dolžnost etnologije "podpirati druge znanosti s svojo dokumentacijo", v tem času morda njena najboljša, če ne celo edina ustreznna metoda sodelovanja?

In ali vse drugo ne pelje samo do grenkih posamičnih zmag?

P. S. Za vsak primer sem pokazal ta dopis nekemu poznavalcu (zares, iz gole previdnosti, tega ne bom prikrival). Oči mu je skalila žalost, visoko je vzdignil ogorčeni kazalec in me pokaral, rekoč,

da se izražam preveč eksplicitno in da se tako ne sme pisati, ker bojda ni varno. Poleg tega, je pri-stavil, je živa prisposoda ena lepših reči, še zlasti v turobnih dneh pred zimo.

Misleč, da še ni vse zamujeno, pripišem še alegorijo, ki se bi vsaj etnologom utegnila zazdeti zanimiva:

Če se nekdo strokovno posveča izboljšavam tujih bivalnih razmer, obenem pa sam že leto dni nima ne stalnega ne primerne bivališča, je to mogoče razumeti na dva načina. Tako obarvani dejavnosti bi mogli ironično reči "popolna znanost". Vendar je v tem orisu nekaj, kar se ne zdi dovolj humano, da bi se moglo upreti drugačnemu poimenovanju. Sam bi temu rekël kar neodgovornost družbe, socialni paradoks, ali kaj podobnega. Izbiro bolj ustrezne definicije seveda prepuščam tistim, ki imajo zasluge za mojo.

Hkrati omahujem ob misli, ali gre tu samo za zgled iz vsakdanjega življenja. Morebiti pa je v njem zarisano del usode slovenske etnologije?

Opomba uredništva: Prispevek smo prejeli 26. 11. 1979.

5. REDNA LETNA SKUPŠČINA SED, LJUBLJANA, 30. 1. 1980

Namesto poročila

30. 1. 1980 je bila v Ljubljani 5. redna letna skupščina SED. Med 4. in 5. skupščino je sicer preteklo komaj pol leta, vendar smo zaradi lažjega poslovanja predstavili redno letno skupščino z običajnega junijskega roka na začetek koledarskega leta, kar je ostalo tudi po formalni plati v skladu s statutom SED.

Na zadnji skupščini smo pregledali delovanje SED med 4. in 5. skupščino ter tudi razpravljali o načrtu dela za tekoče leto 1980 in naprej. Naj takoj na začetku tega zapisa povem, da nas čakajo precejšnje obveznosti in naloge, ki jim bomo kos samo, če bomo vsi (ne samo in predvsem člani izvršnega odbora) posvetili našemu skupnemu delu nekoliko več pozornosti.

Ob rednem delu, ki ga imamo vsi kar dovolj, je nemogoče, da bi vsa teža društvenega dela ležala zgolj na ramenih nekaterih članov izvršnega odbora. Društveni sestanki, na katerih bi se lahko o marsičem še pogovorili, ne samo na temo določenega večera, so bili, žal, slabo obiskani, čeprav so bile npr. teme večerov mikavne in tudi polemične (npr. predstavitev referatov za Kongrese ZDFJ in ZDEJ). V obdobju, ko se dogajajo večkrat zanimive in "razburiljive" stvari, je pravzaprav nerazumljivo, da člani SED stojijo nekako ob strani. Res je, ne vsi, toda ker nas niravno veliko, ki bi se poklicno ali

ljubiteljsko (brez slabega prizvoka) ukvarjali z vprašanji, ki se neposredno ali posredno navezujejo na etnologijo (narodopisje), je toliko bolj zaželeno, da bi bolj strnili lastne vrste, ne glede na morebitna strokovna razhajanja. Najširša izmenjava mnenj, pa če so si morda v začetku še tako nasprotna, bo gotovo razjasnila marsikatero "nejasnost" in če že ne docela odpravila, pa vsaj omilila nepotrebna in večkrat mučna nasprotovanja.

SED je že večkrat potrdilo upravičenost svojega obstoja. Od nas vseh pa je odvisno kakšno društvo bomo imeli v bodoče, kakšni bodo naši uspehi in neuspehi ter kakšno družbeno vlogo in pomen si bomo z našim delom priborili. Izvršni odbor, ki je bil izvoljen na 4. redni letni skupščini (15. 6. 1979 v Goričanah), se bo potrudil, da bo v svojem mandatnem obdobju poverjeno delo kar najbolje opravil.

Julijan Strajnar, predsednik SED

Poročilo uredniškega odbora Glasnika SED

Na zadnji skupščini SED je bil izvoljen nov uredniški odbor in izdajateljski svet Glasnika SED. Vendar se obe telesi še nista sestali, ker so bile ob njihovi izvolitvi že zasnovane vse tri preostale številke preteklega letnika. Zato bosta novi odbor in izdajateljski svet začela z rednim delom šele v februarju, ko bomo pripravljali letošnji letnik Glasnika SED. Tak letni urnik delovanja obeh teles društvene revije je skladen tudi z novim načinom poslovanja društva, predvsem pa s poslovanjem naših sofinancerjev.

Od zadnjega občnega zbora do danes še nismo izdali treh števil Glasnika za leto 1979, čeprav so bile v času zadnjega občnega zbora že pripravljene. Edina ovira za nastalo zamudo je zavlačevanje oddajanja rokopisov nekaterih avtorjev. To velja še posebno za avtoriziranje diskusijskih prispevkov. Ne želim se spuščati v podrobno analizo vzrokov najrazličnejših zamud, menim pa, da bo tudi bolj organizirani sistem zapisovanja ali transkribiranja raznil aktualnih pogovorov, okroglih miz in polemik, ki jih bo društvo v bodoče organiziralo, prispeval k ažurnejšemu objavljanju tega gradiva. Glasnik za leto 1979 bo vsebinsko zelo bogat, saj bo prinesel dve zanimivi diskusiji (bogoborni Kralj Matjaž, Pogledi na Poglede), vrsto aktualnih novic, humor, polemiko in pa predvsem dve bibliografiji (za l. 1977 in 1978), s katerima bomo spet "ujeli" ritem njenega rednega objavljanja. V letošnjem letu bomo uredniškemu odboru in izdajateljskemu svetu predlagali nadaljevanje dela v okviru posameznih rubrik, vendar pa bo le-to slonelo na večji delitvi opravil. Med vsebinskimi novostmi napovedujemo srednje štiri strani v tujem jeziku, diskusijo ob knjigi Etnologija Slovencev in tematsko številko ob 40. letnici etnologije na ljubljanski univerzi. Ob vsem tem velja pripomniti, da naj bi bilo tudi iskanje sredstev za redno izdajanje Glasnika ne le stvar uredniškega odbora ali konkretneje glavnega urednika, ampak tudi IO SED ter drugih njegovih članov, če je Glasnik že glasilo društva in s tem vseh slovenskih etnologov.

V okviru Glasnika SED smo končno izdali tudi Zbornik posvetovanja ZDFJ v Piranu, kar je bil do sedaj (glede na obsežnost) največji podvig uredniškega odbora. V zborniku je nekaj pomanjkljivosti, ki so nastale predvsem zaradi neurejenih razmer s tiskarno — le-to smo med tiskanjem zamenjali. S prejšnjo tiskarno smo poravnali račune na ljubljanskem sodišču; točneje — prejšnja tiskarna nam jih bo poravnala. V Zborniku je tudi nekaj oblikovnih napak, npr. različne velikosti in oblike črk. Te napake so nastale zaradi neupoštevanja naših tehničnih navodil s strani npr. makedonskih avtorjev in pa zaradi iskanja finančno najustreznejše tehnične rešitve.

Ob koncu se zahvaljujem za najrazličnejše oblike sodelovanja vsem članom odbora in prijateljem Glasnika SED.

Janez Bogataj

KRONIKA IN POROČILA

28. in 29. 1. 1980 je bilo na Filozofski fakulteti **posvetovanje o etnoloških monografskih študijah**. Udeležili so se ga etnologi iz vse Slovenije, Zagreba in Beograda, sodelavci iz Trsta ter študenti etnologije. Izhodišče razprave so podali avtorji dveh dokončanih raziskav iz predvidene serije Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja. V diskusiji so prišla do izraza zelo različna gledanja na metodiko in metodologijo monografskega raziskovanja. Več o vsebini posvetovanja bo objavljeno v eni prihodnjih številčk Glasnika.

Redni društveni sestanek 20. 2. 1980 je bil posvečen **etnološkemu tisku** oziroma jubilejni, drideseti številki Slovenskega etnografa. O težavah in uspehih, predvsem pa o bleščečih načrtih revije je maloštevilni publiki spregovoril njen urednik dr. Boris Kuhar. Diskusija je pokazala, da je zanimanje za Etnografa večje, kot je kazal obisk, in da je predavatelju uspelo z njemu lastno diplomacijo, prenesti poslušalce žejne preko vode. Ti pa niso ostali žejni, saj so po sestanku zavili v gostilno Pri kolovratu, a žal brez predavatelja. Očitno ni bil zejen.

Dolgo pričakovani in odlašani **pogovor etnologija-slavistika** je bil 15. 2. 1980 v veliki dvorani SAZU. Okvirna tema pogovora je bilo ustno slovo kot predmet literarne, etnološke in folkloristične znanosti. Kljub razlikam se je pokazala potreba po interdisciplinarnem sodelovanju, razložene pa so bile tudi razlike v pogledih in razjasnen marsikateri nesporazum. Predstavitve pogovora, ki sta ga pripravila Slovensko etnološko društvo in Slavistično društvo Slovenije, bo objavljena v drugi številki letošnjega Glasnika.

24. 2. 1980 je imel **prof. Albert Gregorič**, sin slovenskega izseljenca iz Argentine, poznavalec kulture južnoameriških Indijancev, na Filozofski fakulteti predavanje **"Učitelj med perujskimi Indijanci"**. Poslušalci, ki so do zadnjega kotička napolnili predavalnico, so z zanimanjem sledili nenaavadno živi pripovedi predavatelja, ki je govoril neposredno iz lastnih doživetij in izkušenj.

26. 2. 1980 se je sestel **uredniški odbor in izdajateljski svet Glasnika**. Glavni urednik Janez Bogataj je predstavil načrt revije za prihodnje leto in se opravičil za zamude v preteklem letu. Na sestanku so bili izvoljeni še sodelavci za stalne rubrike v Glasniku, da bi razbremenili urednika in omogočili rednejše izhajanje glasila. Vsi navzoči so pozdravili predlog, da naj bi letos Glasnik prinašal še angleški dodatek, v katerem bo na kratko predstavljena vsebina celotne številke. Poleg tega bi v angleščini izšli še samostojni članki, ki bodo zanimivi za tujega bralca. Na kratko pa bodo predstavljene domače knjižne novosti. Vse prisotne pa je mimo prazničnega razpoloženja obhajala še zla slutnja finančnega značaja.

Glavnemu uredniku zato želimo, da bi bilo to stabilizacijsko leto — leto debelih krav and pigs. Happy new year!

28. 2. 1980 je na Filozofski fakulteti predaval **dr. Marko Polič**, strokovnjak za **ekološko psihologijo**, predavatelj tega predmeta na PZE za psihologijo. Predavanje je imelo namen seznaniti nas s področjem raziskovanja te veje psihologije, sprožilo pa je zanimiva vprašanja o človeku in njegovem bivanjskem okolju, se pravi področju, ki zanima psihologijo in etnologijo in kjer se naši dve stroki morata tesneje povezati.

28. 2. 1980 je bila na Filozofski fakulteti seja **uredniškega odbora za izdajo monografij** pri Znanstvenem inštitutu Filozofske fakultete (udeleženci sestanka: A. Baš, J. Bogataj, S. Kremenšek, M. Makarovič, D. Krnel—Umek, M. Ravnik). Predmet pogovora je bil načrt dela, ki ga je potrebno opraviti za izdajo dveh dokončanih monografskih raziskav.

6. 3. 1980 je v Slovenskem etnografskem muzeju ob razstavi slovenske ljudske umetnosti **Gorazd Makarovič** govoril študentom etnologije o **raziskovanju ljudske umetnosti** ter o muzejskem delu. Bogata razstava in zanimiva pripoved sta vzpodbudila nekaj vprašanj in nudila mnogo snovi za razmišljanje.

13. 3. 1980 je **dr. Vasilij Melik** s PZE za zgodovino predaval na Filozofski fakulteti o **etnologiji in zgodovinopisju**. Spet smo lahko spoznali, kako bi se morali bolje poznati in več sodelovati.

Ljudskost v glasbi je ena tistih tém, ki zelo zanimajo naše obiskovalce društvenih sestankov. 20. 3. 1980 so bili prostori Sekcije za glasbeno narodopisje nabito polni, kar resni in dobro obveščeni krogi pripisujejo problematiki sami, nekateri brezvestneži pa vabilu za ta sestanek.

Dr. Valens Vodušek je imel strokovno predavanje o ljudskem in ljudskosti pa o različnih pogledih na ljudsko kulturo. Predavatelj je s svojega stališča utemeljil posebnosti, ki ljudsko glasbo ločijo od drugih glasbenih zvrsti. Svoje besede je podprl še z zvočnimi primeri. Diskusija, ki jo je delno vodil predavatelj sam, delno pa predsednik SED Julijan Strajnar, je pokazala široko paleto mnenj o tem, kaj je ljudska glasba. Vsa različna mnenja in različna metodološka izhodišča je bilo težko uskladiti, zato se je povečevala napetost in je proti polnoči že grozil fantovski pretep. To pa je bilo preprečeno s skupnim petjem ljudskih pesmi na koncu maratonskega pogovora. Noč pa ima svojo moč in, ker so kljub petju še ostali nekateri nerazčiščeni problemi, je bil zaradi splošne varnosti iz pevske družbine izločen Lojze Slak, za katerega nam v diskusiji ni bilo moč ugotoviti, ali je pravi ljudski godec ali ne. Jezni mladeniči so nekoliko nihali v intonaciji, kar pa je bilo v skladu s celotnim dogajanjem tistega nepozabnega večera

27. 3. 1980 je bil na Filozofski fakulteti sestanek o kadrskih in strokovnem delu. Udeležili so se ga večinoma študenti etnologije, predmet pogovora pa so bile želje in možnosti za zaposlitev etnologov.

Mojca Ravnik, Marko Terseglav

Sejem vsak prvi ponedeljek v Murski Soboti

Na Mikloševo (6. XII.) je bil v Murski Soboti največji sejem v letu. Pogled na Glavni trg našega mesta je nudil zaminimivo sliko. Glavni prehod trga je bil zaprt. Na parkirnem prostoru Glavnega trga, v Zvezni ulici in na prostoru živilskega trga so bile postavljene stojnice, prostor pa zaseden s prodajalci tržne robe. Ob šesti uri zjutraj so prodajalci že postavljali stojnice. Ob sedmi uri, v sončnem jutru je sejem že zaživel. Pri prehodu med stojnicami je bilo možno po napisnih tablicah razbrati naslove prodajalcev: "Kučna radinost, priimek, ime, Varaždin", "Domača radinost, Čakovec"... Ob današnji Kocljevi ulici je običajno prvi z leve Ribničan, prodajalec suhe robe. To pot so bili na sejmu kar trije prodajalci suhe robe. Lončarji so svoje izdelke zavite v slamo, še pred nekaj leti pripeljali na vozu. Danes lončarji prodajajo le še pristne skledde, duge lonce, vajdline, cvetlične lonce, drugovrstna črna in oblita keramika je včasih že prav kičasta. Svoje izdelke prodajajo postavljene na tleh, pred seboj in ponujajo: "Mati, kupite dugi lonec za mleko, tejgline!" Prodajalci domačega platna iz Čakovaca so na sejmu le včasih, v Prekmurju je tkanje domačega platna le prava redkost. Čevljarji iz Dobrovnika, Turnišča, Rogaševca slovijo daleč naokoli kot dobri izdelovalci trpežne obutve, v tem času predvsem škornjev, "prunčul", in "črevl na viske pete". Izdelke prinesejo v kovčkih, čevlje razložijo pred seboj. Sodarji so še pred kratkim pripeljali svoje izdelke na vozu, danes v avtu. Na sejmu imajo svoje mesto tudi vrvarji, izdelovalci krtač in sirkovih metel, kakršnih v trgovini ni moč kupiti. Na sejmu prodajajo tudi Odrančanke kašo in semena.

Sejem je zaživel najbolj med deveto in deseto uro dopoldne. Takrat mlado in staro drvi na sejmu. Velika množica se premika med stojnicami. Vsak hoče videti, kaj se prodaja na sejmu. Kupci so ogledovali lonce, kak mož iz vasi je pomerjal čevlji, oblekel plašč ali jopico, kmečka žena pa predpasnik...

Vsi uslužbenci gredo, v času malice na ogled sejma. Ženske kupujejo kuhle, lonce, cvetlične lonce,

cekre... Na sejmu pa so naprodaj tudi manufakturni izdelki, torbice, pletenina, plašči, jopice iz blaga in drugo. Zanimivi so prodajalci volnenih nogavic, prodajalci ženskih modrčkov. Omembe vredna je zloženost teh izdelkov, ki so drug v drugem na enem kupu razstavljeni — kot v trgovini. Na sejmu so bili naprodaj tepihi, tkani iz raznobarnih krp na statvah. Na sejmu je živo. Slišijo se vzkliki Ribničana: "Kupite kuhle, sej grem domu, več ne bom dolgo tukaj, šest glavnikov za deset dinarjev, osem glavnikov za dvajset dinarjev, noži po dvajset, dobro vam stoji, dobro, šta želite više, kupte gospa ak nemam bum drugi put donesla..." Za stojnico se je zbirala množica okrog sedečega prodajalca, ki ponazarja svoj izum, čez več glavo množico je potrebno stegniti vrat, da se vidi, kaj se tam dogaja. Mož ilustrira napravo, svoj izum za brušenje nožev, za peko in oblikovanje peciva, rezanje zeljnatih glav. Tudi srečolovec z loterijskimi srečkami ima svoje mesto in ga ljudje z radovednostjo obkrožajo. Žalostno "gledijo" prodajalke volnenih izdelkov. Na sejmu ne manjka predlog za vezenje, ki jih žene v zimskem času izvezejo. Naprodaj so gobelini, ki jih kmečke žene rade kupujejo. Vedno več prodajajo kičaste robe — modernega kiča. Lect se je prodajal od nekdanj, lectovo srce je slovelo daleč naokoli. Vsak obiskovalec se stoji lahko okreпча pri stojnici, kjer prodajajo kuhane kranjske, hrenovke in kuhano vino.

Današnji sejmi v Murski Soboti imajo svojo tradicijo. Po ljudskem izročilu se mesto Murska Sobotica imenuje po sejmih ob sobotah v našem mestu. V najstarejših časih so bili sejmi okoli katoliške cerkve v mestu, po ljudskem izročilu, ki sega nazaj vse v leto 1908, pa so bili sejmi že na Glavnem trgu. Sejem pritegne predvsem kmečke prebivalce iz okoliških krajev. V začetku 20. stoletja so na sejmu prodajali svoje izdelke lončarji, čevljarji, semenarji, prodajalci suhe robe, lectarji in prodajalci manufakturnih izdelkov iz Murske Sobote, Lendave, "Nemške Radgone" (avstrijske Radgone) in Varaždina. Izdelki sodarjev, lončarjev, čevljarjev, izdelovalcev metel, vrvarjev, domačega platna so v materialu in izdelavi pristni. Izdelovalci korit (nečk) so na sejmu le včasih. Izdelki iz lecta so enaki kot drugod po Sloveniji, z malimi krajevnimi razlikami. Izrazito ročna dela so pletene nogavice, ženski modrčki, krtače, metle. Novatorji se s svojimi izumi skušajo uveljaviti kot izumitelji praktičnih izdelkov v gospodinjstvu. V Mursko Sobotico je v zadnjem času zašla tudi prodajalka izdelkov iz izrezljanega lesa, ki jih prodaja kot hrvaške nacionalne spominke. "Domača radinost" je obrt, ki zaposluje ljudi pri strojni izdelavi, le posamezne faze obdelave so ročne. Kiča pa je na sejmih v Murski Soboti vedno več.

V. K.

Študij etnologije v Firencah

Često se ob končani raziskovalni akciji ali študiji zavemo oziroma spoznamo, da smo obšli vrsto pomembnih pojavov — fenomenov, katere znamo kasneje tudi drugače vrednotiti. Podobno lahko trdim tudi za svoje izpopolnjevanje etnologije in kulturne antropologije na "Universita degli studi di Firenze". Predmet etnologija na omenjeni univerzi na prvi pogled niti ne obstaja, oziroma nima neke izredne teže — mednarodnega priznanja, poleg tega pa je še razdrobljen na različnih fakultetah. Kot čisto etnologijo ga predavajo na fakulteti za priro-

BULLETIN OF SLOVENE
ETHNOLOGICAL SOCIETY

1980

1

DEAR READER

Our editorial staff has decided that the information on the situation in Slovene ethnology as well as on the related events and news should also be disclosed to those specialists and amateurs who do not understand the Slovene language.

Considering the increasingly stronger ties within Europe, the above decision seems to be spontaneous and absolutely necessary, for knowing each other. In our case reciprocal knowledge of different nations, obviously leads to joint solution of problems, reducing them through common conclusions. Some brief information, however, cannot do any harm to anybody, in particular not now when the Slovene ethnology has undergone fundamental changes both in the attitude towards this subject on one hand and towards life of people on the other. Besides, joint actions in the form of fundamental investigations have been planned for the next few years. All about them will be currently reported on these pages.

P. S. We'd like to exchange ethnological periodicals as well as ideas with you. Any reasonable wishes concerning changes dealing with the english contents of our Bulletin will be accepted.

Our address: Glasnik SED, Bulletin of Slovene Ethnological Society, Filozofska fakulteta, Aškerčeva 12, 61000 Ljubljana

CONTENTS OF THIS ISSUE

In October 1979, a round table conference about ethnology and architecture took place. Ethnologists have decided to try and define the relations between the two professions. The main issues include the necessity for aesthetic education, man's relation towards his environment and his participation in its construction, the need to remind the architects of how to build housing communities in which people would feel happier, organization of urban and semi-urban areas etc. This issue brings you reports, minutes of the round table discussion and critical views about the subject.

In "Društvene novice" we will inform our readers about the general meeting of the Slovene Ethnological Society which took place in January 1980.

"Kronika" follows novelties and events, connected with ethnology.

A special column speaks about field material which is published periodically. It is often about encouragement of our informers, friends of ethnology, but we also do not neglect various events outside strict ethnological activities.

Reviews of domestic and foreign professional literature will be found under "Knjižna poročila in ocene". Slovene works of greater interest are represented in English as well.

Silvester Gabršček writes about the study of ethnology in Italy — especially in Florence — and Mojca Ravnik about Swedish ethnology.

Under "Študentska rubrika" we publish only more specific student matters since students write elsewhere in this bulletin as well. In this issue readers will find their critical reports about successful seminary and diploma papers.

Slavko Kremenšek (Ljubljana):
PROBLEMS OF CONTEMPORARY SLOVENE
ETHNOLOGY

The basic aim of this paper is to indicate those components of contemporary Slovenian ethnology which are socially determined. Apart from certain laws ensuing from the development of ethnology itself, the socio-historical constellation contributing to the image of any science has to be constantly taken into account. The impact of the society, which we have in mind, can be more or less direct, more or less intensive, which to a great extent determines the social recognition of a scientific discipline. This recognition, however, can be only apparent or even false, and as such is of little interest. In general, the relation between the socio-historical development and a particular discipline cannot be concealed for a longer time, nor can the interest of the society be feigned, if modest in reality. It seems that the development of Slovenian ethnology, with all its euphoria and crises, confirms it excellently.

The interest in the people and in the so-called popular culture acquired its professionally accomplished forms in the Age of Enlightenment. The beginnings were of a pragmatic nature, like the age itself. The collection of the so-called "popular wares", "popular" antiquities, or of the legacy of a mythical age, when the so-called "national spirit" was supposed to be most wholesome and pure, acquired a great national and political significance in the time of national constitutionalization. Ethnology was then in the centre of social and humanistic interest. All this lasted until the end of the last century. Later on, the emphasis in the national political work was transferred to other factors, particularly when the emergence of the realistic stage of development of ethnology brought about more realistic dimensions of the so-called national spirit as well.

The so-called realism (in methodological sense we could call it positivism) which in our country was introduced by Matija Murko, professor of Slavic linguistics and literary history, did not gain much ground in Slovenia. Obviously, the social conditions were much more in favour of various neoromantic ideas. The general crisis of the bourgeois society, among other things, resulted in mental escapes to a more or less idealized world of the popular culture. Therefore, the interest in the so-called popular culture can be but a way of retreating from the social confrontations of the time on the one hand, but on the other hand, it can be the instrument of ideological and political endeavours. In this respect, the Catholics showed the

greatest interest in the subject of ethnology, whereas the pre-war Slovenian Marxists were not interested in ethnology.

The results of the above mentioned interdependency between ethnology and the socio-historical development of Slovenia, as well as some internal laws of the development of ethnology itself, were the legacy of the Slovenian ethnology after the liberation and after the socialist revolution. Certain inherited components were useless under the new social conditions. These were, above all, various neo-romantic views on the socio-historical development and on the role of the popular culture within it. In 1945 the neoromantic phase of Slovenian ethnology was virtually over, which of course does not mean that we do not come across its elements afterwards. There was nothing, however, to stop further professional work based on positivism, ethnological evolutionism, diffusionism, etc.

Thus, Slovenian ethnologists based their research and their work on the theory and practice originating from the end of the 19th century. Since a set of tasks from the positivistic stage of the development of Slovenian ethnology were left unaccomplished, it seemed that the guidelines for the ethnological work were clear enough even for future generations. The theoretical thought which questioned the inherited research principles was accepted reluctantly and with disapproval in professional circles. At that stage of development there appeared to be almost no open theoretical problems. Theorizing was looked upon only as something which dissuades researchers from the research practice based on well established research principles. Since, from the positivistic point of view, it was possible to discuss research problems indefinitely, the critical views on the development of the discipline referred, above all, to the determination of uncovered and unstudied fields or to the shortage of personnel. We could, however, by no means say that Slovenian ethnologists were interested in the objectives and purposes of ethnological research work. Professional tasks were derived from the discipline itself, from the research programme which still followed an established order, where everything had its place, including ethnology and ethnologists. Such a strad might have been acceptable in the so-called administrative socialism in the years after the war, but the situation changed with the development of the self-management social system. "A priori" views on the position of the discipline became perspectiveless. They could provide only the vegetation on the inheritance, which was, in the Slovenian case, a modest one, devaluated in a way under the new social conditions. The origins of this crisis must be sought in ethnology itself, since, at the same time, some other disciplines, like sociology, started to flourish, despite having no tradition either.

The search for a proper place in new social conditions is, therefore, the basic problem of the

contemporary Slovenian ethnology. This pertains to the establishment of modern theoretical premises, as well as to the reorientation of research and professional practice into more socially acknowledged directions. As far as theory is concerned, dissertations of a theoretical nature became a permanent component of the professional activity of Slovenian ethnologists at the beginning of the Sixties. The research practice generally lagged behind the theory. In order to obtain a concise and detailed survey of the interdependencies between Slovenian contemporary ethnology and Slovenian contemporary society, in June, 1978, we organized a special symposium, and edited a publication, "Ethnology and Contemporary Slovenian Society". Among other things, we discovered that ethnological findings could also be very useful in field where ethnologists have not been felt, or at least not to a proper extent — for example in town — planning, regional planning, tourism, and elsewhere. The community of Slovenian ethnologists intends to study, in detail, the relations of ethnology with other disciplines and activities. A dissertation, "Ethnology and Architecture", for instance, is to be realized shortly.

The ever closer links between ethnological professional activity and social practice require an adequate theoretical background. This was the case in the past: the Slovenian ethnological thought was nourished with herderianism, views of brothers Grimm, Murko's positivistic concepts, neoromantic ideas, etc. It is impossible not to see that the above mentioned ideologies or theories were more or less the result of the class social system. Class stratification of the society was inevitably reflected on ethnological theory and practice, as well. One of the results of the class stratification of the society is also the division of culture into "popular" culture and into cultural phenomena which cannot be described as "popular". The latter are referred to as "high" culture. The culture of the so-called "lower" social strata, "simpler" or "popular" culture, which is the culture of the exploited classes, was the subject of ethnology. The division of labour among culturological disciplines was, therefore, based on class division. This is still the case of a number of national ethnologies, but for us, in our social system, it is less and less acceptable. Why?

First of all, the socialist revolution provided the conditions for the liquidation of class social relations. In the field of the ethnological professional activity this means the abolition of the former barrier between the researcher-ethnologist and the subject of research, the so-called people and its culture. The ethnologist-researcher can no longer place himself on a "high" cultural level and choose as the subject of research something which would be, with respect to its social position, outside of his own cultural circle. There is simply no social basis for it any longer. The researcher and the subject of research have practically become one. Ethnologists, thus, study local, professional, or other com-

munities to which they belong themselves. The division into popular and high culture has become useless, from socio-historical point of view, superfluous, and from the methodological point of view, unacceptable. Talking about the subject of the ethnological research, we are in favour of the terms, "way of life" or "life-style".* There is, however, no need to abolish the term "popular culture" when discussing the culturological problems in the remote past, since many questions related to the popular culture as the subject of ethnology are still left open. This task will have to be accomplished. Namely, the so-called popular culture is nothing but "mass culture" of the broadest social stratum in the past. Without a thorough knowledge of the complexity of its image, together with the laws of its origins, existence, and decadence, the study of past ages is incomplete. That is why, in spite of the reservations we have with respect to the term "popular culture", the study of it still remains one of the basic tasks of contemporary Slovenian ethnology.

We are against closing ethnology into class or popular cultural frameworks for methodological reasons as well. It has to be pointed out that the popular culture was always in proportion with the high culture, since the latter was, to a large extent, nourished by the former. It seems that the image of any popular culture is the more authentic, in any case the more original and natural, the poorer its bearers were, due to the appropriation of the surplus value in the form of various taxes. Without the consideration of this fact any explanation of popular culture becomes distorted. It therefore cannot be studied in isolation, separated from the life-style and the culture of higher classes and strata. The establishment of this view represents one of the problems of contemporary Slovenian ethnology, especially since there exist attempts to found popular culture on psychic and psychological bases, for which socio-historical changes are irrelevant.

The ethnological thought in Slovenia has been, up to now, historically oriented. We still endorse the historical methodological orientation of ethnology. The impact of the so-called psychological directions of the past two decades doubtlessly brought about some useful incentives and interesting issues. But this is, however, no reason to abolish our adherence to historical sciences or to accept psychological concepts of culturo- or socio-anthropological nature. We want to build our identity on historical methodology, which does not prevent us from close cooperation with the bearers of different methodological views — with psychologists, sociologists, philosophers, anthropologists, etc.

* One of the basic tasks of the contemporary Slovenian ethnology is the project, "Life-Style of Slovenians in 20th century", which comprises the presentation of places, villages, industrial settlements, and urban districts, culturologically in a complex way and embracing the whole of Slovenian territory.

ETHNOLOGY IN RENOVATION (REVITALIZATION) PLAN OF IZOLA

Between September 18—30, 1978, an interdisciplinary action for renovation of the old town nucleus started in Izola.

The purpose of the ethnological exhibit was to ascertain the way of living which is typical for inhabitants of the old town nucleus (as a part of concrete social group, family and local community) and to examine their part in everyday life. According to this purpose it was necessary to examine social structure and strength of the inhabitants, contents and pattern of mutual connection and dependence, concentration of their flexibility, their relation to their environment — regarding aesthetical worths as well — and how this environment affects them.

Our starting point was adapted to interdisciplinary nature of the action which is necessary for the renovation of the historical town nucleus of Izola. The ethnological part of the research did not strive for complexity since it had to be coordinated with the work of architects, urbanists and art historians.

Consequently, the ethnological research treated living conditions, renovation of lodgings (their function and purpose) and the relationship between inhabitants and social institutions. Our hypothesis based on a fact that residences essentially determine the nature of the old town nucleus of Izola. Therefore we directed the majority of our questions into the way people live, their living conditions and renovation of places of residence. We wanted our informers to tell us in what way they see the possibility for such a renovation and if they would be ready to cooperate. Both positive and negative answers interested us in an equal way. Our working method based on a questionnaire which was reduced to a research of families and households.

The ethnological research (inquiry, discussion) was designed in such a way that it would inform and stimulate the inhabitants of Izola and play an active part in revitalization itself. Since towns are being revitalized in order that their inhabitants get a new, better living environment, it is necessary to get acquainted with the way people live in their milieu before the architects start with urban planning.

ETHNOLOGY AND ECOLOGICAL PSYCHOLOGY

Conferences about different points of view regarding the relation between man and his environment (about violence and architecture, urban geography, about ecological psychology, about ethnology and architecture), which have recently been organized in Slovenia by various professions, all point to actuality and depth of problems as well as the growth of awareness about discordancy between ourselves and the world in which we live. Those problems are opening up new theoretical and applicative scientific tasks of interdisciplinary character.

The 7th Conference of Psychologists of SRS in Portorož (November 14—17, 1979) has also been attended by four ethnologists who accepted the invitation of the organizer and presented their contributions in the Ecological Psychology Group. Damjan Ovsec's report was entitled "Meaning of the Urban Space In Ljubljana In the Past And Today," Mojca Ravnik's "Way Of Life And Urban Planning of Living Environment" and Zvona Ciglič and Zora Žagar's "Revitalization Of the Old Town Nucleus In Izola — An Ethnological Exhibit." The response of the audience showed that these reports have not been in vain, that they have provoked a number of interesting problems to psychologists. The participants of the following debate responded, above all, to the questions about the way of living and feeling of housing community inhabitants, urban identity and the assurance of its uninterrupted existence, significance of social life regarding the relation of the inhabitants to their environment, and about establishing and asserting the wishes of the inhabitants regarding the revitalization of the old town nucleus. Because of the novelty and versatility of the subject the discussion has not expanded extremely; instead, it has showed the areas of interests and contributions of both professions.

Mojca Ravnik

Pavle Merku: *Ljudsko izročilo Slovencev v Italiji (Folk Tradition In Italy). Le tradizioni popolari degli Sloveni in Italia. Collected in 1965—1974.* Trst, Tržaški tisk Publishing House, 471 pages, ill.

Bilingual presentation of folk creativity of the Slovenes in Friuli-Venezia Giulia, Resia, Gorizia and Trieste region (Italy) includes folk song tradition, folk wisdom and sayings, legends, enchantments etc. The material (609 units) is arranged according to the territorial principle.

The author surmounted the standardization of similar collections by paying more attention to matters which were overlooked by other researchers. Here we ought to mention church folk songs, especially from the Resia region, which have been prosecuted from the very beginning. The author presented many hitherto unknown valuables, but also accepted the songs which are well known throughout the whole Slovenia, and emphasized permanent contacts between Slovenes in Slovenia and Slovenes in Friuli-Venezia-Giulia. A possibility of comparative studies thus opened to slavists and ethnologists of both nations.

This book will enable the Italian nation to become acquainted with one of its ethnic minorities and its culture, but is also a valuable discovery for our country and our people.

Marko Terseglav

Zmaga Kumer: *Slovenska ljudska pesem (The Folk Song of Slovenia), Maribor, Obzorja 1975. 679 pages, mus. not., ill., 2 single records. English resumé.*

The book represents a selection of Slovene folk song creativity. When compiling and selecting the songs, the author followed broader scientific criterions. The songs are thus evenly taken from all parts of Slovene ethnic territory according to variety and mode of singing (male or female voices, unison, chorus singing).

When the author arranged the material, she avoided the standard deviation and did not organize the songs according to contents or metrical or musical patterns, but within the framework of the calendar year from the beginning of spring to the end of winter and arranged eighteen corresponding cycles of songs around it. Folk song thus becomes a living companion to a Slovene man. It ceases to function as a dead archaic form and is transformed into a living organism.

The author supplemented the 537 examples of folk songs with a short introduction and a 108 page-long study about the function, meaning, formation and music illustration of these songs. A longer resumé and shorter summaries of the songs are also translated into English. This interesting material is further refreshed by documentary field recordings on two records.

The book is designed, above all, for scientific research, but is also interesting for a wider circle of readers because it is written in a clear and comprehensible manner.

Marko Terseglav

Zmaga Kumer: Etnomuzikologija (Ethnomusicology), A View of the Knowledge About Folk Music, Ljubljana, Faculty of Philosophy, University of Ljubljana, 1977, 347 p.

In 1969 the above author published the book "Introduction to Ethnomusicology", yet it was sold out in a few years. According to the author's statements in her introduction to this new revised and enlarged work, the decision for this edition was influenced by the fact that by then no Slovene book had treated ethnomusicology as a science nor had it presented the most general characteristics of folk music in our country and abroad.

The contents of the book is divided in two sections: the first offers an exhaustive survey of views and principles adopted in the research of folk music whereas the second shows the main characteristics of music tradition of various nations. The first chapter is actually a historical survey of ethnomusicology from its very beginnings to the present day — both in general and in particular about the development of ethnomusicology in Yugoslavia. In the chapters on folk song, musical instruments and instrumental folk music, on folk dance and on the tasks of the modern ethnomusicology, all representing the essence of the book, the author, on the basis of her many years long research and experience, and in conformity with the available literature, clearly and concretely defines the notions such as for example folk song, folk musical instruments, folk dance. In the second section the reader is introduced to the main characteristics of folk music tradition, such as proper to the Slovenes, to other Yugoslav nations, to Slavic, Romanic and Germanic nations, to other European nations as well as to some peoples from other continents.

A book of such contents is far beyond the scope of usual university textbooks, for it will provide the basic knowledge to ethnomusicologists, ethnologists and other scientists as well as to everybody interested in folk music.

The book will also be published in German translation.

Julijan Strajnar

Slovenski etnograf, (Slovene Ethnographer) 30/1977, Ljubljana, Slovene Ethnographic Museum, 1979, 164 p. II. English and German summaries.

The jubilee issue of "Slovene Ethnographer", which began to be published after the Second World War as a follower of the former review "Ethnologist", is introduced by its editor Boris Kuhar stating that this publication has always endeavoured to reflect the vivid activity of the Slovene Ethnographic Museum and of the whole Slovene ethnology through publishing the contributions irrespective of the fact whether they follow the traditional methodological principles or try to build new theoretical concepts.

The contents of this issue is as follows: Fanči Sarf, The Development of Lap's Home — the Birthplace of Tito's Mother at Podsreda; Marija Stanonik, Viljem Urban; Niko Kuret, Slovene Ethnologic Material in Foreign Collections ("Göth's

Series" in the Regional Record-Office of Styria in Graz, "Pogatsching's Collection" in the Carinthian National Museum in Klagenfurt, "Ferro's archives" in the Ethnographic Museum of Styria in Graz); Angelos Baš, Floating of Wood on the Savinja River; Ljudmila Bras, Lime-kilns at Podpeč under Krim; Tone Cevc, Influence of Soil Conditions and of Socio-historical conditions upon the Life of Shepherds in Natural Shelters on the Pastures of the Kamnik Alps; Tatjana Bregant, Ceramic Findings from Natural Caves; Marija Makarovič, Family Life in a Karstic Village; Pavla Štrukelj, Statistical Data on the Literacy of Gipsy Women in Slovenia and Examination of Changes in Their Way of Life; Evaluations of Books.

Mojca Ravnik

Damjan Ovsec: Oris družabnega življenja v Ljubljani (Description of Ljubljana Sociable Life from the Beginning of the 20th Century to the Second World War), Published by Architect's Bulletin, organ by the Association of Architects of Slovenia, Ljubljana, 1979, 2.000 copies, 151 pages and the supplement.

Private visits, dances, gathering in cafés and pubs, opera- and theater-going, attending concerts, going to promenades, trips and picnics, typical Saturday and Sunday entertainments and so on, these are only a few ways of human contacts that contributed to the formation of numerous noble urban customs and habits of the residents of Ljubljana in the past. Nowadays, in the period of feverish rationalisation of everyday life they, however, increasingly lose their importance.

It is evident that the above period knew a certain system of values influencing, in a broader sense of the word, the whole way of life (ranging from thinking to feeling, from communications, behaviour, fashion, morals and ethics to the social life). We are most interested in these very values such as proved by various information, historical and similar grounds, which would illustrate our past and approach it to us in thinking and evaluation. Such understanding helps us to create a certain attitude towards definite cultural values. This, however, seems to be important because on the other hand the way of life, too, tends either to neglect cultural values or to create new ones. The actual score of what is better and what has been lost can only be proved by a brief examination of individual historical periods.

The book by Damjan Ovsec on the sociable life of the former Ljubljana aims at an illustration, through ethnological method, of the cultural and historical world of past values, created for some or other reasons and reflected (in our case) in the description of the Ljubljana social life. This to a certain extent coincides with present attempts made by architects to revitalize the old part of the town, which may at least partly represent the revival of certain positive human values from our past.

Accordingly, the book by Damjan Ovsec is a critical challenge to the existing dead functionalism of the Ljubljana town, leading to ever worse alienation of its residents.

The above work, containing above 100 illustrations, is based on oral and written sources and literature.

Marija Makarovič: Medsebojna pomoč na vasi na Slovenskem (Reciprocal Help in Slovene Villages), Ljubljana, 1979, 204 pages, illustrations, summary in German.

Until recently ethnologists took little interest in reciprocal help. The first to devote to the research of this subject intensively was Marija Makarovič, custodian of the Slovene Ethnographic Museum of Ljubljana, who in the above work explained the results of her investigation in ten different Slovene villages and regions within the period from 1973 to 1976. In her selection of places she observed the criteria of number of inhabitants and households as well as those of economic and social structure.

The outstanding features and qualities of the author's work are due to her consistent method of stationary observation through her own participation, which enables her to become familiar even with concealed details referring to the way of life in the settlements in question. She said in all those villages for a longer time; there she settled down with the residents, helped them at their everyday work, took part in family celebrations and customs, thus being present at any happenings that were important for the understanding of mutual relations among the village people.

The above study covers the period from the end of the 19th century to the present day and follows the changes of form, function and importance of reciprocal help.

The author stated in her conclusion: "Both in the past and at present, in spite of fundamentally changed economic (mechanized farming) and social conditions (reduced social differences in the village) as well as spiritual features (loosening of traditional ties and social contacts), reciprocal help represents one of the main informal social institutions in the village. Although the former traditional ties among the village people gradually lose their strength, their reciprocal help at work, in case of need and observation of customs is not material help only; moreover, it is an expression of a permanent and increasingly more explicit social union of people living in a rural environment where the way of life and above all their occupations still make them adopt various forms of mutual collaboration.

Mojca Ravnik

SLOVENE MUSIC — PORABJE

The first record from the series on the original Slovene folk music, representing the recording from Porabje, was issued in the autumn of 1979. In the next few years two records per year, containing the music from the following Slovene regions, are expected: Rezija, Beneška Slovenija, Tržaško, Koroška, Goriško, Gorenjska, Štajerska, Prekmurje, Porabje, Bela Krajina, Dolenjska, Notranjska and Primorska. This shall be followed by a selection of most characteristic recordings from the whole Slovene ethnic area.

Porabje is a region situated in the small triangle at the frontier with Austria, Hungary and Yugoslavia, inhabited by Slovenes for centuries. There are about 4,500 inhabitants, living in the following agglomerations: Gornji Senik (Felsőölnök), Dolnji Senik (Alsoszőlök), Števanovci (Apatistvanfalva), Verica (Keivölgy), Ritkarovci (Ritkahaza), Otkovci (Balazsfalva), Sakalovci (Szakonyfalva), Andovci (Orfalva), Slovenska vas (Rabatófalva). The economic and cultural centre of Porabje is Monošter (Szentgotthard).

If Slovene people are known to be good singers, this refers in particular to our compatriots in Porabje, which among others manifests itself by an extremely high number (2,112 units) of collected recordings. All the above material was gathered by dr. Zmaga Kumer, Mirko Ramovš, Julijan Strajnar and dr. Valens Vodušek already in the years 1970—72. These songs resemble those from the neighbouring Prekmurje or the common Slovene ones, yet differing in the fact that they have preserved more ancient elements in the repertory, texts and melodies.

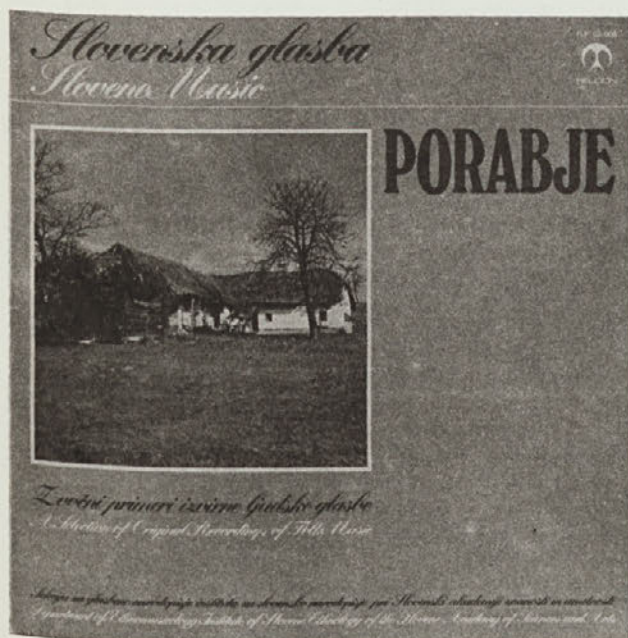
From the very vast material Julijan Strajnar selected 19 songs. As for their form and contents they range among nuptial (2), love (8), epic (5), soldier's (3) and one love-narrating song. 17 songs were recorded in the countryside and two in Ljubljana. The reproduction of the whole record takes 41.39 min., the longest poem lasting 4 min. and the shortest 53 sec. It was recorded on Nagra III-B and Uher 4,000 Report-L.

The record is packed in a double folder with a preface in the Slovene, the English and the Hungarian language, written by Julijan Strajnar; besides, it is accompanied by texts of the songs and their music. The transcription of texts was provided by Marija and Francek Mukič. The titles of each song are accompanied by the place and the date of its recording, its register number and the names and birth dates of the singers. The inner sides of the covers bear photographs from Porabje and its life, whereas at the back there is a map of Slovenia and Porabje.

Technical data:

Slovene Music, Porabje, A Selection of Original Recordings of Folk Music, Department of Ethnomusicology, Institute of Slovene Ethnology with the Slovene Academy of Sciences and Arts.

Selected and prefaced by Julijan Strajnar, published by Obzorja Maribor, Helidon Ljubljana, Yugoslavia, FLP 03—008

Pozdrav iz Ljubljane

LJUBLJANA z KAMNIŠKIMI PLANINAMI

Karel Vrhovšek
Janez

1. 5. 1906, Ljubljana

doslovne vede, kjer ima svoj antropološki inštitut v stavbi muzeja za etnologijo in antropologijo. V tem inštitutu obstaja tuji katedra za etnologijo, katero že vrsto let vodi profesor dr. Milanesi (zdravnik po poklicu). Študij etnologije je vzporeden (ni samostojne grupe), četudi naslov diplomirani etnolog lahko pridobi študent kate-rekoli firenške fakultete. Ob predavanjih in vajah iz etnologije vpisuje še določeno število obveznih in fakultativnih predmetov (po izbiri). V prvem letniku študentje poslušajo občo etnologijo, katero predava dr. Milanesi. Napisal je tudi potrebna skripta. V naslednjih letnikih je študij zasnovan v obliki seminarjev. Študentje pod mentorstvom pripravljajo različne referate (v vsakem semestru na tak način obdelajo enega od kontinentov). Med letom oddelek organizira dvomesečno raziskovalno akcijo pri enem od obravnavanih plemen — narodov. V zadnjih dveh letih je bila to že dvakrat zapovrstjo Azija (Afganistan, Jordanija in Saudska Arabija). V času mojega bivanja pa smo podrobneje obdelali Balkanski polotok, s posebnim ozirom na Makedonijo, ker je bilo v študijski skupini večje število študentov iz grškega dela Makedonije.

Teme seminarjskih in diplomskih nalog izbirajo študentje sami. Naloge imajo v večini prizvok fizične antropologije (ugotavljanje krvnih skupin, različna merjenja telesa, še posebno glave).

Pri omenjenem oddelku je zelo bogata knjižnica, žal pa v njej primanjkuje sodobnejše literature. V isti zgradbi je izredno bogat etnološki muzej neevropskih kultur, v katerem so sistematično urejeni in prikazani eksponati mnogih kultur (zastopane so domala vse večje kulture). Predmeti zajemajo materialno in duhovno kulturo. Študentje etnologije si v muzeju po programu obvezno izpopolnjujejo znanje.

O etnologiji je moč "izvedeti" tudi na fakulteti za politične vede, kjer je katedra za Kulturno antropologijo pod vodstvom mednarodno priznanega strokovnjaka prof. dr. C. T. Altana. Študij na omenjeni fakulteti je sestavljen iz dveh delov. Prvega predstavljajo osnova in spoznavanje osnovnih kategorij ter analize kulturne antropologije, kako so se le-te oblikovale v zgodovinskem procesu te znanosti, s posebnim ozirom na zahteve sodobnih raziskav kulturnih vidikov moderne družbe.

V drugem monografskem delu, ki je organiziran v obliki seminarja, pa obravnavajo konfliktno sožitje med pomembnimi preostanki — prežitki stare kmečke kulture z lastnimi kulturnimi perspektivami — težnjami z najmodernejšo industrijsko družbo in socialnimi, političnimi ter ekonomskimi posledicami, ki iz tega izhajajo z ozirom na Evropo (poseben poudarek na Italiji).

Isti profesor vodi pri antropološkem inštitutu omenjene fakultete široko zastavljeno raziskovalno akcijo v okviru raziskovanja omenjenih tokov v Toscani. Ta akcija je zajela (anketno) preko štiri tisoč mladih iz agrarnega oziroma polagrarnega področja, želeč odkriti globlje vzroke deagrarizacije, spotoma pa se je študija dotaknila spremembe miselnosti mladih in način njihovega reagiranja v nasprotjih sodobne družbe.

Katedra za etnologijo obstaja tudi na Facoltàdi Magistero (pedagoški fakulteti), katero vodi prof. dr. Musiò. Tudi tukaj je študij organiziran v dveh delih. Prvi je monografski, kjer obravnavajo splošne koncepte in probleme kulturne antropologije, v drugem delu pa odnos: Teritoriji — družba — kultura v Italiji in mediteranskem prostoru (bazenu). Nadaljevanje tega je sestavljeno iz seminarjev: a) proučevanje metodologije človekovega napredka s posebnim poudarkom na delavstvu (proučuje skupino 150 delavcev), b) proučevanje kulture Mediterana, c) proučevanje ideologije nasilja "neofašizma" v sodobni družbi preko dokumentov in kulturnih analiz začetkov in razvoja dogodkov, ki so značilni za nacizem, fašizem in ideologijo netolerantnosti v sodobni družbi.

In najdemo etnologijo — kulturno antropologijo se na Facolta delle Lettere (filozofski fakulteti), kjer je

fakultativni in za vse študente te fakultete obvezni predmet. Predavanja prvega semestra obravnavajo pregled teorij in zgodovinskih razvoj etnologije kot znanosti z navedbo nekaterih metodoloških pristopov k raziskovalnemu delu, drugega pa pregled kultur Evrope ter najznačilnejših predstavnikov neevropskih kultur.

V Firencah deluje še nekaj "privatnih" etnologov ali ljubiteljev etnologije, od katerih imajo nekateri privatne zbirke. Združujejo se v okviru društev, v večini pa delujejo sami.

Če bi me kdo vprašal, kaj sem pridobil, oziroma spoznal na dvoletnem potepanju po Firencah, bi mu sprva odgovoril, da sem hvaležen vsem, ki so mi pomagali, da sem prišel do novih spoznanj v vedi. Spoznal sem, da je na življenje potrebno gledati s širokokotnim objektivom tudi pri ozko začrtanem programu — projektu. Tako se nam nenehno širijo obzorja in spoznanja in vsakokrat, ko se nam dozdeva, da smo "tisto gibalo" že ujeli in našli zanj ustrezno mesto v "periodičnem sistemu", spoznamo nekaj, česar nismo slutili, tisto, česar nismo bili vajeni videti oziroma sprejeti. Ob vsaki zastavljeni nalogi si poiščemo osnovno predhodno znanje in tisto osnovno gibalo, ki je lahko osnova in je pogosto skrito v mnogih navidez samostojnih ali celo nasprotujočih si pojavnih "resnicah".

Silvester Gabršček

Švedska etnologija — odsev načina življenja na Švedskem.

(Nadaljevanje iz Glasnika, 19/1979, št. 4.)

Na visoki stopnji gospodarskega in družbenega standarda, ko je življenje posameznika in družbe na vseh ravneh vklopljeno v učinkovito izdelan sistem, so naključja postala izjemna, možnost nepredvidene komunikacije ali improvizacije pa skoraj odpravljena. Prisotnost tujcev iz manj razvitih držav se na Švedskem kaže kot težak družbeni in kulturni problem, a tudi kot dobrodošla popestritev in provokacija, ki drži ogledalo švedskim razmeram.

Danes je na Švedskem po približni oceni okrog 45000 Jugoslovanov, Slovencev pa okrog 5000. Največ se jih je priselilo v šestdesetih letih. Kljub temu, da so že pisali o naših ljudeh švedski družboslovci, je splošno poznavanje problema tako v strokovnih krogih kot v širši družbi minimalno. Dolžnosti, ki jih prisotnost pripadnikov tujih etničnih skupin nalaga švedskim etnologom, niso enostavne; tistih, ki prihajajo od drugod, ni možno razumeti brez temeljitega poznavanja razmer v deželi, kjer so prej živeli. Tu je sodelovanje etnologov obeh dežel neizogibno in na Švedskem se tega že zavedajo.

Težave te vrste so se pokazale že ob prvi, temeljito zastavljene etnološki monografiji o Jugoslovanih na Švedskem, ki jo je napisal Billy Ehn (Sötebrödet, 1975). Avtor je v želji po čim bolj objektivnem prikazovanju preživel kar deset mesecev terenskega dela v Šidu v Vojvodini in na Ravnah, od koder so se priseljevali njegovi informatorji v Asen v pokrajini Dalsland.

V šestdesetih letih so v obratih papirne industrije v tem kraju narasle potrebe po delavcih. Prve tri Jugoslovane je poslala sem poklicna šola lesne stroke, kjer so se učili, da bi čim prej pridobili kvalifikacijo in začeli služiti švedske krone. V Asenu so bili z njimi zadovoljni in so si zaželeli sprejeti na delo še več Jugoslovanov. Prvi trije so to pisali domov sorodnikom, prijateljem in znancom in po šestih letih je bilo tu že štirinajst družin in dvanajst posameznikov iz Šida ter šest družin in šest posameznikov z Raven, skupaj kar triindvetdeset Jugoslovanov. Možnost zasluzka je priklcala v kraj tudi dvajsetino Fincev.

Avtor je zbiral gradivo z opazovanjem, intervjuji in neformalnimi pogovori. Njegovo tolmačenje opaženih pojavov je izhajalo iz širšega okvira migracij, ki so po eni strani posledica možnosti in pritiskov v družbeni strukturi, po drugi strani pa posledica individualnih odločitev. Izselitev iz domovine je pri njem opredeljena kot sredstvo, ki vodi k "dobremu življenju", gospodarski pogoji ter večanje blagostanja pa kot podlaga razumevanja načina vedenja obravnavane skupine priseljencev. Avtorjevo pozornost je pritegnili njihov osupljivo hiter materialni napredek. Ugotovil je, da so ga dosegli z dvema različnima ravnema potrošnje. Namesto da bi kar se da povečali dohodke, so na najnujnejše skrčili svoje potrebe in izdatke. Tako so lahko veliko prihranili, ali pa si kupili tako željene predmete, predvsem avtomobile. Življenjske stroške so uspeli znižati tudi s pripravo hrane doma, domačim izdelovanjem raznih predmetov ter s sistematičnim primerjanjem cen v trgovinah. Njihov način potrošnje pa se bistveno razlikuje glede na to, ali so se namenili ostati na Švedskem ali pa se vrniti domov. Prvi namreč kar najhitreje dograjujejo t. im. "švedski standard", drugi pa varčujejo.

Neutemeljenemu posploševanju se je avtor izognil s citati izjav informatorjev in na ta način dosegel neposredno zgornost besedila. S terenskim delom v Jugoslaviji je dokazal prizadevnost v iskanju vzrokov za pojave, vendar je študija vseeno ostala na pol poti in ljudje v njej ostajajo na papirju. Med ugotovitvami, ki ostajajo na površju, pa so tudi presenetljivo prodorna opažanja in ugotovitve, predvsem v zvezi z razlikami med prišelci iz Vojvodine in z Raven ter napetostmi, ki vladajo med Jugoslovani v Asenu in ki jih švedski prebivalci razumejo kot izraz zavisti. Po avtorjevem mnenju pa gre bolj verjetno za reakcijo na vsiljeno bližino — kljub medsebojnim razlikam in kljub izrazito individualistično zastavljenemu življenju na Švedskem so namreč Jugoslovani v tujem okolju obravnavani kot homogena skupina in so večkrat prisiljeni stopiti v tesnejše stike, kot si to sami želijo. Ker ta povezanost ne temelji na resnični povezanosti, povzroča željo po izogibanju.

V pomanjkljivosti prikazovanja, ki ostaja enostransko že zaradi etnične pripadnosti avtorja, se je spotaknil tudi Sven B. Ek v svoji kritični oceni (Ethnologija Scandinavica 1975, str. 191—194). Pravi, da Ehn ni dosegel zastavljenih ciljev. Posvetil se je skoraj izključno podobi, ki jo imajo priseljenci o sebi, premalo pa se je zanimal, kako Švedi gledajo na Jugoslovane in kako se začetni predsodki spreminjajo ob neposrednih izkušnjah enih z drugimi. Ehnovemu delu bi dal večjo težo širši okvir, v katerem bi bile migracije obravnavane kot splošen južnoevropski in evropski pojav. Ehn je s svojim delom, ki ga označuje kot metodo opazovanja z udeležbo, tej metodi odvzel vsak smisel, saj se ni udeležil življenja in dela Jugoslovanov doma, niti se ni vključil v njihovo življenje na Švedskem. Bil je torej opazovalec, ne pa udeleženec.

Kljub navedenim in drugim kritičnim pripombam pa lahko temu pionirskemu delu priznamo zavzetost, zanimivost in marsikje uspešno poglobljeno interpretacijo.

Problema so se lotevali tudi sociologi. Že l. 1971 sta Kristina Meurle in Mile Andrić napisala obširno delo o migraciji Jugoslovanov na Švedsko (Background to the Yugoslav Migration to Sweden. Case study of a group of Yugoslav workers at a factory in Sweden. Lund University 1971, tipkopis). Obravnavala sta stošest delavcev iz Pule, Šibenika in Virovitice v Slavoniji. Vsi so se priselili l. 1969, da bi se zaposlili v veliki kovinski industriji v Göteborgu.

Gradivo sta zbrala z intervjuji z delavci ter odgovornimi osebami na Švedskem in v Jugoslaviji, eden od njih pa je v dveh razdobjih po devet dni preživel skupaj z delavci v barakah. Delo uvajajo obširna informativna poglavja o jugoslovanski zgodovini in etničnem sestavu, v kasnejših poglavjih pa je življenje delavcev predstavljeno z neposrednimi izjavami, spremljanimi s temeljito izdelano dokumentacijo.

Znanstveno delo Meurle in Andrića je dalo družbeno kritične ugotovitve o načinu rekrutiranja delovne sile in pogojih življenja delavcev na Švedskem. Ugotovila sta, da glavni dejavniki, s katerimi prihajajo delavci v stik (delodajalec, uradne ustanove ter širša družba), ne upoštevajo razlik v načinu življenja v domovini priseljencev in na Švedskem ter da često preprosto zahtevajo, da se priseljenci vedejo "tako kot mi". Njuno delo je opozorilo odgovornim, da o asimilaciji ne more biti govora, dokler se ne spremeni način rekrutiranja (v domovini) in sprejemanja delavcev v novo okolje.

Priseljevanje pripadnikov drugih etničnih skupin pozna Švedska že več stoletij. O tem se lahko poučimo v knjigi, ki sta jo napisala Karl-Olov Arnstberg in Billy Ehn (Etniska minoriteter i Sverige förr och nu, 1976). To je neke vrste priručnik, zbornik razprav in odlomkov iz knjig raznih avtorjev o najpomembnejših priselitvah v preteklosti in danes. Jugoslovane sta predstavila z odstavkoma iz del Meurle in Andrića ter Ehna.

Za uvodnim poglavjem, kjer najdemo razloženo terminologijo in pojmovni koncept obravnavanja načina življenja priseljencev, se posvečata različnim kategorijam tujcev na Švedskem.

Že od 12. stoletja naprej so se pričeli tu naseljevati nemški trgovci; najprej v Gotlandu, kjer so ustanovili hanzeatsko mesto Visby, nato pa v Kalmariju, Stockholmu ter drugih mestih ob obali in končno še v notranjosti dežele. Predstavljali so mestno elito. V 15. stoletju npr. je imel samo eden od dvajsetih stockholmskih županov švedski priimek. Nemci so držali v rokah vsa pomembna mesta, Švedom so prepustili manj donosne poklice nižje vrste. Bili so kolonizatorji, ki so s trgovskimi sposobnostmi, kapitalom in napeljanimi mednarodnimi zvezami izkoriščali rudna bogastva in gozdove. Elita so bili tudi škotski trgovci in obrtniki v Göteborgu. Njihov priliv se je ustavil v drugi polovici prejšnjega stoletja, ko je širjenje britanskega imperija nudilo nove možnosti zaslужka s trgovanjem. V istih panogah so se v zgodnji švedski zgodovini uveljavljali tudi Holanci in Francozi. Vsi ti so imeli v družbenem pogledu poseben položaj, povsem različen od posameznih ruskih obrtnikov, ki so se tu naseljevali v srednjem veku, ali finskih kmetov in delavcev, ki so si v 14. in 15. stoletju na Švedskem iskali možnost zaslужka. Prihajali so tudi Valonci, ki so trgovali z železom, in Židje, ki so prinašali kapital iz vseh koncev Evrope in tako pospeševali razvoj merkantilizma.

Od 17. stoletja naprej se je priseljevanje tujcev močno zmanjšalo. Vse doslej naštete skupine so prišle na Švedsko s kapitalom ali z veččinami, ki jih je dežela potrebovala, npr. izvežbanost v obdelovanju zemlje, železarstvu, akumuliranju kapitala. Danes ima malo tujih delavcev možnost, da na Švedskem opravi svoj poklic. Njihove izkušnje iz preteklosti tu nimajo prave veljave. Dežela pa jim odpira vrata z istim namenom, kot jih je odpirala tujcem v preteklosti: okrepiti proizvodnjo konjunkturalnega blaga in zasesti mesta (v zadnjem času se zaradi rastoče brezposelnosti tudi Švedska začne zapirati).

Pojav in obstoj tujih etničnih skupin sproža različne probleme, zato se je treba posploševanju izogniti z detajlno obravnavo vsake posebej. V enoten koncept bi gotovo ne mogli zajeti način življenja Laponcev, Židov, Romov, švedskih Estoncev (med vojno in posebno jeseni l. 1944 se je izselilo okrog osemdeset tisoč Estoncev, med katerimi so bili tudi švedsko govoreči; več kot trideset tisoč jih je odšlo na Švedsko, od tod pa jih je del nadaljeval selitev v Kanado, ZDA, Avstralijo in Novo Zelandijo), dvojezičnih prebivalcev Tornedala ob finski meji, Grkov, Turkov in Jugoslovanov.

Temu primerno sta bila avtorja previdna, ko sta določala pomen pripadnosti različnim etničnim skupinam za razlike v načinu življenja njihovih pripadnikov in njihovih stikov z drugimi etničnimi skupinami. Raziskave so namreč pokazale, da so za družbene odnose v etnično heterogenih družbah pomembnejše razredna pripadnost,

prilaščanje politične oblasti, verovanje ipd. Razlike, ki ločijo južnoevropske priseljence od Švedov, z vidika doživljanja etnične pripadnosti niso tako velike kot razlike med domačini in tistimi tujci, ki so uspeli svoje življenje organizirati na etnični podlagi in ki v odnosih s Švedmi predvsem branijo svoje organizacije. Jugoslovani so doma zapustili etnično pluralistično družbo, Grkom in Turkom pa je etničnost nekaj samo po sebi umevnega, nekaj, za kar se ni treba boriti in česar ni treba ščititi. Na koncu knjige avtorja ugotavljata, da je edino splošno spoznanje o priseljeni delovni sili socialnopsihološke narave. Prišleki iz različnih dežel, iz vasi in industrijskih naselij, otroci in odrasli, moški in ženske, ne glede na to, ali stanujejo v velikih mestih ali v vasicah, delajo v tovarnah ali restavracijah, vsi se na Švedskem počutijo brezdomci, domačini pa jih obravnavajo kot tujce brez zgodovine. S Švedmi težko navežejo stike, v švedskih življenjskih oblikah in kulturnih vzorcih pa ne najdejo varnosti. Zanje je vprašljivo vse, kar je za domačine samo po sebi umevno. Spomini in misel na domovino so edini način ohranjanja samozavesti in kulturne identitete. A dlje ko so v tujini, bolj se odtujujejo domovini. V položaju dvojne pripadnosti se skušajo vsaj navidez naučiti oblik vedenja, ki se jim zdi švedsko, ob tem pa se ne oddaljijo od lastnega načina življenja, od sebe.

O identiteti pri manjšinah govori zbornik, ki ga je uredil in izdal David Schwarz (Identitet och minoritet. Teori och politik i dagens Sverige, 1971). V uvodnem delu, kjer naj bi določil definicije pojmov in koncept obravnavanja teh problemov, se avtor sprašuje, kateri elementi so za določanje etnične pripadnosti odločilni, ter navaja primer Laponcev, katerih en del se s ponosom zaveda svojega izvora, preteklosti in kulture, drugi pa se vsega tega sramuje, zato svojo etnično pripadnost skriva. Glede na dejstvo, da je že l. 1969 osem milijonov ljudi v Evropi delalo zunaj domače države, je verjetno treba znova utemeljiti definicije narodnosti, manjšine, etničnosti. Leta 1970 so bili med prebivalci Švedske državljani stodvajset različnih držav. So vsi ti tudi narodne manjšine?

Med članki, ki zadevajo različne vidike tega problema, je tudi prispevek, ki ga je napisal Sven Alur Reinans in v katerem je navedena osnovna demografska statistika. Žal njeno ceno zmanjšuje dejstvo, da so Jugoslovani navedeni kot ena skupina, različne jugoslovanske narodnosti pa niso niti omenjene.

Za izoblikovanje teoretičnega koncepta je najpomembnejši članek Haralda Ofstada, kjer je osrednji pomen pripisan identiteti in procesu identifikacije pri posameznikih in skupinah in ki poteka na različnih ravneh pod različnimi vplivi tudi v okviru ene homogene družbe. Večja je družbena heterogenost, večji bo pritisk številnejših modelov na posameznika. Usmerjanje procesa identifikacije je namreč najmočnejše sredstvo, s katerim država ali širša skupnost lahko vršita pritisk na posameznika. Najmočnejše so te sile izražene v družinskem krogu in v šoli. Avtor navaja uporabne misli o normah in vrednotah kot podlagi istovetnosti s skupino (pri čemer je značilno, da skupine navadno pripisujejo večjo vrednost mitiziranim normam in vrednotam kot pa tistim, katerim v življenju resnično sledijo) ter o konfliktih, ki jih v procesu identifikacije povzročajo nasprotja med različnimi vrednotami (npr. svoje izvorne kulture in novega okolja).

Za razumevanje problemov naših ljudi in drugih tujcev na Švedskem je koristno prebrati tudi druge članke: Gustava Petriča o pravnem položaju manjšin na Švedskem, Frederika Bartha o problemu manjšin s socialnoantropološkega zornega kota, Edmunda Dahlströma o socioloških vidikih, Lea Eitingerja o psiholoških težavah priseljencev, Elsa Oksaerja o jezikovni politiki, Lennarta Ejerfeldta o verskem prepričanju priseljencev, Eskila Wadensjöja o ekonomski teoriji priseljevanja delovne sile ter Steina Rokkana o položaju priseljencev v ustaljenem stankarskem političnem sistemu.

Aleksandra Alund, sociologinja jugoslovanskega izvora, ki je doktorirala z disertacijo o migraciji in procesih družbenih sprememb (Migration och sociala förändringsprocesser. Om samtida jugoslaviska arbetsemigranter. University of Umea 1978) se je zavedala, kako veliko predznanje mora imeti švedski bralec, če hoče razumeti sodobne pojave v jugoslovanski družbi, zato je večji del svoje razprave posvetila osvetljevanju razkroja stare patriarhalne predindustrijske družbe. Po njenem mnenju večina študij o migraciji gleda na priseljence kot na ljudi brez preteklosti, kot na nekakšen enoten spodnji družbeni sloj brez preteklosti in kot na bitja, ki nimajo prihodnosti, razen, če se asimilirajo z večino.

V nasprotju s takšnimi raziskavami, ki jim manjka dinamična perspektiva, si je avtorica zadala nalogo, da zgradi teoretični model, ki bo zaobjel povezave med preteklostjo, sedanostjo in prihodnostjo različnih skupin priseljencev. Njena razmišljanja, če jim odvzamemo pretiravanje in nasilno posploševanje, odpirajo in pojasnjujejo zelo bistvena vprašanja in pojave ter njihovo medsebojno povezanost, npr.: nizko izobraženi kmetje s trdno zakoreninjenimi tradicionalnimi vrednotami so v tujini največkrat zaposleni v najtežjih, nekvalificiranih, najslabše plačanih poklicih; težko se prilagajajo novemu okolju, problemov pa ne rešujejo, ampak bežijo v sanjarjenje, zatekajo se drug k drugemu, sproščeno se vedejo samo na praznovanjih v družbi rojakov; prav iz takih družin je največ otrok z govornimi, socialnimi in kulturnimi težavami.

V migracijah delavcev iz J in JV Evrope v Z in S Evropo vidi avtorica soočenje poljedelskih in industrijskih družb. V procesu spreminjanja, ki ga pogojujejo migracije, vidi tri glavne stopnje: krepitev tradicionalne socializacije, razpadanje le-te, novo socializacijo. Njena raziskava je posvečena predvsem prvi stopnji. Vendar pa težkega cilja, ki si ga je zadala, da bi namreč osvetlila razvoj iz preteklosti v bodočnost, ni dosegla. Naredila je isto napako, kot jo je očitala drugim. O Jugoslovanih govori kar na splošno; razlike sicer omenja, a na potek njenega argumentiranja niso vplivale. Tako je zanjo najpomembnejše dogajanje, ki opredeljuje Jugoslovane v prvi polovici 20. stoletja in ki bistveno določa tudi njihove reakcije ob soočenju z razvitimi industrijskimi družbami, razpadanje zadruga kot družbene ustanove. Dediščina tega razpadanja naj bi bila tudi vsebina težke prtljage Jugoslovancev, ki potujejo na delo v tujino. Čeprav brez dvoma pomembno za razumevanje vrednotne usmeritve in težav pri vključevanju v tuje, razvito industrializirano okolje, je tu propadanje patriarhalne družbe napihnjeno in skonstruirano v poenostavljen vzrok zapletenih in mnogostranih procesov.

Redka so dela, ki se ob množici vsakovrstnih podatkov, ki jih je treba upoštevati (migracije so vedno vsaj gospodarski, družbeni in demografski pojav), prebijejo do teoretične nadgradnje. Ker so empirični podatki premočno zapeljivi) predvsem etnologi se jim ne morejo upreti), nastane teorija navadno kar brez zveze z emirijo — teoretična konstrukcija, nepreverjen koncept ali razgrajevanje terminologije. Med takimi naj omenimo disertacijo Haralda Swednerja o sprejemnikih in regulatorjih (Some Thoughts on Receptors and Regulators, Department of Sociology, Lund 1970, tipkopis). Pojasnjevanje bi preseglo okvire tega informativnega zapisa, zato naj samo opozorimo na uporabne podatke o ustanovah, ki skrbijo za priseljence ter bibliografijo del o Srbih in Hrvatih na Švedskem.

Način življenja priseljencev je pritegnil pozornost študentov etnologije, ki so napisali nekaj nalog o tem (npr. o igralnih navadah dveh priseljenih deklic, o prehrabnih navadah jugoslovanskih priseljencev, oboje na etnološkem oddelku univerze v Stockholmu).

Uporabne podatke in ugotovitve najdemo tudi v delih strokovnjakov z drugih področij; etnološke problematike se neposredno dotikajo dela lingvistov. Omeniti moramo Larsa Henrica Ekstranda, čigar dela nosijo naslove kot

NAŠ GLAS

glasilo slovenskih društev na švedskem

OD
JEZIKA
DO
UŠESA

npr.: Prilagajanje učencev, priseljenih na Švedsko; Dvojezično in dvokulturno prilagajanje; Socialni in individualni dejavniki pri učenju drugega jezika.

Pregled nad delom švedske etnologije, ki ga s tem zaključujemo, ne daje popolne predstave o vsem, kar je bilo napisanega o načinu življenja priseljencev. Kljub temu pa lahko ugotovimo, da je švedsko družboslovje že marsikaj prispevalo k poznavanju in reševanju problemov priseljencev. Ob vsem, kar je že raziskano, pa se nam takrat, ko smo v stiku s priseljenci na domovih ali na društvenih prireditvah, zazdi, da bistvene stvari še niso bile izrečene. Kaj je bistveno in kdo bo to povedal, je odprto vprašanje. Vsa dela, ki smo jih omenili, sestavljajo nepopoln mozaik, v katerem prispevek slovenske etnologije najbrž ne bi bil samo nepomembno dopolnilo.

Mojca Ravnik

Rojstvo in smrt sta dva odločilna mejnika našega življenja, ki objemata začetek, rast, vzpon, višek in počasno drsenje navzdol v noč, v smrt. Njuna pomembnost se očituje v družinskem krogu, v vsaki človeški skupnosti, pri kateremkoli ljudstvu. Rodi se človek — vanj sta položena up in prihodnost, umre človek — z njim premnogokrat izgine v ničnost bogastvo duha in srca.
(Marija Rutar, Mejnika življenja, Goriški letnik 3/1976, 248—254.)

MARIJA RUTAR

11. 12. 1903 — 13. 12. 1979

Marija Rutar se je rodila v Tolminu. Od osmih otrok v družini tolminskega kolarja se jih je šest izšolalo za učitelje. Med njimi Marija, ki je leta 1924 dokončala tolminsko učiteljske in po tedanjih pravilih diplomirala istega leta v Vidmu. Prva služba jo je čakala v Starem selu pri Kobaridu. Do leta 1930 je učila na Tolminskem, v Jazni in Otaležu, nato pa jo je pot vodila v pregnanstvo skupaj z drugimi slovenskimi učitelji v Italiji. Premeščena je bila v Marke sredi Apeninskega polotoka. Svoje vtise iz pregnanstva je pokojna Rutarjeva rada pripovedovala prijateljem. Pognanstvo pa je vplivalo tudi na njeno pisanje. Opisuje ga v Obisku na Ponci in v črtici Sreča, ki je bila posthumno objavljena v Primorskem dnevniku. V rodni Tolmin se je vrnila spet leta 1944. Še pred koncem vojne, zlasti pa takoj po njej, je Rutarjeva poleg učiteljskih dolžnosti opravljala številne odgovorne funkcije pri Rdečem križu, pri sindikatu prosvetnih delavcev, pri ZB in pri prosvetnih društvih. Tri leta je bila upravnica ljudske knjižnice v Tolminu (1945—1948), od leta 1950 do 1954 pa predsednica pripravljalnega odbora Muzeja za Tolminsko. Prvi oddelek tega muzeja, posvečen narodnoosvobodilni borbi, je bil odprt 22. julija 1951. Od tedaj naprej je življenje in delo pokojne povezano z razvojem muzeja v Tolminu.

Muzejski odbor je razen priprav za muzej izvajal še druge kulturne akcije, od katerih naj omenimo postavljanje spominskih plošč in spomenikov zaslužnim tolminskim rojakom — zgodovinarju Simonu Rutarju, pisatelju Cirilu Drekonji in zbiralcu narodnega blaga Jožetu Kendi. Muzejski odbor je vodil tudi postavitve Gregorčičeve spominske sobe v pesnikovi rojstni hiši, s čimer je zvezana znamenita otvoritev 29. julija 1951, na kateri je govoril France Bevk. V tem obdobju je pri terenskih akcijah v Breginjskem kotu in na Bovškem mladi Tolminski muzej sodeloval s Slovenskim etnografskim muzejem.

Čeprav se je leta 1954 v muzeju začasno zaposlila šolana etnologinja, je Marija Rutar še naprej intenzivno zbirala etnografske predmete, ki so postali temelj muzejskih zbirk v Trenti in Tolminu. Tolminski etnografski oddelek je bil odprt 21. maja 1955. Vsi, ki so doslej spoznavali in ocenjevali delo Marije Rutarjeve, se strinjajo, da je zbirka odraz njene osebnosti in njenih muzeoloških stremiljenj. V zbranih predmetih se kaže njena ljubezen do obrtniške dejavnosti, kar si lahko razlagamo z njeno navezanostjo na očeta, ki je bil zadnji tolminski kolar. Obrtniški dejavnosti je posvetila svoj prvi resnejši etnološki prispevek — Izumrle domače dejavnosti na Tolminskem. Posebej v očetov

spomin pa je napisala spis Zadnji tolminski kolar. Iz zbirke razberemo še posebno nagnjenje do lesa, ki je osnovni oblikovni material številnih domačih izdelkov na Tolminskem.

Marija Rutar, decembra 1972, foto Naško Križnar

Marija Rutar je brez prave etnološke izobrazbe logično razdelila področje etnološke obravnave na tisti del, ki ga lahko predstavimo z razstavo, in na tisti del, ki ga moramo predstaviti s pisano besedo. Njen kriterij pri zbiranju kulturne dediščine je bil estetski, z zavestjo, da izdelek kaže izdelovalca. Čim lepši je izdelek, tem spretnejši in kulturnejši je moral biti tisti, ki ga je ustvaril. Na ta način je Marija Rutar Tolmince in njihovo kulturno dediščino vedno prikazovala v najlepši luči. Zbrani predmeti tako hkrati odražajo tudi ljubezen zbiralke do rodne dežele.

Leta 1958 je bil Tolminski muzej priključen Goriškemu muzeju v Novi Gorici, kot temeljna muzejska zbirka. Marija Rutar, čeprav upokojena od 1956, je še naprej vodila zbirko kot honorarna sodelavka. To službo je opravljala do leta 1978. Leta 1971 je zaslužno dobila Valvasorjevo nagrado, ki jo je tisto leto, ob 150. letnici muzejstva na Slovenskem, prvič podelila skupnost slovenskih muzejev sedmim muzejskim delavcem.

Ob 70. letnici so številni jubilarni spisi prikazovali pokojno kot starostno primorskih muzealcev. Mogoče so ji tiste pohvale dale moči, da je po letu 1973 napisala še dobro polovico od vseh svojih objav.

Dolga leta (1958—1972) je delo Marije Rutarjeve predstavljalo glavni delež etnologije v Goriškem muzeju in s tem dalo pečat zlasti tolminski in trentarski zbirki pa zbirki na Vrsnem. Vsi mlajši sodelavci Goriškega muzeja smo prve terenske izkušnje pridobivali ob njenem mentorstvu. S svojo prislovično tolminsko trmo nam je dajala zgled, kako tudi ob nemogočih razmerah lahko pridobimo informacijo ali muzealijo. V vsaki hiši je znala

zaplesti ljudi v prijeten razgovor. Številna na novo pridobljena poznanstva po vsej Tolminski so ji bila pri njenem delu v veliko korist. Njeni informatorji so sami prihajali k njej v Tolmin in ji nosili starine naprodaj ali v dar. Vsi so jo poznali kot "Marijo iz muzeja". Tako se je spominjamo tudi mi — učiteljice, zbiralke ljudskega blaga, samorastniške etnologinje, tolminske kulturne delavke.

Bibliografija Marije Rutar

- 1956 Kulturno življenje v Tolminu od 1848 do druge svetovne vojne, Tolminski zbornik 1956, str. 55—63 (s slikami);
- 1959 Tolminski muzej, Kronika, letnik VII., št. 2, str. 125—127 (4 fotografije);
- 1969 Gorska kmečka domačija iz XVIII stol. na Tolminskem, Srečanja 1969, št. 20, str. 76—77 (s slikami);
- 1970 Izumrle domače dejavnosti na Tolminskem, Jadranski koledar 1970, str. 137—144 (2 fotografiji); "Ljudski oder" v Tolminu in "Zvezda" na Čiginju, Primorski dnevnik, 18. VII. 1970, št. 157. (ilustr.); Ljudsko glasbilo "tulc", Srečanja 1970, št. 23/24, str. 63; Običaji na Tolminskem, Srečanja 1970, št. 23/24, str. 37—41;
- 1971 Kresni ognji na Tolminskem, Jadranski koledar 1971, str. 246—251; Od tolminskega mesta do breginjskih vasi, Glasnik Slovenskega etnografskega društva, letnik XII., št. 1, str. 5—6; Pogrebna družica v Kredu, Glasnik SED, letnik XII., št. 2, str. 13; Uvera Bovčanov o učinku strele na les, Glasnik SED, letnik XII., št. 3, str. 24; Naše gore, naša mladost, Planinski vestnik 1971, št. 8, str. 377—380;
- 1972 Poročilo o etnografskem delu Goriškega muzeja v letu 1971, Glasnik SED, letnik XIII., št. 1, str. 1—2; Plavljenje lesa po Tolminski in Godiči, Srečanja 1972, št. 35/36, str. 44—48; Ženitovanja na Tolminskem — Jadranski koledar 1972, str. 245—252 (3 fotografije); Leban Pavla, Tolminske zabavljice, (po pripovedovanju zapisala Marija Rutar), SED 1972, št. 2, str. 15—16; Trentarski muzej, Nova Gorica 1972;
- 1973 Tolminske opekarne, Jadranski koledar 1973, str. 235—238; Muzej za Tolminsko v Tolminu, Glasnik SED 1973, št. 1, str. 3—4;
- 1974 Nekaj o nekdanjem prometu na Tolminskem — Jadranski koledar 1974, str. 171—182 (6 fotografij); Post pri nas nekdanj, Glasilo tolminskih župnij, letnik I., št. 1, marec 1974, str. 1; Rožnica, Glasilo tolminskih župnij, letnik I., št. 3, avgust 1974, str. 1—2; Praznik svetega Rešnjega Telesa, Glasilo tolminskih župnij, letnik I., št. 2, junij 1974, str. 3;

Obhajanje Velikega tedna, Glasilo tolminskih župnij, letnik I., št. 3, april 1974, str. 1—2;
Božični čas nekoč, Glasnik tolminskih župnij, letnik I., št. 5, december 1974, str. 1;

- 1975 Zadnji tolminski kolar, Tolminski zbornik 1975, str. 305—314 (3 fotografije);
Ob 50-letnici mature, Jadranski koledar 1975, str. 223—225;
Delo krajevnega RKS v Tolminu med NOV, Tolminski zbornik 1975, str. 121—123;
Tolminska je pesem (Doprinos h gradivu o kulturnem življenju v Tolminu), Tolminski zbornik 1975, str. 289—288;
Vabilo v muzej za Tolminsko, Tolminski zbornik 1975, 484—492;
Nekdanji ženitovanjski običaji na Tolminskem, Glasnik tolminskih župnij, letnik II., nadaljevanja v:
št. 1. marec 1975, str. 4
št. 2. marec 1975, str. 4
št. 3. junij 1975, str. 4
št. 4. september 1975, str. 4
št. 5. novembra 1975, str. 4
št. 6. december 1975, str. 4;
- 1976 Nekdanji tolminski sejmi, Jadranski koledar 1976, str. 253—256 (1 fotografija);
Mejnika življenja, Goriški letnik 1976, št. 3, str. 248—254;
Nekdanje šege ob smrti, Glasilo tolminskih župnij, letnik III., 1976, št. 2, str. 1—2;
- 1977 Obisk na Ponci, Jadranski koledar 1977, str. 216—230 (4 fotografije, 5 listin);
O rižah in drčah na Tolminskem, Goriški letnik 1977/78, št. 4/5, str. 185—187;
Naša znamenja, Glasilo tolminskih župnij, letnik IV., marec 1977, št. 2, str. 3, nadaljevanje v:
št. 3. november 1977, str. 4
št. 4. december 1977, str. 4;
Navade ob vseh svetih, Glasilo tolminskih župnij, letnik IV., november 1977, št. 3, str. 4;
- 1978 Vejniki ali frodel, Jadranski koledar 1978, str. 250—256 (2 fotografiji);
Naša znamenja, Glasilo tolminskih župnij, letnik V., februar 1978, št. 1, str. 3, nadaljevanje v:
št. 2. marec 1978, str. 3
št. 3. maj 1978, str. 4
št. 4. avgust 1978, str. 4
št. 5. oktober 1978, str. 4
št. 6. december 1978, str. 4;
- 1979 Kako so lovili ribe na Tolminskem, Jadranski koledar 1979, str. 251—256;
Ljudska prehrana na Tolminskem, Goriški letnik 1979, št. 6, str. 47—58 (5 fotografij);
Sreča, Primorski dnevnik, 30. dec. 1979, str. 15 (portret Marije Rutarjeve — risba po fotografiji B. Blaško).

KNJIŽNE NOVOSTI IN POROČILA

KNJIŽNE NOVOSTI IN POROČILA

Glasnik je doslej sprotno zasledoval, kolikor je bilo mogoče, etnološko literaturo doma in na tujem. Letos bomo to poročanje skušali razširiti, čeprav je Glasnik po obsegu skromno društveno glasilo, v katerem je prostor za najnujnejše aktualne zapise in poročila in za spremljanje tekočih, predvsem pa domačih knjižnih novosti iz etnološke stroke. Ker pa naša večja sestrška revija Slovenski etnograf, ki bi bila najbolj poklicana za večje recenzije, tega ne opravlja v taki meri, kot bi od nje pričakovali, je nujno, da vsaj na kratko opozorimo na domačo in tujo etnološko literaturo. Ne vem, če bo zaradi te naše zavzetosti Glasnik kaj več veljal v očeh finanserjev in "sodnikov". Tolažimo se lahko s tem, da z najboljšo voljo spremljamo dogajanje v stroki, jo poskušamo uveljaviti in vlagamo v naše delo vse moči, čeprav nas nekoliko boli občutek, da kot "majhni" sprejemamo vsa bremena (tudi stabilizacijska) nase zato, da bodo nekateri še naprej laže dihali v svoji neodgovorni odgovornosti. Ker pa nam je veliko do tega, da ne postanemo zaplankana etnološka provinca in ker si želimo napredka stroke, bomo vse moči posvetili tudi aktualnim knjižnim novostim. Zaradi želje, da bi čim bolj obveščali svoje bralce z dogajanjem v stroki, sprejemamo nerazumljivo in krivično delitev dela in sredstev.

TRADITIONES. Zbornik inštituta za slovensko narodopisje, 5—6, 1976—1977, Ljubljana 1979, 408 str.

Za Kuretovo 70-letnico leta 1976 objavljen štampilj Traditiones je zagledala beli dan šele na pragu jeseni 1979. Slavljenec je moral imeti kar zvrhan koš potrpljenja, ko je čakal na njen izid. Zajeten "Kuretovo zbornik" obsega dva letnika 1976 in 1977 ter so v njem tokrat le prispevki povabljenih Kuretovih strokovnih sodelavcev in prijateljev. Vabilu se jih je odzvalo kar 43, večina s krajšimi deli, ki obravnavajo različna področja, ne samo folkloristično, vendar vselej tako, da na nek način s folkloristiko najdejo zvezo.

V uvodnem članku je prof. dr. Vilko Novak predstavil etnološko delo Nika Kureta, ki ga opredeljuje kot vsestranskega delavca tako na znanstvenem kot kulturno-prosvetnem področju. V dopolnilo je dodana tudi obsežna bibliografija slavljenčevih etnoloških objav. Kot že rečeno, zbornik ne prinaša obsežnih študij, pač pa čisto drobne skice, tudi samo opozorila na pojave in probleme, ki bi jih bilo treba obširneje obdelati. Razen etnologije so zastopane tudi druge stroke, kot arheologija, zgodovina — pravna in umetnostna, geografija, slavistika, germanistika in romanistika. Žal prostor ne dovoljuje, da bi o prispevkih poročali podrobneje. Otroškega izročila se dotikata R. Angelova (Otroške igre v bolgarski folklori) in T. Cevc (Otroške živalske igrice — "buše"), na področje šeg pa segajo J. Dular (Nekaj zapisov o pustovanju v Metliki), M. Gavazzi (Predsvadbeno "hoditi po pitanju"), N. Križnar (Blumarji ali pustovi), H. Ložar-Podlogar (Pust na banjški planoti), H. Gerndt (Misli o praznovanju v sodobnosti), o semiotskih problemih v madžarski ljudski kulturi nasploh pa razpravlja B. Gunda. O tem, kakšna je bila govorica noše v Predgradu v Poljanski dolini, nas seznanja M. Makarovič, ples pa je predmet obravnave E.

Gaspariniju (Labirint — igra kriva), M. Ramovšu (Ples na Anževo v Predgradu) in delno D. Ludviku (O preletu žerjavov). Kot etnokoreolog bi pripomnil, da je rekonstrukcija plesa za uspešnejši lov žerjavov v taki obliki neizvedljiva. Področje slovnosti zajemajo G. B. Bronzini (Kirgizi in G. Leopardi), A. M. Cirese (Misli o preferenčnih pregovorih), B. Kreft (Dramatska struktura Drabosnjakove "Komedije od zgubljenega sina"), D. Ludvik (O preletu žerjavov), V. Smolej (Nesrečna nočna pot zaradi slave), M. Stanonik (Beneško-slovenska pastoralka "Naš božič"), P. Zablatnik (Nov slovenski rokopolis o Ahasverju) in I. Gams (Bejaslovna izročila o jamah in vodah na Krasu). Dalje še L. Legiša (Svetokriškemu na rob), G. R. Schroubek (Voščila ob praznikih. Obrazci in lastna ustvarjalnost v pisnih preproste žene) in J. Stabej (Predhodnica Nove Crainske pratice na lejtu 1741). O pesmih nočnega čuvaja in njenih preostankih razpravlja Z. Kumer, R. L. Lencek o dialektično mešanih besedilih ljudske pesmi, medtem ko M. Skubic o primerjavi kot začetni stopnji metafore. Temeljiti, a nedokončan prispevek o imenih, pesniškem in obrednem izročilu o bedenicah na Slovenskem in pri sosedih v hrvaški Istri prinaša M. Matičetov. Živalski raj in živalske nebesa sta predmet razprave R. Wildhaberja. A. Baš na podlagi knjige I. Koprivca "Kmetje včeraj in danes" odkriva socialne razlike, ki so nastale zaradi zemljiške lastnine v Slovenskih goricah med obema vojnama. F. Šarf v svojem delu osvetljuje v luči socialnih in higienskih razmer porod in nego dojenčka. Pomembni so prispevki, ki na osnovi zgodovinskih virov odkrivajo način življenja v določenem obdobju kot O Plavu štirinajstega stoletja M. R. Bajraktareviča, Etnografski pobirki iz loških deželso-dodnih protokolov 17. stol. P. Blaznika ter Navade in razvade v krški dolini leta 1770" J. Gregoriča. Verovanje in mitologijo zajemata Jasenak S. Zečeviča in Dabog in nebeški bog v luči novih raziskovanj S. Kališiča. Arheološki in umetnostnozgodovinski del zbornika prinaša J. Kastelica Zlata koklja s piščetli, P. Petruja Plastika petelinčka z vrha hišaste žare iz Kaplje vasi pri Tržišču, J. Šašlja Aditus ad aquam. K študiju pastirstva in transhumance na tleh Velebita in Julijskih Alp v antiki, S. Gabrovca Nekateri aktualni problemi situlske umetnosti ter M. Zadnikarja Stiški Mihael in Lahovče, v kateri nam odkriva sledove rodu stiškega stavbenika Mihaela v Zg. Dragi. S. Vilfan se vprašuje, koliko so poročni običaji lahko vir pravne zgodovine. M. Fister predstavlja rezbarje vratnih kril na Gorenjskem, S. Golob-Zemljič pa izdelovanje rumenih sveč v Solčavi.

Skratka, Kuretov zbornik je vsebinsko tehten in bogat, zaradi jubilejnega značaja tudi nekoliko heterogen prikaz snovanj, razmišljanj, opažanj in sodb strokovnjakov, ki jim je duhovno izročilo bistveni člen pri proučevanju kulturne podobe naroda.

M. Ramovš

24. KONGRES ZDFJ, Piran 1977. Glasnik Slovenskega etnološkega društva, leto 17/1977, št. 5, Ljubljana, september 1979, 365 str.

Kot je navada, referati vsakega kongresa Zveze društev folkloristov Jugoslavije (SUFJ) izidejo v posebnem zborniku, tako da njihova serija predstavlja lep pregled smeri in dosežkov jugoslovanske folkloristike. Z dveletno zamudo, čeprav v primerjavi z izidi drugih zbornikov še zmeraj zgodaj, je kot posebna 5. številka Glasnika SED izšel zbornik 24. kongresa ZDFJ, ki je bil oktobra 1977 v Piranu.

Zbornik prinaša referate v istem zaporedju, kot so bili brani na kongresu. Prva glavna tema je bila posvečena osebnosti tovariša Tita v ljudski ustvarjalnosti. Nekateri referati so se teme lotili problemsko (Nedeljković, Bodiš, Ljubinković, Piletič, Kostelnik), v drugih, ki obravnavajo gornjo tematiko v posameznih republikah in pokrajinah, pa je dosti deskripcije. Izjema je le referat M. Stanonik Lik tovariša Tita v množičnem slovenskem NOB

pesništvo, ki temo predstavlja zgoščeno, vendar pregledno in osvetljeno z vseh vidikov brez nepotrebnega naštevanja primerov.

Predmet druge teme je bila ljudska ustvarjalnost slovenskega Krasa. N. Križnar je v svojem referatu nakazal etnološko problematiko tega območja, T. Cevc je orisal ljudsko arhitekturo na Krasu, J. Strajnar pa ljudsko glasbo. M. Matičetov daje kratko poročilo, kako gledajo sosede na Kras in Kraševce. Vsekakor je bila ta tema slabo izpeljana, saj štirje referati ne podajajo vsega, kar bi pokazalo pravo etnološko oziroma folkloristično podobo Krasa.

Največ referatov obsega tretja tema **Odsev socialnih razmer v ljudski ustvarjalnosti**. Tudi tu je veliko referatov, ki se niso izvili iz deskriptivnosti. Osrednji referat teme je T. Čubeliča **Odsev socialnih razmer v celokupnosti ustne ljudske književnosti s kompleksnim pogledom na to problematiko**. Epiko obravnavajo D. Buturovič, A. Aličič, V. Nikčević, J. Čadjenović, pesništvo na splošno N. Knežević, J. in S. Vukmanović, I. Doda, G. Stefanoski, I. Zvonar, Z. Kumer, M. Zlatanović, C. Organđieva, V. Antik, B. Petrovski, O. Penavin in N. Anič. Kako se odražajo socialne razmere v "tužbalicah", odkrivata referata V. Džakovića in N. Kilbarde, kako v pogovorih pa M. Lalevič, I. Rudan, S. Karapandža in D. Veličković. Ljudska ustvarjalnost v gledališču je tema referatov B. Kukurina, St. Hranjeca in N. Bonifačiča-Rožinega. M. Terseglav razpravlja, kako se odsev socialnega porenja zapisovalcev odraža v njihovem delu. Njegov referat je eden redkih, ki v razmeroma dolgočasno in dolgovezno navajanje vnaša tudi tak problem. Enako velja za J. Miličevića, ki odkriva, kako materialne dobrine lahko stimulirajo in ohranjajo šege. Referati treh italijanskih kolegov (G. P. Gri, R. Pellegrini, G. Lugh) pa analizirajo nekaj medsebojnih vplivov med družbenimi razmerami in ljudsko kulturo v Furlaniji-Julijski krajini 1920—1940.

Četrto temo **Razmerje med folkloristiko in etnologijo** obravnavajo trije referati (S. Kremenšek, S. Zečevič, V. Vodušek), ki so osvetlili nekatere probleme, ki še danes burijo strokovne kroge in še vedno niso razčiščeni, predvsem mesto in vloga folkloristike v sodobni etnološki znanosti.

Referati etnomuzikološke (Lj. Miljković, G. Gorčiev, T. Bicevski, J. Bezić) in etnokoreološke sekcije (M. Dimoski) govore o problemih melografije in metodologije pri raziskovanju.

Zborniku so na koncu dodani povzetki v tujih jezikih, med katerimi je nekaj jezikovno neizpiljenih, in zapisnik skupščine ZDFJ. Oblikovno je zbornik neenoten v črkah, kar bo morda vzbudilo negotovanje pri makedonskih kolegih, čeprav imata urednika za to opravičilo. Pokazalo se je, da je silno težko zbornik, ki terja različne črkopise, tiskati s cenejšo tehniko, ki v Ljubljani nima ustreznih črk. Običajni tisk pa je za izdajo z majhno naklado predrag.

Mirko Ramovš

Folklorist 3/1980, št. 1, s. 15.

Folklorist je naslov glasila Odbora za folklorno dejavnost pri predsedstvu Zveze kulturnih organizacij Slovenije v Ljubljani. Glasilo izdaja in ureja odbor za folklorno dejavnost ZKO Slovenije, glavni in odgovorni urednik je mgr. Bruno Ravnikar. Izhaja štirikrat letno (in to redno, kar je danes pravzaprav že redkost!): 1. januarja, 1. aprila, 1. julija in 1. oktobra. Doslej je izšlo že 9 števil. V zadnji številki (Leto 3, številka 1, 1. januar 1980) z naklado 900 izvodov (naš Glasnik ima manjšo naklado?) je na drugi strani kazalo prispevkov: Jaz sem muzikant, "Mali vrh" na Poljskem, Otroške ljudske igre, Idiofoni, Začel sem kot muzikant, Parada v Gornji Radgoni, Čez tri gore, čez tri dole, Dobrivoje Putnik,

Razpisi, Zvedel sem nekaj novega. Poleg tega pa na tretji strani objavlja še 3 kratke nekrologe. Vsebinska zasnova te številke se bistveno ne loči od vsebinske zasnove vseh dosedanjih izdanih števil Folklorista. Takšna je pač, kot si jo zamišlja glavni in odgovorni urednik, ki tudi s svojimi prispevki prizadevno polni večino strani glasila. Če že spregledamo preštevilne tiskovne napake pa je na drugi strani preveč vsebinsko spornih prispevkov, ki kažejo, da je o "folklori", folklorni dejavnosti nasploh predstava izdajatelja dokaj medla in nejasna.

Julijan Strajnar

LOŠKI RAZGLEDI 26/1979

Pričujoči zapis o zadnjem letniku Loških razgledov (26, 1979) ni kritično ugašen, ampak kaže samo opozoriti na bogastvo etnološkega gradiva, ki se skriva med platnicami tega domoznanskega zbornika.

V Sloveniji izhaja štirinajst slovenskih krajevnih zbornikov: Celjski zbornik, Savinjski zbornik, Zbornik občine Grosuplje, Slovensko morje in zaledje, Notranjski listi, Jeklo in ljudje, ČZN, Kranjski zbornik, Idrijski razgledi, Tolminski zbornik, Ptujski zbornik, Krški zbornik in Loški razgledi. Brez dvoma so Loški razgledi eden redkih, če ne edini lokalni zbornik, ki izhaja redno vsako leto že šestindvajset let. Vsi ti zborniki objavljajo vrsto člankov, zanimivih tudi za etnologa. Tudi v Loških razgledih najdemo niz takih člankov. Prav zato predstavljam Loške razglede nekoliko podrobneje. Najprej nekaj o zgodovini Loških razgledov, — povzemam po članku dolgoletnega urednika Branka Berčiča, ki je objavljen v Loških razgledih št. 26, str. 172.

Loški razgledi so začeli izhajati leta 1954. Pojavili so se kot neposredni rezultat razgibanega družbenega dogajanja v škofjeloški občini na začetku petdesetih let, posebej vse bolj živahne in poglobljene dejavnosti na področju kulturno-prosvetnega in muzejsko-društvenega delovanja. Za izdajanje publikacije je bila dana iniciativa na občnem zboru Muzejskega društva spomladi 1954, da bi se v njej zbiralo gradivo o zgodovinskem in sočasnem dogajanju na območju nekdanjega loškega gospostva kot prispevek za proslavitev bližajoče se njegove tisočletnice. V vseh petindvajsetih letnikih se je obdržala prvotna zasnova ureditve na štiri vsebinske dele: prispevki z vseh strokovnih področij in časovnih obdobij o dogajanju na loškem ozemlju (50% obsega); prispevki o narodno-osvobodilni borbi (25%); leposlovni prispevki (12,5%); različni zapiski, poročila in gradivo (12,5%). Iz določenih uredniških razlogov je bil včasih vrstni red in obseg oddelkov nekoliko spremenjen oziroma prilagojen vsebinskim poudarkom posameznega letnika.

Prvi letnik Loških razgledov je obsegal 11 tiskanih pol. V prvem desetletju je zbornik v povprečju dosegal okoli 14,5, v drugem desetletju okoli 16, v zadnjih letih pa okoli 21 tiskanih pol (najmanj LR XII/1965 s 140 stranmi, največ LR XIX/1972 s 484 stranmi); skupaj obsega komplet LR I—XXV okoli 410 tiskanih pol z okoli 6560 stranmi oziroma okoli 600 avtorskih pol besedila (okoli 9600 običajnih tipkanih strani). Naklada se je od začetnih 1200 povečala na sedanjih 1800 izvodov. Izredno zanimiv je tudi podatek o sodelujočih piscih, ki jih je bilo 260. Nekateri so sodelovali v vseh letnikih zbornika. V LR I—X je sodelovalo 111 avtorjev, v LR XI—XX novih 84, v LR XXI—XXV nadaljnjih 65 novih imen. Razpoložljivih prispevkov je bilo vselej več, kot bi jih potrebovali za posamezne letnike, katerih obseg je zato stalno naraščal. Tov. Berčič nato omenja, da je v 25 letnikih Loških razgledov bilo objavljenih 970 prispevkov. Po kazalnih za prvih dvajset letnikov se kaže naslednja vsebinska podoba: največ prostora zavzemajo Razgledi, na drugem mestu narodnoosvobodilna borba, na tretjem zapisniki,

poročila in gradivo in na četrtem mestu leposlovje. Po številu je največ literarnih prispevkov (pesmi, proza, razprave, dramatika: 156 enot), sledijo splošna poročila, zapisniki in gradivo (99) ter različni biografski članki (76), — sicer pa so najbolj številni članki s področja obrtnega, industrijskega, kmetijskega in drugega gospodarstva (74), splošnega domoznanstva (58), narodnoosvobodilne borbe (56), umetnostne zgodovine (47), kulturne zgodovine in jezikoslovja (34), političnega in upravnega dogajanja (17), etnologije (13) itd. Če primerjamo prispevke z etnološko vsebino, ki jih najdemo v zadnji XXVI. številki Loških razgledov s številom 13, kot ga navaja tov. Berčič za vseh dvajset letnikov, ugotovimo skromnost, ki je posledica ozkega vrednotenja posameznih člankov.

Prav zato si pogledimo, kaj nam etnološko zanimivega prinaša ta najnovejša številka Loških razgledov. Če prelistavamo šestindvajseti zvezek od začetka, se najprej ustavimo ob članku Franceta Štukla Loška meščanska arhitektura s posebnim ozirom na leseno gradivo in razmišljanje o njej (str. 55). Ta sestavek vsebuje predvsem veliko arhivskih podatkov o meščanski arhitekturi, o razvoju hiše (od lesenih preko kombinirano zidanih in lesenih in samo zidanih stavb) ter o njihovih bivših lastnikih. Verjetno bi sestavek pritegnil raziskovalca lesene ljudske arhitekture, prenesene na mestna tla. (Primerjaj članek Ceneta Avgušтина Les kot gradivo v meščanski arhitekturi Škofje Loke. LR XXV.) Nato sledi predvsem zgodovinsko napisan sestavek Pavleta Blaznika o Preselitvi loških podložnikov (str. 77) in prinaša podatke o preselitvi prebivalstva z loškega ozemlja na ozemlje Gorskega Kotorja v prvi polovici 18. stoletja. Janez Dolenc nam v članku Posli in gostači na Poljanskem (str. 90) piše o njihovem delu na kmetijah različnih velikosti in njihovi usodi. Zelo plastično nam prikaže socialno strukturo na kmetijah in težave poslov in gostačev ob uveljavljanju svojih zahtev, ker zaradi podrejenosti odvisnega položaja niso uspevali uveljaviti svoje najosnovnejše pravice v takratni družbi (prva polovica 19. stoletja). Ob koncu nam avtor poda še tabelo o gostačih v fari Javorje za leto 1843. O barvarjih je bilo zakoreninjeno mnenje, da so prišli k nam na Slovensko predvsem s Češke. (Prim. LR. VI/1959, str. 158.) Sedaj pa je na podlagi arhivskih podatkov in dokumentov dokazano, da so barvarji prinesli barvarsko obrt oziroma se šolali za to obrt tudi drugje in ne samo na Češkem. Potrdilo, da so barvarji prihajali tudi od drugod, lahko najdemo tudi v biografskih podatkih posameznih barvarjev, ki so delali na loškem ozemlju. O tem govori članek Mete Sterle Barvarska obrt od srede 18. do začetka 20. stoletja na Loškem (str. 95). Anton Ramovš, eden rednih sodelavcev Loških razgledov, opiše izdelovanje milinskih kamnov iz kremenovega konglomerata v Selški dolini (str. 153), kjer je bil pred petintridesetimi leti izdelan zadnji tak mlinski kamen. Zanimivo je, da je kot geolog napisal izredno etnološko obarvan članek.

Poleg v naslovu opredeljenih zapisov lahko etnolog tudi v ostalih črpa mnogo koristnega gradiva. Takih, včasih obrobni, a nadvse koristnih prispevkov je v Loških razgledih vedno dovolj v zaglavjih, "Zapiskih in spominih", "Poročilu in gradivu". Takšne so objavili Drago Dolenc Telovadno društvo "Sokol" v Železnikih (str. 189), Antonija Šifer Dva etnografska zapisa iz Žabnice (str. 202), in Milan Čadež Obrtništvo v škofjeloški občini (str. 254).

Matija Pavlovec

Jadranski koledar 1980, Trst, Založništvo tržaškega tiska, 1980. Uredil Jože Koren. 272 str., II.

Jadranski koledar 1980 je v Založništvo tržaškega tiska, kakor že v vseh povojnih letih, tudi letos izšel brez zamud. In tudi tokrat je njegova vsebina, ki obsega nad

270 strani, izredno pestra in zanimiva. V vseh teh letih pa se je prav jasno izoblikovala določena tematska usmeritev te publikacije, ki želi ohranjati svoj dokumentarni pomen še v prihodnjih obdobjih. Vsebina je tako razpeta med poglobljanjem primorske bližnje zgodovine, pri čemer ima NOB prvenstveno mesto, in med prinašanjem dokumentarnega gradiva za sedanji položaj Slovencev v Italiji, pri čemer se skuša izogniti vsem aktualizmom, ki bi pozneje lahko izgubili na pomenu. Izjema tako zastavljenemu konceptu so le tradicionalne uvodne misli predsednika Slovenske kulturno gospodarske zveze, zamejske organizacije, namenjene razglabljanju o političnem položaju slovenske narodnostne skupnosti v Italiji v preteklem letu in o njenih bodočih perspektivah. Zato je razumljivo, da imajo zgodovinski prispevki v Koledarju največjo težo, spremljajo pa jih tudi statistike volitev s posebnim poudarkom na etnično mešane upravne enote in številni prispevki o zgodovini in o današnji evidenci vpisanih v slovenske šole. Podan je vselej še seznam slovenskega tiska v Italiji za preteklo leto.

S tega stališča bi lahko bila večina prispevkov Jadranskega koledarja z zgodovinsko vsebino ali dokumentarnim namenom tudi etnološko zanimiva, ker podaja današnje stanje slovenske skupnosti v Italiji in vpogled v njegov razvoj. Z druge strani pa prav tako zastavljena vsebina prispevke nekoliko okosteni in jim odvzema neposredno svežino, ker jih omejuje na zgodovinska pričevanja in jim onemogoča kakršnokoli načrtovanje konkretnih vprašanj iz današnje problematike, predvsem tistega, ki se nanaša na spodbujanje in prikazovanje notranjega dialoga med samimi Slovenci v Italiji, ki ostaja na žalost preveč reven. Vse premalo notranje konfrontacije v Jadranskem koledarju je le vesten odsev dejanskih razmer, v katerih se Slovenci v Italiji nahajajo. Nenapisano pravilo notranje razpravljanje celo odsvetujejo ali prepoveduje, ker naj bi oslabilo skupen nastop do zunanega sveta oziroma do italijanske stvarnosti. Dejansko pa prav pomanjkanje notranje dialektike pripomore k slabšemu učinku, ki ga imajo Slovenci v Italiji navzven. In tako se tudi navidezno idealno in urejena situacija odkriva v nekoliko drugačni luči, manj ugodni. Umikanje pred aktualnimi vprašanji seveda ne zahteva posebnih pretresov in vse ostaja na dovolj lagodni ravni.

Etnološko zanimivejši bi na vsak način lahko bili naslednji prispevki iz letošnjega Jadranskega koledarja: Razvoj narodnoosvobodilnih tehnik v srednjeprimorskem okrožju 1941—1945 (Slavica Plahuta), Problematika povojnih javnih spomenikov na Primorskem (Nelida Silič-Nemec), Prvačina ob koncu 16. stoletja (Branko Marušič), Rokopisni italijansko-slovenski slovarček iz arhiva Colloredo (Pavle Merku), Zveza slovenskih učiteljskih društev v Julijski Krajini (Minka Pahor), Podružnice Družbe sv. Cirila in Metoda na Tržaškem 1885—1918 (Andrej Vovko), Proces proti Berti Žejn in Justu Podgornik zaradi tajne in zasebne slovenske šole v Gorici leta 1928 (Drago Sedmak), O Prešernovi "besedi" v Gorici konec leta 1872 (Branko Marušič), *Prepoved slovenskih pridig in petja pri sv. Jakobu leta 1891 (Lado Premru)*. Toda kakor sem omenil, bi lahko v nekem smislu bili predmet etnološkega zanimanja tudi prispevki iz prvega dela Jadranskega koledarja, ki dokumentirajo nekatere sedanje aspekte delovanja Slovencev v Italiji.

Pred nami je torej publikacija, ki zelo učinkovito rešuje vprašanja, ki si jih zastavlja, seveda v točno določenih okvirih, ki zgodovinskosti in dokumentarnosti žrtvuje nekoliko bolj življenjsko vsebino in živahniji dialog. Ob zadostitvi prvih dveh pa bi se morda našel prostor še za kaj drugega.

Milan Bufon, Trst

Teško pričakovana plošča slovenske glasbe

Slovenska glasba, Porabje, Zvočni primeri izvirne ljudske glasbe, Sekcija za glasbeno narodopisje inštituta za slovensko narodopisje pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti, izbor in spremna beseda Julijan Strajnar, Založba Obzorja Maribor, Helidon Ljubljana, oznaka: FLP 03—008.

Po hudih in večletnih zapletih je jeseni 1979 izšla plošča slovenskih pesmi iz Porabja. Čeprav smo prvo sorodno ploščo (Jugoton LPY—V—682) že pred leti dobili in izgubili (ker je pošla), pomeni ta najnovejši izid začetek pomembnega, temeljnega dela, ki ga bo izpeljala sekcija GNI s tem, da bo v naslednjih letih pripravila vrsto plošč s posnetki izvirne ljudske vokalne in instrumentalne glasbe slovenskega etničnega prostora. Vsako leto naj bi izšli 2 plošči, predstavljene pa naj bi bile Rezija, Beneška Slovenija, Tržaško, Koroška, Goriška, Gorenjska, Štajerska, Prekmurje, Porabje, Bela Krajina, Dolenjska, Notranjska in Primorska, ter na koncu izdan še pregledni izbor značilnejših zvočnih primerov iz vsega slovenskega etničnega prostora.

Izid prve plošče iz Porabja je šteti za znamenit dogodek, katerega pomen še zdaleč ni le etnološki, ampak splošno kulturni in nacionalni. Z njo in ostalimi bomo zapolnili velik prazen prostor določenega slovenskega kulturnega izročila in dobili vpogled in pregled v ljudsko glasbeno ustvarjalnost. Predstavili se bomo torej sami sebi in svetu.

Kot vemo, predstavlja plošča Porabje, ki so jo tam posneli Zmaga Kumer, Mirko Ramovš, Julijan Strajnar in Valens Vodusek v letih 1970—72, le delček materiala izredno bogate glasbene tradicije naših rojakov na Madžarskem (tam jih živi okrog 4500). Čeprav število posnetih enot še ni dokončno, so jih našteali 2112! Neverjetno visoko število pesmi je shranjenih v zvočnem arhivu sekcije za GN. Podobne so sosednjim prekmurskim, odnosno splošnim slovenskim, le da je v njih, kot vemo, ohranjenega več starinskega v repertoarju, besedilih in napevih.

Iz tako obširnega gradiva je Julijan Strajnar z veliko truda izbral 19 pesmi. Po obliki in vsebini gre za svatbene (2), ljubezenske (8), pripovedne (5), vojaške (3) in ljubezensko-pripovedne (1) pesmi. Največ jih je zbranih v Gornjem Seniku (Felsőszölnök). 17 pesmi je bilo posnetih na terenu, 2 pa v Ljubljani. Celotna dolžina plošče je 41,39 minute, najdaljša pesem traja 4 minute, najkrajša pa 53 sekund. Snemali so na Nagro III-B in Uher 4000 Report-L.

Plošča ima obliko dvojnega albuma s priloženim spremnim besedilom, ki ga je v slovenščini, angleščini in madžarsčini napisal Julijan Strajnar ter besedili pesmi in njihovimi notnimi zapisi. Pri transkripciji besedil sta pomagala Marija in Francek Mukič. Pri vsaki pesmi so poleg naslova navedeni tudi kraj in datum snemanja, arhivska številka ter imena in rojstne letnice izvajalcev. Na notranji strani ovitkov so fotografije iz Porabja in utrinki iz tamkajšnjega življenja, na zadnji strani pa je zemljevid Slovenije in Porabja.

Pripis:

Dober vtis, ki ga daje plošča, močno kvari občutek, ki je na žalost tudi dejstvo, da se založnik, odnosno izvajalec (Helidon) ne zavedata ne kulturnega poslanstva, ne nacionalne pomembnosti celotnega projekta, kar lahko upravičeno sklepamo iz zavlačevanja izida, dejstva, da so se izognili sleherni reklamni, govorili o nekomercialnosti plošče, dopustili, da je dolgo ni bilo moč nikjer dobiti, da so zavlačevali s promocijo, da plošče niso poslali ocenjevalcem, kar je moral storiti avtor sam itd.

Človek se skoraj sprašuje, če si zaradi tega Slovenci sploh zaslužno dobiti tako zbirko?

Damjan Ovsec

ARMISTEAD, Samuel G., EL ROMANCIERO JUDEO-ESPAÑOL EN EL ARCHIVO MENÉNDEZ PIDAL (Catálogo-índice de romances y canciones) por S. G. A. con la colaboración de Selma Margaretten, Paloma Montero y Ana Valenciano. Transcripciones musicales editadas por Israel J. Katz. (Cátedra — Seminario Menéndez Pidal, Universidad de Madrid, Facultad de Filosofía y Letras). I. A-K, 387 str. + ilustr.; II. L-Z, AA-DD, 393 str.; III. Antología-Índices, 358 str. + not. mus., Madrid 1978.

Bogastvo pesemskega izročila Sefardimov, špansko oz. portugalsko govorečih Židov, je bilo doslej med evropskimi raziskovalci ljudskih pesmi le malo znano, največ zaradi neznanja španščine, zato smo izdaje tega kataloga še posebno veseli. Obsežno delo pa bo znal ceniti tisti, kdor je kdaj sam imel podobno nalogo.

Zavedajoč se, da španščina in portugalščina le nista splošno uporabljana svetovna jezika, se je avtor kataloga S. G. Armistead, profesor na filadelfijski univerzi v ZDA, s svojimi sodelavci odločil za dvojezično špansko-angleško izdajo, čeprav se je s tem obseg knjig zelo povečal. Toda samo na ta način je bilo mogoče široko javnost seznaniti s pesemskimi zapisi iz velikega arhiva madridske univerze, imenovanega po najpomembnejšem španskem zbiralcu Ramónu Menéndez Pidalu (1869—1968).

Uvod, v španščini in angleščini, se začne z ugotovitvijo, da pesemskega izročila španskih Židov v nekaj letih ne bo nikjer več, ne samo zaradi množičnega pokola Židov v drugi svetovni vojni, marveč, ker se preživeli čedalje hitreje prilagajajo okolju, kjer so se naselili. S tem pa gre v izgubo marsikaj, kar se je od izročila španskih romanc ohranilo le zato, ker so jih bili prevzeli Židje. Raziskovalcem bo poslej dostopno gradivo, ki je bilo objavljeno v številnih povojnih izdajah in seveda neobjavljeno v omenjenem madridskem arhivu. Nastajal je dobrih 60 let (1896—1957) in so vanj prihajali zapisi iz vseh dežel Evrope, severne Afrike in Bližnjega vzhoda, kjer so ali še živijo španski Židje. Veliko je zapisal Menéndez Pidal sam, veliko pa njegovi rojaki, strokovnjaki, ki so se posvetili zbiranju kulturne dediščine svojih prednikov. Arhiv je skrbno urejen in ima tudi katalog, ki je bil S. G. Armisteadu — kot sam priznava — temelj, na katerega se je oprl, ko je začel svoje delo.

Katalog S. G. Armisteadu upošteva poleg zapisov iz madridskega arhiva tudi vse doslej objavljene. Ne da bi odklanjal razne načine razvrščanja, ki so jih uporabljali avtorji baladnih indeksov drugih narodov, bodisi da so že bili objavljeni, ali so še v pripravi, ter prizadevanj za izdelavo splošneevropskega, se je Armistead vendar odločil ohraniti vsebinske kategorije madridskega arhiva (24 kategorij za pripovedne pesmi in 5 za ostale). To so: A. Balade s snovjo iz španske epike; B. Balade s snovjo iz francoske epike; C. Zgodovinske balade; D. Maverske balade; E. Svetopisemske balade; F. Antične snovi; G. Mladostne prigode junaka; H. Jetniki in kaznjenci; I. Vrnitev soproga; J. Zvesta ljubezen; K. Nesrečna ljubezen; L. Nesrečna žena; M. Prešuštvo; N. Morilke; O. Rop in ugrabitev; P. Krvoskrunstvo; Q. Zapeljiva žena; R. Zapeljana žena; S. Razne ljubezenske prigode; T. Zvižace in prevare; U. Vera; V. Poosebljena smrt; W. Živali; X. Različne snovi. Med nepripovednimi pa razlikuje: Y. Naraščajoče pesmi; Z. Otroške pesmi; AA. Lirske; BB. Žalostinke; CC. Paraliturgične pesmi; DD. Neopredeljive. Skupina OO. je pridržana za novoodkrite balade; torej bodoči dodatek.

Besedilo vsakega baladnega tipa podaja v povzetku s podatki o nahajališču in morebitni objavi. Variante navaja z začetnimi verzji, z osnovnim besedilom pa jih povezuje skupni naslov; sicer so označene s črko skupine, zaporedno številko tipa in lastno tekočo številko. Tipi niso oštevilčeni tekoče, marveč se štetje začne pri vsaki skupini znova.

V 3. knjigi je antologija 50 besedil manj znanih oz. redkih balad. Razen oznake glede uvrstitve v katalogu so tu še podatki o pevcu in zapisovalcu ter kraju in času zapisa. Za seznamom uporabljenih kratic je objavljena bibliografija gradiva in literature, zatem pa razni sezname: 1. zbirke (z navedbo naslovov upoštevanih balad); 2. krajev, od koder izvirajo zapisi; 3. pevcev (pri vsakem je označen tudi zapisovalec, kateremu je pel); 4. zbiralcev; 5. repertoarjev pripovednih snovi in pesmi v sefardimskih skupnostih raznih krajev. Seznami 6.—9. povezujejo "Catálogo del Romancero Judío-español" iz let 1906—1907 in novega Armisteadovega. V seznamu 10. so navedene glasbene transkripcije k objavljenim baladnim tipom, razvrščene najprej po vsebinskih skupinah (10 A) nato po abecednem redu naslovov (10 B). Seznam 11. navaja po abecedi naslove balad, 12. isto v angleškem prevodu, v 13. so naslovi balad drugih narodov (z navedbo številke sorodne španske balade), v 14. začetni verzji židovsko-španskih besedil, v 15. začetni verzji romanc iz 16. stol. in nekaterih drugih pesemskih predhodnic židovsko-španskega izročila. Za tujega raziskovalca je posebno pomemben seznam motivov (16), saj omogoča najti morebitne zveze z baladami drugih evropskih narodov. Spisek osebnih imen (17.) in slovar narečnih izrazov v navedenih začetnih verzih končujeta vrsto seznamov, ki že sami dokazujejo, kako skrbno in premišljeno je katalog narejen. Avtor, ki je zanj porabil le pet let, resnično ni opustil ničesar, o čemer je mislil, da bi moglo povečati uporabljivost dela in čim bolj približati to množico baladnih tipov vsakomur, ki ga pripovedne pesmi zanimajo. Armisteadov katalog se uvršča med najboljše priložne folkloristične stroke, ki ga noben raziskovalec ne bo mogel pogrešati.

Zmaga Kumer

NARODNA UMJETNOST, knjiga 16, Zagreb 1979, str. 200 + foto.

Žal moramo tudi zadnji letnik Narodne umjetnosti, ki jo izdaja Zavod za istraživanje folkloru v Zagrebu, samo preleteti, čeprav bi revija zaslužila bolj poglobljeno oceno, saj nam leto za leto prinaša zanimive študije sodobnega dela hrvaške etnologije.

Uvodno študijo 16. letnika, Raziskovanje folkloru in kulturna praksa, je prispevala Dunja Rihtman-Avguštin, ki poskuša odgovoriti, kaj je spodbujalo in še spodbuja zanimanje za folkloru in njeno raziskovanje. Avtorica trdi, da je bila nekaj folkloru na Hrvaškem zavetje konservativnosti in nacionalizma, danes pa vse nove oblike folkloru manifestacij postajajo alternativne oblike kulture in življenja ter vstopajo v kulturno prakso kot odpor proti izenačenim tendencam birokratske kulture. Obenem kritično ovrednoti tudi današnje folklorne pojave, hkrati pa prikaže in oceni raziskovanje folkloru.

S folkloristiko kot znanostjo se v članku Metateorija v folkloristiki in filozofije umetnosti ukvarja Ivan Lozica. Prinaša svoj pogled, kaj naj bi folkloristika bila in kaj ni, zagovarja folkloristiko kot samostojno vedo, hkrati pa opozarja na pojave, ki jo oddaljujejo od znanstvenih temeljev.

S teorijo in prakso je povezan članek Olge Supek-Zupan, ki je v Narodni umjetnosti z besedo in fotografijami predstavila načrt raziskovanja ene od hrvaških vasi 30 kilometrov od Zagreba. Ne gre za deskripcijo, pač pa za teoretična in metodološka izhodišča etnološkega preučevanja vasi.

Zvonimir Lovrenčević predstavlja ladarice, njihove obhode ob kresu in lvanjem v vaseh severozahodne Hrvaške, kjer so se obhodi ladaric še obdržali.

Maja Bošković-Stulli objavlja legende osemdesetletnega Nikola Sekirice, kmeta-samouka iz Jabuke, katerim je dodala še svojo študijo o avtorju in njegovih zgodovinskih legendah iz cetinske doline.

Narodna umjetnost prinaša v tem letniku dvoje študij tujih avtorjev, Stanislava Hafnerja in Ive Heroldove. Stanislav Hafner piše o ustni in pisani tradiciji v literaturi gradiščanskih Hrvatov in koroških Slovencev. Študija Ive Heroldove, naslovljena Družina, družinski odnosi in običaji slavonskih Čehov, pa razgrinja rezultate raziskav med Čehi v Slavoniji, ki so potekale v letih 1965—1969.

V razdelku Kronika, ki sklepa revijo, pa so Dunja Rihtman-Avguštin, Vesna Turčin in Mirena Pavlovič podale pregled dela Zavoda za istraživanje folklorja v letih 1974—1978.

SLOVENSKÝ NÁRODOPIS, časopis Národopisného ústavu Slovenskej akadémie vied; ročník 27, číslo 1—4, Bratislava 1979, str. 1—667.

Strokovna revija, ki bi zaslužila večjo pozornost, je prav gotovo bratislavski Národopis, ki zaradi tehtnih prispevkov in rednega izhajanja zasluži vso pohvalo. Kot običajno so tudi v letu 1979 izšli štiri zvezki Národopisa, katerih vsebino bomo le preleteli.

Vse večje strokovne revije posvečajo posamezne številke ali letnike le enemu problemu. Tematsko zasnovani zvezki že dolgo niso več novost tudi pri Národopisu, ki skuša to usmerjenost ohraniti tudi v 27. letniku. Vse študije (3) prve številke so posvečene Honti. Ema Kahounová je prispevala članek Sistem kmetijskega gospodarstva v Honti v obdobju kapitalizma, Soňa Švecová pa izrazoslovje pristav v Honti. Razdelek študij končuje članek Jarmile Pátkove: Izrazno-umetniška sredstva nekaterih vrst ljudske proizvodnje v Honti. Kot poskusni komentar EAS objavlja Ema Kahounová članek Sušenje sadja. Pregledna in zanimiva je glosa Viere Urbanecve Slovaška etnografija v letih 1946—1977. Prva številka prinaša še šest krajših člankov — komentarjev in knjižna poročila.

Druga številka Národopisa je ubrana na témo združne vasi Sebechleby. O kontinuiteti tradicije in njenih sprememb v sodobnosti piše Viera Nosálova, Viera Valentová pa o sodobnih bivanjskih spremembah v Sebechlebu, Peter Salner o strukturi današnje družine v Sebechlebu. Adam Pranda je prispeval uvodni — metodološki članek z naslovom Narodopisno raziskovanje združne vasi. Sledi članek Eme Kahounove Odsev kmetijskega gospodarstva v spremembah ljudske kulture združne vasi. Zanimivi so še prispevki Elene Neumanove Delovna aktivnost starega človeka na vasi in njegov položaj v sedanosti skozi oči psihologa; Josefa Kandereta Mestno življenje in vedenje meščanov v očeh vaščana; Viere Feglove Funkcija tradicionalnih prvin v današnjem svatbenem obredu v Sebechlebu itd. Pri komentarjih velja omeniti članek Božene Filove Raziskovanje kulture in načina življenja združne vasi v kontekstu sedanjih nalog slovaške narodopisne vede.

Tretji zvezek prinaša pet študij. Ján Podolák piše o ovčarstvu na pristavah na področju Krupinske planine. Vaščani in okoliški svet je naslov prispevka Josefa Kandereta. Viera Gašpariková objavlja študijo Gelo Sebechlebský v sedanjih prozni tradiciji (prispevek k lokalni karakteristiki); Mária Medvecká pa o dekorativnih prvih zgradb v Honti. V poglavju Materiali objavlja Václav Frolec članek Časovni in družbeni pomen sprememb letnih običajev. Poskusni komentar za EAS je prispevala Magdaléna Paríková z naslovom Transport s pomočjo človeške sile. V razdelku Diskusije-glose piše Božena Filová o izsledkih in perspektivah integracije češkoslovaške etnografije in folkloristike v okviru državnega plana temeljnih raziskav.

27. letnik zaključuje četrta številka, ki prinaša štiri razprave. V prvi piše Soňa Burtasov o proznih, pesniških in upodabljalnih ljudskih stvaritvah o slovaški narodni vstaji in o njihovih vrednotah in medsebojnih zvezah. Avtorica se že dolgo ukvarja predvsem s pesniško ustvar-

jalnostjo o vstaji, zato je članek kratka sinteza njenih raziskav o tem problemu.

Na slovaško vstajo se navezuje tudi druga študija Ljudski spomeniki o slovaški vstaji in sodobnost, ki jo je prispeval Ján Michálek.

Mednarodno leto otroka je našlo svoj odmev tudi v Národopisu, saj sta dve študiji posvečeni prav otroku. Viera Gašpariková razmišlja o pravljici in otroškem svetu, Peter Salner pa je prispeval članek o položaju otroka v sodobni vaški in mestni skupnosti.

Med gradivom naj omenim članek Viere Urbanecve Medsebojne zveze Čehov in Slovakov v obdobju prepoda in njihov odraz v slovaški etnografiji. Tokrat pa je poskusni komentar za EAS prispevala Eleonóra Klepáčová, ki piše o zelenju v letnih običajih.

Decembra predlanskim je bilo v Stražnicah mednarodno posvetovanje o ljudski arhitekturi v Karpatih in sosednjem balkanskem področju. Za Národopis je posvetovanje glosiral brnski profesor Václav Frolec, ki je predsednik češke sekcije mednarodne komisije za študij ljudske kulture v Karpatih. V tej komisiji tvorno sodelujejo najrazličnejše področne skupnosti iz vseh področij ljudske ustvarjalnosti. Eno teh področnih skupnosti za ustno slovstvo je predstavil tudi Národopis, ki v 4. številki objavlja članka, Borisa N. Putilova iz Leningrada in Viere Gašparikove iz Bratislave pod skupnim naslovom Sintaza razbojniške tematike v folklori Karpatov in Balkana.

Precej informacij o dogajanju vstroki na Slovaškem daje predzadnji razdelek Národopisa z naslovom Razgledi. Iz Razgledov, v katerih pisci komentirajo strokovne sestanke, konference in simpozije, se da razbrati, koliko uspešnih strokovnih srečanj so priredili Slovaki.

Na koncu četrtega letnika Národopisa pa so še knjižna poročila in kazalo 27. letnika.

Marko Terseglav

ŠTUDENTSKA RUBRIKA

ETNOLOGI IN NNNP

Od 30. 7. do 11. 8. 1979 je bil v organizaciji in izvedbi republiškega odbora gibanja "Znanost mladini" organiziran mladinski raziskovalni tabor v Šentjernej pri Novem mestu. Tabor se je vključil v vsesplošno akcijo "Nič nas ne sme presenetiti". Tabora smo se udeležili tudi študentje etnologije, trije kot mentorji skupin (Ivica Anžič, Borut Cajnko in Ralf Čeplak) in še dve študentki (Breda Pajsar in Maja Dokl), ki sta se priključili vsaka svoji skupini. Tabor je bil sestavljen interdisciplinarno, saj so se ga udeležili kemiki, biologi, geografi, fiziki, etnologji in arheologi. V okviru vsake znanstvene discipline so se razvile tri skupine, vsaka pa se je ukvarjala s svojo temo: prehrano, energijo, zdravjem.

Tabora so se udeležili slovenski srednješolci pa tudi sedem dijakov iz Državne poklicne šole (industrijske smeri s slovenskim učnim jezikom) iz Trsta in dva dijaka iz Zvezne republike Nemčije.

Skupina etnologov, katerih naloga je bila raziskovati prehrano, se je omejila na področje dveh vasi v neposredni bližini Šentjerneja: Drame in Roj. Imela je dovolj časa, da je lahko obdelala skoraj vse kmetije v teh dveh vaseh. V začetku se je namenila osredotočiti predvsem na vprašanje

nabiralništva, saj je bil cilj tabora z naslovom "Nič nas ne sme presenetiti" pokazati možnosti prehranjevanja v nenormalnih okoliščinah, vendar se je na terenu pokazalo, da bi bila ta tema kaj kmalu izčrpana, če ne bi k vprašanju vključili tudi problem prehranjevanja nasploh. S tem mislim na vprašanja v zvezi s pridelovanjem poljščin ter gojenjem živine, njihovo predelavo in pripravo za hrano, oskrbovanjem z vodo kot najosnovnejšo pijačo ter drugimi pijačami itd.

Nabrani podatki s terena so zapisani na karto-
tečnih listkih Dolenjskega muzeja v Novem mestu.

Ralf Čeplak, 4. letnik

zaposleni izven vasi in niso več odvisni od zemlje —, pojava potrošništva in naglega prodora znanosti. Celoten način življenja ni več pogojen z religijo. Ni pa začela upadati tudi cerkvenost. Na zunaj se torej podoba verskega življenja ni dosti spremenila. Vaščani se še zmeraj držijo cerkvenih norm, ki so veljale še pred vojno. Cerkev jim poleg navade in podrejanja tradiciji v okviru vaše skupnosti pomeni še vedno beg iz vsakdanjega življenja in tesno vez s preteklostjo.

Namen naloge, prikazati vlogo verovanja v načinu življenja neke vasi, je bil dosežen, ob tem pa je avtorici uspelo odkriti tudi globlje vzroke, ki pogojujejo verska vprašanja danes. V sklepu poziva, naj bi njeni nalogi sledile še druge, in opozarja, da je že čas, da bi na obdobje NOB začeli gledati dialektično in ne več le v črnobeli tehniki. Vsekakor je pričujoča naloga delo, ob katerem se velja zamisliti, ob tem pa bi si želeli še več obsežnejših razprav o tej problematiki.

Nives Sulič, 3. letnik

Ditrich Tamara: VEROVANJE V VASI NA DOLENJSKEM.

Proseminarska naloga na PZE za etnologijo Filozofske fakultete, Ljubljana, december 1979, 31 str.

"Verovanje je področje, kjer lahko v marsičem jasno odkrivamo človekov način mišljenja in doživljanja sveta, to pa pogojuje in se odraža v celotnem načinu življenja in kulturi — torej na področju, za katero se zanima etnologija." Tako začenja avtorica svojo nalogo o verovanju v dolenski vasi. Z izjemo proseminarske naloge Jurija Fikfaka o verovanju v Gorenji vasi takih nalog na PZE za etnologijo še ni bilo, zato se je avtorica oslonila na lastno presojo glede pristopa k obdelavi tako občutljive teme in je kljub pomanjkanju pisanih virov svojo nalogo dobro opravila. Ob raziskovanju je uporabljala stacionarno metodo, ki se je izkazala za najbolj uspešno, in ob razmeroma skopih podatkih dobila presenetljive rezultate. Pri tem se ji je zastavilo vprašanje, v kolikšni meri lahko nek kulturni element — v tem primeru verovanje — prikaže način življenja določene etnične skupine. Menim, da prav ta naloga dokaj uspešno ilustrira način življenja in mišljenja, ki sta, kot se je pozneje pokazalo, specifična prav za obdelano vas. Jasno je razvidna tesna povezanost med verskimi predstavami na eni in pojavi materialne in socialne kulture na drugi strani ter njihovo medsebojno vplivanje. Avtorica je dosledno upoštevala to dialektično prepletanje in mu je tudi posvetila osrednje mesto v nalogi. Pri tem je vseskozi ločevala pojma cerkvenost (verska praksa) in vernost, ki ju karsikdaj še zmeraj tlačimo v isti koš, pa čeprav sta si precej različna.

Izrazno teče naloga zelo gladko, vsi podatki, ki bi to kontinuiranost utegnili razbiti, so navedeni in opombah. Prav tako se avtorica ne zadržuje pri opisih najrazličnejših šeg in vraž, ker le-to ne bi sodilo v okvir naloge. Pri tem velja omeniti kritiko vprašalnic, ki bi jih zaradi njihove pomanjkljivosti mogoče kazalo dopolniti glede na pridobljene terenske izkušnje.

Ob delu na terenu je avtorica ugotovila, da so vaščani izredno zadržani do verskih vprašanj, kar je delno posledica današnje družbene ureditve, delno pa tudi razmer, v katerih je bila vas med obdobjem NOB. Povojni čas je prinesel s seboj novo družbeno ureditev, nove norme in vrednote, ki so vnašale velike spremembe v življenje vaščanov. Edina avtoriteta, ki jih je še povezovala s preteklostjo, je ostala Cerkev, zato so se je zaradi strahu pred samostojnim odločanjem o novem načinu življenja znova oklenili, vsaj na zunaj. Vernost je sicer začela upadati, kar je posledica novih ekonomskih odnosov in s tem ekonomske neodvisnosti, — saj so vaščani sedaj

Dular Andrej, METLIKA MED NOB (MONOGRAFSKI POSKUS). Diplomatska naloga na PZE za etnologijo Filozofske fakultete, Ljubljana 1980, 68 str., 18 str. prilog

O času, ki pomeni prelomnico za našo zgodovino, pa vendarle ni samo meja, temveč obdobje s posebnim načinom življenja, je bilo z etnološkega zornega kota doslej malo napisanega, zato je odločitev za obravnavanje takšne teme toliko bolj dobrodošla.

Problem sam je avtor jasno izpostavil v uvodu: iz njega je razviden namen naloge, utemeljen v metodologiji, poglavitne metode dela, omenja pa tudi težave, ki so se pri tem pojavljale: da ni dobil skoraj nič podatkov o protirevolucionarnem gibanju v mestu, nič o sankcijah zoper kazniva dejanja, nič o političnem in verskem prepričanju. Za celovito podobo NOB bi bilo prav gotovo potrebno videti tudi drugo plat medalje, vendar je avtor kljub temu — predvsem na osnovi ustnih virov, skušal ustvariti objektivno sliko.

Zelo pozitivno je, da je najprej začrtal zgodovinski okvir, čeprav je prav pri obravnavi NOB vprašljivo, kaj vse je "zgodovinsko" v ožjem pomenu te besede.

Precej pozornosti je posvetil medsebojnim odnosom med domačini in okupatorji in vzrokom za tako stanje. Močno je poudarjen družbeno-ekonomski vidik spreminjanja tega odnosa, manj pa je upoštevan nacionalni. Manj plastično je prikazan odnos do predstavnikov nove revolucionarne oblasti oz. zakulisje oficialnih odnosov.

Kot pravi v uvodu, je v tem poskusu monografije zajel nekatere dejavnosti, na katere je specifičnost obdobja močneje vplivala. O njih je spregovoril v posebnih poglavjih, ki so silno zgoščena, ponekod pa med njimi ni organske povezanosti.

Morda je nekoliko premalo pozornosti posvečene vprašanju vrednot in moralnih norm, saj so bile le-te v takšnih okoliščinah podrejene hitremu spreminjanju. Gotovo se je pojavljala "dvojna morala" — morda prej, ko so sodelovali z Italijani, čeprav so se pred okupacijo "šli zavedne Slovence", ali kasneje, ko so v spremenjenih razmerah morda javno sodelovali z novo oblastjo, skrivaj pa so upali na vrnitev starih časov. O tem je sicer med vrsticami marsikaj povedanega, kazalo pa bi problem izpostaviti v posebnem poglavju. S tega stališča bi bilo potrebno spregovoriti tudi o relaciji družba — posameznik.

Avtor se ob široko zastavljenem problemu gotovo ni mogel ustaviti ob vseh področjih človekovega življenja in

njegove kulture, ki pa bodo v bodoče prav gotovo zahtevale kakšno detajlnejšo obravnavo: takšno je npr. področje šeg in navad. Spreminjanje le-teh ilustrira odnos ljudi do novih idej in njihovo sposobnost presojanja tistega, kar je bilo v drugačnih družbenoekonomskih razmerah tako odločujoče.

Iz naloge je razvidno, da je avtor vložil vanjo zelo veliko truda tako pri zbiranju kot pri obdelovanju podatkov pa tudi pri oblikovanju naloge same: naloga je jezikovno dognana in vredna posnemanja, edino, kar po stilistični plati nekoliko pogrešam, je živost, plastičnost pripovedovanja, česar pa morda tudi izbor teme ne dovoljuje.

Marjanca Ftičar 3, letnik

Tudi to se zgodi!

Vsekakor se tudi nam obetajo novi časi, lepši in bogatejši. Konec februarja smo na našem oddelku ustanovili OZSMS. Sestavili smo poročili o minullem delu, hkrati pa tudi delovni program in proračun do konca letnega semestra študijskega leta 1979/80. Torej si v bodoče obetamo organizirano delo, razdeljeno na večino študentov, večje rezultate in pa seveda denarno pomoč ZSMS.

Naši študentje čestitajo in pospravljajo!

Za trenutek naj delo odložijo naši dragi Vito, Janez in Andrej ter prisluhnejo iskreni čestitki ob "zgodnjem" življenjskem jubileju — opravljeni diplomi.

Čestitkam se pridružujejo tudi vsi tisti, ki vas imajo radi, ki so vneto prebirali vaše naloge in tudi sami s hrepenenjem pričakujejo lepega jubileja.

Naj vam ljudska pesem, ki jo bomo zavrteli, ohrani lep spomin na dni, ko ste živeli z nami.

prijatelji študentje

POJASNILO K ZBORNIKU POSVETOVANJA ZDFJ V PIRANU (GLASNIK SED 17/1977, št. 5)

Fotografije v zborniku je posnel Naško Križnar, razen fotografij k članku Toneta Cevca.

POJASNILO UREDNIŠKEGA ODBORA

V 2. številki Glasnika SED 19/1979 je bil v rubriki Polemika objavljen članek B. Jezernika "Za kulturo argumentiranja — ali zakaj so Cigani Cigani?"

Članek je bil objavljen v skladu z našo željo, da objavimo ves sklop misli, prispevkov in gradiva o kralju Matjažu. Njegova objava pa ne pomeni, da se uredništvo v celoti strinja z avtorjevim načinom pisanja polemike.

Uredniški odbor
10. 4. 1980

Uredništvu Glasnika SED

Sporočam Vam, da sem po temeljitem premisleku sklenila izstopiti iz uredništva Glasnika. Moja navzočnost v njem je bila že v začetku mišljenja kot začasna, pač kot nekakšna premostitev med starim in novim Glasnikom. Zdaj to ni več potrebno. Novi Glasnik se je postavil na noge in dobil svojo podobo. Toda zadnje tri številke so ubrale tak slog pisanja, da se z njim ne morem strinjati. Ker nobenega prispevka nisem videla pred natisom, tega nisem mogla prej povedati. Nisem zoper polemiko ali humor, dokler sta v dostojnih mejah. Zdi se, da se naša mnenja o dostojnosti nikakor ne skladajo, zato mislim, da je prav, če se umaknem. Prosim, da to moje odločitev objavite v Glasniku, bralcem v vednost.

Lepo pozdravljeni!

Zmaga Kumer
5. aprila 1980

Glasnik Slovenskega etnološkega društva
Glasilo Slovenskega etnološkega društva, zanj odgovoren: Julijan Strajnar, predsednik
Izhaja štirikrat letno, naklada 700 izvodov
Tisk: Partizanska knjiga

Glavni in odgovorni urednik: Janez Bogataj

Člani uredništva:

Ivan Sedej
Bojan Kavčič
Mojca Ravnik
Zmago Šmitek
Damjan Ovsec (Bulletin of Slovene ethnological society)
Božidar Jezernik
Marko Terseglav
Katra Valič (Lektorica)

Izdajateljski svet:

Julijan Strajnar
Slavko Kremenšek
Angelos Baš
Boris Kuhar
Inga Miklavčič

Naslov uredništva: Filozofska fakulteta, Aškerčeva 12,
61000 Ljubljana, telefon: 22-121, int. 335
Posamezna številka stane 20 din
Celoletna naročnina 80 din
Tekoči račun: 50100-678-44338

Fotografije in risbe po želji vračamo, rokopisov ne vračamo!

Za vsebino prispevkov odgovarjajo avtorji sami!

Redakcija zaključena 10. 4. 1980

Po mnenju Republiškega komiteja za kulturo (št. 4210-27/78) šteje Glasnik SED med proizvode iz 7. točke prvega odstavka 36. člena Zakona o obdavčenju proizvodov in storitev v prometu, za katere se ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov.

Številko sta sofinancirali Raziskovalna skupnost Slovenije in Kulturna skupnost Slovenije.

Slika na naslovni strani: Človek in arhitektura. Foto Tadej Pogačar, okt. 1979.

Slika na zadnji strani: Prvomajska proslava v šoli Pernice na Kozjaku. Foto Janez Bogataj, apr. 1977.

